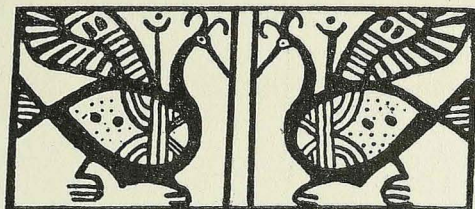

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ, Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, Ι. ÖRKENY, ΚΥΠΡΟΣ
ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΝΑΝΑ ΚΟΝΤΟΥ, ΕΥΓΕΝΙΑ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ—ΠΕ-
ΤΡΩΝΔΑ, Ι. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΤΑΣΣΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, ΜΑΡΙΑ
ΠΑΤΤΙΧΗ, R. F. MINTZ, ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ, Α. ΠΕΡΝΑΡΗΣ, ΜΕ-
ΣΕΒΡΙΝΟΣ, Α. ΛΑΔΟΜΜΑΤΟΣ, Ι. Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ, Θ. ΠΑΠΑΔΟ-
ΠΟΥΛΛΟΣ, PAUL VALERY.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡΣΗ.

66

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Ἄνδροκλέους 2, Λευκωσία.

Ἐτησία συνδρομὴ £ 1,250 μίλς
Ἐτησία συνδρομὴ ἐξωτερικοῦ £ 1,500 μίλς
Τιμὴ τεύχους £ 0,125 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.

Τὰ ἀνάτυπα πληρώνονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΑΡ. ΠΑΥΛΕΑ: Ποιήματα	σ. 137
Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ: Στὸ Γρηγόρη Αὔξεντιου	138
Ι. ÖRKENY (μετ. Κ. Χρυσάνθης): Καμμὰ συγχώρηση (διήγημα)	139
ΝΑΝΑΣ ΚΟΝΤΟΥ: Εἰκόνα (ποίημα)	140
ΕΥΓΕΝΙΑΣ ΠΕΤΡΩΝΔΑ: Γλαῦκος Ἀλιθέρης	141
Ι. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ: Στίχοι ὠραιότατοι (ἀγνώστου)	148
Τ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ: Στὴν Ἑλένη, Πάλι στὴν Ἑλένη (ποιήματα)	152
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: Σχέδιο γιὰ δοκίμο μὲ θέμα τὴν κριτικογραφία	153
ΜΑΡΙΑΣ ΠΑΤΤΙΚΗ: Ἡ λογοτεχνία στὴ ζωὴ μας (συζήτηση)	156
R. F. MINTZ (μετ. Φοῖβος Δέλης): Κύπρος (ποίημα)	159

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη: Ἡ Δελφικὴ Ἰδέα καὶ τὰ «Δελφικὰ Τετράδια» — Ἀ. Περάκη: Τὸ ἡμερολόγιο τῆς Ἑλληνικῆς Κύπρου — Μεσεβρινοῦ: Μ. Noejgaard "La fable Antique" — Ἀ. Λαδόματου: Ἀνασκόπηση τῆς καλλιτεχνικῆς κίνησης τοῦ 1965 στὴν Κύπρο — Κ. Χρυσάνθη: Τὰ δέκα θεατρικὰ τῆς τηλεόρασης — Ι. Γ. Θεοχάρη: Τὰ Γιάννενα καὶ τὸ πνεῦμα — ΓΕΝΙΚΑ — ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ.

Υπεύθυνος κατὰ τὸν νόμον: Δρ Κ. Χρυσάνθης.
Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεῖα ΖΑΒΑΛΛΗ, Λευκωσία-Κύπρος.

Πνευματική Κύπρος

Πνευματική Όμάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΣΤ'

ΜΑΡΤΗΣ 1966

ΑΡ. 66

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Μ Α Θ Η Σ Η

Τὸ φεγγάρι εἶναι μὰ κερτὴ μολόχα κόκκι η, ὅταν δύνει ἢ ἀνατέλλει χαμ γελά.
Τὰ σπίτια μας ἐδῶ εἶναι γεμάτα μολόχες καὶ ροδοδάφνες
νὰ μᾶς μαθαίνουν τὸ χαμόγελο, νὰ μᾶς διδάσκουν τὰ καλοκαίρια οἱ
ροδοδάφνες.

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΙΩΠΗΣ

Σωπαίνει τὸ φεγγάρι, οἱ φίλοι μου, ὁ πατέρας μου καὶ ἡ μητέρα μου
μέσα στὸ χῶμα. Σωπαίνουν οἱ σπόροι, σωπαίνω κι ἐγώ.
Σωπαίνει τὸ σύννεφο, γίνεται τοῦ φεγγαριοῦ ὀλάσπρο μαξιλάρι.
Σωπαίνει σελήνη σὰν τὴν ἄσπρη μου γάτα.
Κάποτε μοιάζει σὰν ἓνα ζῶο ἀπολιθωμένο προϊστορικό.

ΕΥΣΠΛΑΧΝΙΣΤΕΙΤΕ ΜΕ...

Εὐσπλαχνιστεῖτε με, βράχοι κοφτεροί, μ' ὄλο τὸ ἐπίμονο πείσμα σας
νὰ στέκεστε στέρεοι στοῦ χρόνου τὸ δρεπάνι. Εὐσπλαχνιστεῖτε με,
ρυνάκια ταπεινά, πὸν σιγανομουρμουρίζετε στὶς πέτρες σας
τώρα εὐτυχημένα.

"Ὅση σιωπὴ τηρεῖ ὁ πάγος πέτρινη, τὸ ἴδιο καὶ ὁ νεκρὸς μας,
περνώντας σ' εὐκρινέστερη φωνή,
γιατὶ ὅταν πεθάνουμε,

προσαρμόζουμε σ' ἓνα ἄλλο "Ἀπειρο τὴν πρέπουσα φωνή μας.

Εὐσπλαχνιστεῖτε με, μικρὰ πουλιά, ἀπὸ τὸ βοριάδα σαρκένια,
κι ἐσύ, ἄνεμο, σπλαχνίσου με, δόσμον τὴν ὁμοιότητά σου,
νὰ πνέω σὰν κι ἐσένα χωρὶς νὰ σκέφτομαι τίποτε ἔτσι
εὐτυχημένος.

ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ ΠΕΝΙΑ

'Ὁ Θεὸς εἶναι ἀφθονός. 'Εμεῖς εἴμαστε μέρη αὐτῆς
τῆς ἀφθονίας;

'Ὁ Θεὸς εἶναι ἄπειρος πλούτος. 'Εμεῖς ποῦ διαθέτουμε
αὐτὴ τὴ δύναμη;

Τὸ σῶμα μας εἶναι ἓνα φρούριο τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ τὸ
γχορμίζει παίζοντας καὶ νὰ τὸ ξαναγεννᾷ

γιὰ νὰ τὸ τακτοποιεῖ,

νὰ τὸ εὐπρεπίζει

μὲ τὴν ἀθάνατη ἐπιμονή μᾶς

σιγανῆς τελειότητος;

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΤΕΛΕΤΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΩΝ ΤΟ ΕΤΟΣ 1965

Πόσο θάρρος ένωθα όταν μίλησα στους μαθητές μου στην τελετή των απολυτηρίων τους,
 πόση χαρά, όταν περνούσαν και με αποχαιρετούσαν
 και δένουμε τὰ χέρια μας σφιχτά - σφιχτά στον αποχαιρετισμό μας.
 Ένας τους μάλιστα ο πρώτος μου έσφιξε τὸ χέρι μου μ' ὅλη του τὴν καρδιά.
 Τὸ πήρε και τὸ έφερε στὰ χεῖλη του τὸ φίλημα τῆς φλογερῆς εὐγνωμοσύνης του
 μ' ἕνα φιλί ν' αφήσει.
 Αὐτὸ τὸ φίλημα τοῦ μαθητοῦ μου, σὰς τ' ὁμολογῶ, ξεέπλυνε τὴν ψυχὴ μου
 ἀπ' ὅλες τὶς κωμικές, τὶς ἐκδικητικὲς τοῦ προΐσταμένου μου ἀσχήμες.

ΕΙΣ ΠΝΟΗ

Τὸ φῶς ἀποσύρεται ἀπὸ τὶς κορφές, τοὺς λόφους,
 ἢ νύχτα ἠσυχάζει ἢ καλοκαιρινή, τὸ γρύλλο τῆς
 ἀφήνει ἀνενόητο τὸ τραγούδι του νὰ παίξει, ὡς σῆμα εἰρήνης.
 Δὲν κινούμαι. Προσέχω καθαρὸ αὐτὸ τὸν ἦχο τῆς σιγῆς νὰ τὸν
 εἰσπνεύσω.
 Στρέφομαι στὸν ἐσωτερικὸ μου ἄξονα σὰν ἕνας αὐτάρκης ἥλιος.

Δ Τ Ο Ξ Ε Ν Ο Ι

Κι ἐγὼ πὸν πίστευα πὼς θὰ σμίγαμε τὶς δυὸ εὐθείες τῆς μουσικῆς
 μας σὲ μιὰ και με τὴν ἀγάπη τῆς γέννησης
 θὰ συντροφεύαμε τὴ μοναξιά μας,
 κατὶ ἀσήμαντα περιστατικὰ
 τὴν πορεία τῆς ἔνωσῆς μας ἔλλαξαν.
 καὶ μείναμε ἐμεῖς οἱ δυὸ οἱ τόσο ἀγαπημένοι
 γιὰ πάντα σὰ δυὸ μακρινοὶ καὶ ἀόριστοι ξένοι.

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

ΣΤΟ ΓΡΗΓΟΡΗ ΑΤΞΕΝΤΙΟΤ

Τὰ μάγουλα τῶν βουνῶν ψαύουν τὴν καμένη σάρκα του.
 Ὁ ἀνασασμός τῶν δεντρῶν, τὸ θρόισμα τῶν φύλλων
 δροσιζοῦν τὴ λάβρα τῆς κόλασης.
 ὁ οὐράνιος Θόλος χαμηλώνει νὰ ὑποβαστάσῃ τὸν Ἄνθρωπο.

Ὁ ἥλιος θαμπώθηκε ἀπὸ τὸ θαῦμα
 καὶ τὸ φεγγάρι νὰ πάρῃ σειρὰ καρδοκεῖ.
 Ἡ Μαχαιριώτισσα ἀποδεσμεύει τὸνα χέρι
 νὰ δεχτῆ τὸν Ἄνθρωπο.

Κόκκινα τριαντάφυλλα καὶ μυροφόρες
 τανύουν τὰ πέταλά τους ποτήρια
 νὰ δεχτοῦν τὸν ἰχώρα τοῦ ἥρωα.

Φίλε Γρηγόρη !

Σκέφτομαι πολὺ τὸ Μεσολόγγι καὶ σένα σήμερα.

Ἴσως τὸ σήμαντρο τοῦ ἔσπερινοῦ,

ἴσως τὰ λούλουδα τῆς Ἄνοιξης — κόκκινα τριαντάφυλλα καὶ μυροφόρες —

(πὸν μοῦ θυμίζουν Ἐπιτάφιο)

ἴσως ἀκόμα τῶν αἰώνιων ἢ ἀνακίχληση ἐντός μου.

Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

ISTVAN ÖRKÉNY

ΚΑΜΜΙΑ ΣΥΓΧΩΡΕΣΗ

(Ούγγρικό διήγημα)

Ἔδωσα εἴκοσι φόριντς στοὺς δυὸ νοσοκόμους πού τὸν τοποθέτησαν πάνω στὸ φορεῖο καὶ τὸν κατεβάσανε τὴ σκάλα παίρνοντάς τον στὸ ἀσθενοφόρον ὄχημα. Στὴν κλινικὴ ἔδωσα πάλιν ἀνά εἴκοσι φόριντς στὴ νοσοκόμα τῆς μέρας καὶ στὴ νυχτερινὴ τοῦ θαλάμου καὶ τίς παρακάλεσα νὰ τὸν φροντίζουν. Μοῦ εἶπαν πὼς μπορούσα νὰ μένω ἤσυχος, βεβαίοντάς με ὅτι θὰ κοιτάζουν τὸν ἄρρωστο κάθε μισὴ ὥρα, παρόλο πὺ εὐτυχῶς δὲν ἦταν ἀνάσθητος. Ἡ ἐπόμενη μέρα ἦταν Κυριακὴ, ἔτσι μπορούσα νὰ πάω νὰ τὸν δῶ. Ἐξακολουθοῦσε νάχει τίς αἰσθήσεις του, ἀλλὰ μιλοῦσε πολὺ λίγο. Ἄκουσα ἀπὸ τὸ διπλανὸ ἄρρωστο πὼς οἱ δυὸ νοσοκόμες δὲν τὸν ἐπισκεφθήκανε μὴδὲ μιά φορὰ — δὲν με εἶχε τοῦτο ἐκπλήξει, γιατί τοῦτες θάπρεπε νὰ φροντίσουν γιὰ ἑκατὸν ἐβδομήντα ἄρρώστους· ἐξάλλου κι' οἱ γιατροὶ δὲν πολυ-σκοτιστήκανε νὰ τὸν κοιτάζουν, λέγοντας πὼς θὰ τὸν ἐξετάζανε πέρα γιὰ πέρα τῆ Δευτέρα. Αὐτὴ ἦταν πάντοτε ἡ τακτικὴ, εἶπε ὁ ἄνθρωπος τοῦ διπλανοῦ κρεβατιοῦ, γιὰ ἄρρώστους πὺ φέρνανε τὸ Σάββατο πρωῒ.

Βγήκα ἔξω στὸ διάδρομο, κοιτάζοντας γιὰ τίς νοσοκόμες, ἀλλὰ δὲ βρήκα κανένα ἀπ' ὅσους εἶδα τὴν προηγούμενη μέρα. Ἄστερα ἀπὸ ἀρετὴ ἀναζήτηση, κατόρθωσα νὰ βρῶ τὰ ἴχνη τῆς νοσοκόμας πὺ ἦταν καθήκον τὴν Κυριακὴ. Ἔδωσα εἴκοσι φόριντς σ' αὐτὴν ἐπίσης, καὶ τὴν παρακάλεσα νὰ κοιτάξῃ τὸν πατέρα μου πότε - πότε. Ζήτησα ἐπίσης νὰ δῶ τὸν γιατρό, γιατί ἔβαλα ἓνα χαρτόνομα τῶν ἑκατὸ φόριντς σὲ φάκελλο σπῆτι, ἀλλὰ αὐτὴ μοῦ εἶπεν πὼς ὁ γιατρός ἐκλήθηκε πάνω στὸ θάλαμο τῶν γυναικῶν γιὰ νὰ κάμῃ μετάγγιση αἵματος σὲ μιά ἄρρωστη· δὲν ἀνσύχθη γιατί αὐτὴ μοῦ εἶπε πὼς θὰ τοῦ μιλοῦσε. Γύρισα πίσω στὸ θάλαμο, ὅπου ὁ γείτονας τοῦ πατέρα μου στὸ διπλανὸ κρεβάτι με διαβεβαίωσε πὼς, ἐφόσον ὁ γιατρός ἐπὶ καθήκοντι δὲν εἶχε καιρὸ νὰ ἐξετάσῃ τὸν ἄρρωστο μ' ἓνα ὁποιοδήποτε τρόπο, ἔτσι κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο δὲν εἶχα εὐκαιρία νὰ τοῦ ἐνεχειρίσω τὰ λεφτά. Θάχουν καιρὸ νὰ ἐξετάσουν τὸν πατέρα μου μόνο αἴριο, ὅταν θάρθουν οἱ γιατροὶ τοῦ θαλάμου.

— Χρειάζεσαι τίποτα; ρώτησα τὸν πατέρα.

— Ὅχι, εὐχαριστῶ. Τίποτα.

— Σοῦ ἔφερα λίγα μῆλα.

— Εὐχαριστῶ. Δὲν πενῶ.

Κάθησα δίπλα στὸ κρεβάτι γιὰ μιά ἀκόμα ὥρα. Θὰ μοῦ ἄρεξε νὰ συζητῶ μ' αὐτόν, ἀλλὰ δὲν βροίκαμε πιά θέματα. Ἄστερα ἀπὸ λίγο τὸν ρώτησα ἂν αἰσθάνεται πουθενὰ πόνο, ἀλλ' αὐτὸς ἀπάντησε ἀρνητικὰ, ἔτσι πὺ δὲ μπορούσα πιά νὰ τοῦ ὑποβάλω περισσότερες ἐρωτήσεις γύρω ἀπ' αὐτό. Μείναμε σιωπηλοί. Ἡ σχέση μας πάντοτε ἦταν πολὺ συγκρατημένη κι' ἐπιφυλακτικὴ, δὲν συζητήσαμε ποτὲ ὅ,τιδήποτε ἐκτὸς ἀπὸ γεγονότα, ἀλλὰ γεγονότα πὺ μπορούσαν νὰ ἀναφουῖν τὴ μέρα προτοῦ χάσουν τὴ σημασία τους καὶ τὴν ἐπικαιρότητά τους. Δὲ μιλήσαμε ποτὲ γύρω στὰ αἰσθήματά μας.

— Τότε πηγαίνω! τοῦ εἶπα σὲ λιγάκι.

— Ἐν τάξει.

— Θάρθῶ καὶ θὰ δῶ τὸν γιατρό αἴριο.

— Εὐχαριστῶ.

— Ὁ γιατρός τοῦ θαλάμου δὲ θάνα ἐδῶ προτοῦ ξημερώσει αἴριο.

— Δὲν εἶναι ἐπείγον, εἶπε καὶ τὸ βλέμμα του με ἀκολούθησε ὡς τὴν πόρτα.

Τὸ ἐπόμενο πρωῒ μοῦ τηλεφωνήσανε στίς ἑπτὰ καὶ μοῦ εἶπανε πὼς ὁ πατέρας πέθανε τὸ βράδυ. Ὅταν μπῆκα στὸ δωμάτιο Ἀρ. 217 βρήκα ἄλλο στὸ κρεβάτι του. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ διπλανοῦ κρεβατιοῦ με βεβαίωσε πὼς ὁ πατέρας μου δὲν ὑπόφερε ἀναστέναξε μόνον καὶ πέθανε. Ἐπομίστρια πὼς ὁ ἄνθρωπος πιθανὸ νὰ μὴ μοῦ ἔλεγε τὴν ἀλήθεια, γιατί ἂν ἤμουν στὴ θέση του τὰ ἴδια θάλεγα. Ἀλλὰ ὕστερα προσπάθησα νὰ πιστέψω πὼς ὁ πατέρας μου πραγματικὰ πέθανε χωρὶς νὰ ὑποφέρει κανένα κανένα πόνο κι' ὅτι ὁ γείτονάς του στὸ διπλανὸ κρεβάτι δὲ με ξεγέλασε στὸ κάτω - κάτω.

Ἐπρεπε νὰ κανονίσω κάποιους ὑποχρεωτικὸς τύπους. Στὸ σαλόνι τοῦ νοσοκομείου συναντήθηκα με μιά νοσοκόμα (δὲν ἦταν αὐτὴ πὺ εἶχε καθήκον τὸ Σάββατο, ἢ ἡ τῆς προη-

γούμενης μέρας, αλλά μιά πού δὲν ξανάδα ποτὲ) πού μοῦ ἐνεχείρισε τὸ χρυσό του ρολοῖ, τὰ ματογυάλια του καὶ τὸ σημειωματάριό του, τὸν ἀναπτήρα του καὶ τὴ χαρτοσακούλα τῶν μῆλων. Τῆς ἔδωσα εἴκοσι φόριντς καὶ συνέχισε νὰ μοῦ υπαγορεύη τις ἀναγκαῖες πληροφορίες γύρω ἀπὸ αὐτόν. "Τότερα ἀπ' ὅλα αὐτὰ ἕνας ἄντρας μὲ δερμάτινο σκουφὶ ἦρθε σ' ἐμένα καὶ προσφέρθηκε νὰ πλύνῃ, νὰ ξυρίσῃ καὶ νὰ ντύσῃ τὸ σῶμα. "Ὅταν πρόφερε τὴ λέξη «σῶμα» μοῦ φάνηκε πὼς ἐννοοῦσε ὅτι ὁ πατέρας, ἄνκαι νεκρὸς πιά, δὲν ἦταν ἐντελῶς πτώμα, ἀφοῦ ἀκόμα δὲν τὸν πλύνανε καὶ δὲν τὸ ντύσανε.

Εἶχε ἀκόμα τὸ σφραγισμένο φάκελλο, πού περιεῖχε τὸ χαρτονόμισμα τῶν ἐκατὸν φόριντς καὶ τὸν ἐνεχείρισε στὸν ἄνθρωπο αὐτό. "Ἔσκιζε τὸν φάκελλο, κοίταξε μέσα, καὶ ἀμέσως ἔβγαλε τὸ σκουφὶ του καὶ δὲν τὸ ξαναφόρεσε πιά ὅσο ἤμουν μπροστά του. Μοῦ εἶπε πὼς θὰ διευθετοῦσε τὸ καθετὶ πολὺ ὥραϊα, κ' ἐγὼ τὸ μόνο πού θὰ ἔκανα ἦταν νὰ τοῦ στείλω λίγο καθαρό λινὸ ρούχο. "Ἦταν βέβαιος πὼς θὰ ἤμουν ἀπολύτως ἱκανοποιημένος. Τοῦ εἶπα πὼς θὰ τοῦ ἔφερνα τὸ λινὸ τὸ ἀπόγευμα κ' ἕνα μαῦρο κοστούμι, ἀλλὰ θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ πᾶμε καὶ νὰ δῶ τώρα τὸ νεκρό.

—Θέλεις νὰ κοιτάξῃς τὸ σῶμα; μὲ ρώτησε, κ' ὀπισθοχώρησε.

—Ναί, τοῦ ἀπάντησα.

—Σίγουρα θὰ τὸ δῆς μᾶλλον τὸ ἀπόγευμα, μοῦ ὑπόδειξε.

—Θέλω νὰ τὸ δῶ τώρα, τοῦ εἶπα, δὲ μπόρεσα νὰ ἤμουν μαζί του ὅταν πέθανε.

'Απόθιμα μὲ πῆρε στὸ νεκροτομεῖο, ἕνα ξεχωριστὸ διαμέρισμα στὸ μέσον τοῦ κήπου. Τὸ δωμάτιο φωτιζόταν ἀπὸ ἕνα πολὺ δυνατὸ, ἀκάλυπτο, ἠλεκτρικὸ γλόμπο. Κατεβήκαμε λίγα τσεμεντένια σκαλιὰ καὶ στὸ τσεμεντένιο δάπεδο δεξιὰ ἀπὸ τὸ πρῶτο σκαλὶ εἶδα τὸν πατέρα μου ξαπλωμένο ἀνάσκελα. "Ἐκείτετο σὲ μιά στάση σὰν τοῦ ἀητοῦ μὲ ἀπλωμένες φτεροῦγες, ἢ σὰν τοῦ στρατιώτη, πού σκοτώθηκε στὴ μάχη κ' εἶνα ζωγραφισμένος σὲ πολεμικὲς σκηνές. Δὲν φοροῦσε ρούχα· ὑπῆρχε μόνο ἕνα μικρὸ κουβάρι μπαμπάκι, πού ἔξειχε ἀπὸ τὸ ἕνα ρουθούνη, ἐνῶ ἕνα ἄλλο ἔξειχε πρὸς τὸν ἀριστερὸ μηρὸ — προφανῶς στὸ σημεῖο ὅπου τοῦ δώσανε τὴν τελευταία βολή.

—Δὲ μπορεῖς νὰ δῆς τίποτε ἀκόμα, εἶπε ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ δερμάτινο σκουφὶ σὲ τόνο ἀπολογητικὸ. 'Ακόμα καὶ στὸ παγωμένο δωμάτιο στεκόταν δίπλα μου ξεσοκούφωτος. 'Αλλὰ θὰ δῆς πὼς θὰ φαίνεται ὅταν τὸν ντύσω, μοῦ λέει.

Δὲ μίλησα.

—'Ἦταν ἄρρωστος πολὺ καιρὸ; μὲ ρώτησε ὁ ἄνθρωπος ὕστερα ἀπὸ λίγο.

—Ναί, πολὺ καιρὸ, τοῦ εἶπα.

—Ξέρω τί θὰ κάμω, μοῦ εἶπε. Θὰ καλλωπίσω τὰ μαλλιὰ του λιγάκι.

—"Ὅπως νομίζεις, ἀπάντησα.

—Χτένιζε τὰ μαλλιὰ σὲ μιά μεριά;

—Σωστά.

Σταμάτησε νὰ μιλά κ' ἐγὼ δὲν εἶπα λέξη πιά. Δὲν ὑπῆρχε τί νὰ πῶ ἢ νὰ κάμω γιὰ τὸν πατέρα μου πιά. Καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας ἄλλος γιὰ νὰ τοῦ δώσω λεφτά. Δὲν ὑπῆρχε γιὰ μένα τρόπος γιὰ ἐπανορθώσεις, ἀκόμα κ' ἂν μὲ καίανε μαζί του.

Μετ. ἀπὸ τὰ ἀγγλικά
ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

E I K O N A

'Απέραντη πεδιάδα ὅπου κουράζεται
ἡ ὀρηκὴ κ' ἡ ἀνώφελὴ κραυγὴ τοῦ χρόνου:
Πάνω στὸ στήθος τῶν μητέρων π' ἀγωνιοῦν
πάνω στὰ νέα κορμὰ τῶν στρατιωτῶν
τὸ δειλινὸ κλείνει γιὰ πάντα τὸ ξεγέλασμα.
Καὶ πὼς ὁ ἀέρας λυγίζει
τὴν ὑψηλὴ θλίψη τῶν δένδρων,
πάνω στὰ σπασμένα ἄραματα
πάνω στοὺς κουρασμένους πόθους τῆς γῆς
ὕστερα ἀπὸ μιά μόνη μέρα τοῦ θανάτου.

NANA KONTOY

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

ΤΟ ΔΡΑΜΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΥΤΧΟΜΑΧΗΤΟ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ, ΟΠΩΣ ΦΑΙΝΕΤΑΙ
ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ

‘Ο ‘Αλιθέρης μούγραφε συχνά. Μούγραφε και τότε πού ζούσαμε στην ίδια πόλη, την ‘Αλεξάνδρεια και στην ίδια γειτονιά.

Δέ συμπαθούσε τὸ τηλέφωνο γιά συνεννόηση. Προτιμούσε τὸ σημείωμα, τὸ λιγόλογο γράμμα μὲ τὴν κοφτὴ φράση καὶ τὰ πολλὰ ἀποσιωπητικά. ‘Η ἀλληλογραφία μας πῆκνωσε ἀπὸ τὴ χρονιά πού ἐπαναπατρίστηκε στὴ Λεμεσό τὸ 1963.

Κάθε ἐβδομάδα, κάθε δυὸ τρεῖς μέρες μού ἔστειλε σύντομα γράμματα μέσα ἀπὸ τὰ ὁποῖα διαβάξει κανεὶς τὸ ἄγχος τοῦ ποιητῆ, τὴν πλήξη, τὴν ἀγωνία γιά τὸ ἔργο του, τὴν ἀπόγνωση γιὰ τὸν ἐγκαταλείπει ἢ ἐμπνευση, ἢ Μούσα, ἢ Θεά του. Δραματικὴ στάθιρε ἢ μετακόμιση τῶν βιβλίων καὶ χειρογράφων του. Ἐφυγε χωρὶς νὰ τὰ φέρει μαζί του καὶ τὰ περιμένε μὲ ἀγωνία. Περιμένε νὰ βρεῖ τὸν μὲς ἑαυτοῦ του, τὸν ‘Αλιθέρη...

Τόσο τὸν εἶχε συγκλονίσει ἢ περιπέτεια τοῦ ξεροζώματος ἀπὸ τὸ Αἰγυπτιακὸ χῶμα κι ἢ μεταφύττεισή του σὲ προχωρημένη ἡλικία στὴ Λεμεσό, σὲ περιβάλλον ἐντελῶς διαφορετικὸ, ὥστε δὲν μπορούσε νὰ προσαρμοστεῖ, οὔτε τὴ γωνιά του νὰ βρεῖ, νὰ γράψει.... Δὲν τὸν ἐπισκεπτότανε πιά ἢ Μούσα του... Ἐνιωθε ξένος ἀνάμεσα σὲ ξένους στὴν ἴδια τὴν πατρίδα του, μολονότι πρόθυμα τοῦ εἶχαν ἀνοίξει καὶ τίς στῆλες τους τὰ λογοτεχνικὰ περιοδικὰ καὶ τὴν καρδιά τους οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῆς Κύπρου.

Τὸν ‘Αλιθέρη χαρακτήριζε ἀπὸ τὰ νεῖατα του δυσκολία προσαρμογῆς, ἔλλειψη δραστηριότητας, ἀβουλία γιά τὴν διεκπεραίωση προσωπικῶν ὑποθέσεων. Μὲ τὴν ἡλικία καὶ τίς ἀντιξοότητες ἢ κατάσταση αὐτὴ χειροτέρευσε. Κι ἐνιωθε ναυαγὸς στὴν ἴδια του τὴν πατρίδα. Ἐποζητοῦσε τὴ στοργὴ σὰ μικρὸ παιδί, ἤθελε νὰ τὸν θυμούνται, νὰ τὸν φροντίζουν οἱ φίλοι του. Μούγραφε συχνά, γιὰ τὸν ἀνακούφιζε ὅτι μὰ φίλη ποιήτρια, πού ἐκτιμοῦσε τὸ ἔργο του τὸν σκεπτότανε, τοῦ παραστεκότανε σὲ μικροδυσκολίες τῆς πεζῆς καθημερινότητας, φρόντιζε γιά παράδειγμα νὰ ἐκδοθοῦν τὰ ἀναγκαῖα πιστοποιητικὰ ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Προξενεῖο γιά νὰ εἰσπράξει τὴ σύνταξή του. Ἐ ἀλληλογραφία του μαζί μου τοῦ θύμιζε πρόσωπα καὶ πράγματα Ἐλεξανδρινά, πού ἀγιάτρευτα νοσταλγοῦσε. Ἐνοιγε τὴν καρδιά του κι ἐξομολογότανε γιά τίς οἰκογενειακὰς σκοτούρες του. Ἐ αντιγράφο ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ γράμματά του χαρακτηριστικά, πού βεβαιώνουν ὅσα ἀναφέρω πὸ πάνω. Δὲν καταχωρῶ ὀλόκληρα τὰ γράμματά του, γιὰ τὸ περιέχουν πολλὰ ζητήματα ἐντελῶς προσωπικά του, τὰ ὁποῖα σέβομαι.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ 1963.

Μόνωση, ἀπομόνωση, πλήξη, ἄγχος γιά τὸ ἔργο του, γιά τὰ χαρτιά του:

Ἰούνιος 1963 «Ἐπερευχαριστῶ γιά τὴν πρόσκληση. Ὅμως δὲν μὲ ξέρετε; Ἐ θελημένη μου ἐρῆμια εἶναι τὸ «λάθε βιώσας, τῶν ἀρχαίων».

«Φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ μὲ διώξετε ἀπὸ τὴ «Γλυκεῖαν τοῦ Μαχαιριά». Τί γίνεστε; Καὶ γιὰ τὴ τόση ἀγνοία γιά τὸν Ἐλιθέρη; Μόνο ἓνα γράμμα εἶχ’ ἀπ’ τὸν Πιερίδη, μού γράφει ὅτι πάλωσε κι ὅλας! Πλήττει! Κι ἐγὼ πού εἶμαι παλιός; Τί νὰ προσθέσω;»

«Βλέπω στίς ἐφημερίδες ἔκδοση περιοδικῶν. Μὲ ἀγνοοῦν ἐπίσης; Γιὰ τὴ δὲν μού στέλνουνε;

«1η Ἰουλίου 1963 — Λεμεσὸς

Ἐγὼ πέρασα τὸ πένθος μου (ποιό;) ὅσο ἂν φανταστεῖς μὲ σπαραγμὸ. Τὸ γιὰ τὴ; Ἐ ἄλλη ὄρα. Νοιώθω πὸς δὲν ἀντέχω ἄλλο. Συλλογίζομαι πολλὰ καὶ θέλω νὰ ἐπιστεγάσω τ’ ὅ,τι ἄρχισα. Ὅμως....»

«8 Ἰουλίου 1963

Ἐυχαριστῶ γιά τὸ γράμμα σου. Μὲ χαροποίησε σὰν κάθε μῆνυμα προσώπων πού ἀγαποῦμε.

Ἡ θλίψη τοῦ Ἰουνίου εἶναι παλιά — σχεδὸν ἀφότου γεννήθηκα. Μ' αὐτὰ γι' ἄλλες ὥρες Ἰασμοῦ καὶ μνήμης. Χτέες εἶδα ξαφνικά τὸν Κον Πισσά· μοῦφερε καὶ χαρτιά καὶ βιβλία μου... Ὁ Θεὸς μαζί του.

Κάθομαι καὶ τὰ συλλογίζομαι· σὰ νὰ μοῦ ζητοῦν προστασία! Τί νὰ κάνω.

Κοπιάστε νὰ μᾶς εὐφράνετε τὴ μονοτονία τῶν ἡμερῶν.... Κι αὐριο; «Μιά νύχτα μουλλωτὴ μὴ νύχτα μουρωμένη»... Μ' ἀκόμα ἐγὼ συλλογιέμαι καὶ ντρέπομαι τὴ μορφὴ τοῦ Βασίλη τοῦ Μεσοκόμου...»

«25 Ἰουλίου 65

Σοῦ γράφω δυὸ λόγια — ἔτσι ξεχνᾶ κανεὶς τὴ μόνωση, πού καταδικάζει πάντα ἡ ἐπαρχία.

Τίποτε νέο· περιμένα τὸ μισὸ ἐαυτό μου — καλύτερα ὀλόκληρο — ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια. Δηλαδή βιβλία καὶ χαρτιά μου καὶ ἀποκόμματα ἐφημερίδων. Βιβλιοκρισίες, σημειώματα κ.τ.λ. Μοῦρθε ἡ πρώτη δόση· μὰ ἐγὼ τὰ θέλω νὰ τὰ ἐντάξω κι ὅ,τι ἀν προκάμω πᾶ...»

«Σχεδιάζω πότε πότε ἤχους» πού ξυπνοῦν ἐντός μου σὰν καημοί» ὅπως χαρακτήριζε ὁ Παλαμάς. Ὅμως ἡ σύνθεσή τους ἀργεῖ. Μοῦ λείπει ὁ ἐνθουσι σμός τῆς χαρᾶς. Τῆς μικρῆς, ἀθῶας κι ἀδόκητης χαρᾶς. Γιατί; Δὲν ξαίρω. Πάντως ζῶ μόνος· τραβῶ τὰ δρομάκια, τὰ στενά τὰ μαιανδρικά — καὶ φτάνω πάντα στὴν ἀλιμανη θάλασση. Ὁραία!

Πότε θὰ μᾶς ἔρθετε;

Χαιρετισμοὺς σὲ ὄσους φίλους θυμοῦνται τὸν Ἀλιθέρη».

«27 VIII 63

Λογαριάζω ναρθῶ στὴ Λευκοσία — μὲ τὰ πρωτοβόχια. Θὰ πληνηθῶ λίγο στὰ στενά της καὶ θὰ ξαναφύγω. Κι ὄχι ὅτι βρῶσκω καλύτερη τὴ Λεμεσό. Μὰ ἐδῶ ὅλα συνήθεια. Κι ἡ θάλασσα μὲ συντροφεύει. Δὲ μιλῶ καὶ δὲν ἀκούω. Περιμένα κι ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια τὰ ἐπίλοιπα. Κι ἀκόμα κάθουμαι· δὲν μπορῶ νὰ ἐργασθῶ.

Γράφε μου, φίλη Εὐγενία, πότε, πότε...

«1.IX.65

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν ἐπιστολή σου· πάντα μοῦ προξενεῖ χαρὰ κι ἀνακουφίζει τὸ μόνотονο θυμὸ τῆς ἀρετὰ πληκτικῆς ἐπαρχιακῆς ζωῆς. Ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια δὲν ἔχω νέα».

«12.X.63

Τί νὰ σοῦ πῶ; Ἀκόμα περιμένουμε τὰ νέα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια. Εὐτυχῶς εἶχα νέα κι ἐλπίζω σύντομα νὰ ξαναβρῶ τὸν Ἀλιθέρη.

Ἀπὸ τὸ Βάφναλη πῆρα γράμμα. Ἔχει τὰ κέφια του».

«Λεμεσός — 1963. Τετάρτη.

Τί νὰ πῶ καὶ τί νὰ γράψω; Ζῶ διαρκῶς ἐν ἀναμονῇ». Ἀκόμα τίποτε ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια.

Μὴ μὲ ξεχνᾶς. Γράφε μου. Πάντα παρήγορο τὸ φῶς σου».

«6.XII.63

Σήμερα θυμοῦμαι τὸ Μαβίλη. Σιγοφιθυρίζω στίχος του κι ἔτσι γυμνάζω τὴ μνήμη μου.

Μαθαίνω πὼς ἔρχεται ὁ Πισσᾶς κι ἐλπίζω νᾶχω εὐχάριστα νέα. Μὴ ξεχνᾶς τὸν Ἀλιθέρη».

«Λεμεσός 11.1.64.

Τί νὰ σοῦ γράψω; Μόνο παράπονα καὶ γκρίνιες ἔρχονται στὰ χεῖλη. Σύστημα καὶ ἡ προσευχὴ ἀκόμα — ἔστω γιὰ ὅποιον Θεὸ — πού γιὰ μᾶς ἦταν πάντα ἡ Ποίηση.

Κατάσταση έμπρησμοῦ... Τί κρῖμα...

Κι ὅμως ἐλπίζω νά ἐπανατείλῃ τὸ «ἔαρ τὸ γλυκὺ» Εὐγενία μὴ μὲ ξεχνάτε».

«30—1—64

Σήμερα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ὁ νοῦς μου τριγυρνᾷ σχολές καὶ πρόσωπα φίλων καὶ διδαξάντων.

Ἔτσι σὲ σκέφτομαι καὶ σοῦ στέλλω τὸ χαῖρε.

Ἐύνησα μὲ τοὺς χαρούμενους ἤχους τῆς καμπάνας. Ἐκανα τὸν πρωινὸ μου περίπατο — παρ' ὄλη τὴ βροχὴ καὶ τὸ λεθάντε ποῦ φυσᾷ ἀπὸ χτέες τὸ ἀπὸγεμα. Κατάληξα στὴν Ἁγία Νάπα — δηλ. στὸν αὐλόγυρο καὶ μυρίστηρα τῆς γιορτῆς.

Εὐτυχῶς εἶχα καλὰ νέα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια κι ἐλπίζω μετὰ δέκα μέρες νάμαι ταχτοποιημένος καὶ μόνος μου — στὴ γωνιά ποῦ διάλεξα. Τότε θὰ σᾶς γράφω ἐκτενέστερα καὶ καλύτερα».

«3 Φεβρουαρίου 64. Λεμεσός.

Εὐγενία δὲν εἶμαι καλὰ ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα ποῦ βρισκομαι στὴν Κύπρο.

Ἄ Κορ Πισσᾶς μὲ διαβεβαίωσε γιὰ ὄλα. Ὅμως ἐγὼ ἀνησυχῶ σάν ἓνα παιδάκι... Καὶ χτυποκαρδῶ μέχρι.... Μὰ καὶ πιστεύω κι ἀντιστέκομαι!»

«5 II 64

Τὸ σπίτι μας ἀκόμα δείχνει ἀποθήκη τελωνείου. Ἀδύνατο νά στρωθῶ σὲ δουλειά. Μεγάλῃ ἀταξία. Πάντως ὁ Θεὸς μεγάλος...»

«17 II 64

Σήμερα ὥρα 6.45 π.μ. εἶδα καὶ τὰ πρῶτα χελιδόνια. Η ΑΝΟΙΞΗ ΕΡΧΕΤΑΙ.

Τ' ἄλλα καλὰ. Ὅλα ἤρθαν καὶ μόνο τὸ γραφεῖο μὸν ἔμεινε ἐκεῖ καὶ μερικὰ βιβλία... Πάλι καλὰ. Οἱ Εὐδες καὶ Γλαυκῆς — γιὰτὶ ἔρχονται καὶ γειτόνισσες βοηθώντας, ἀνάστατες διορθώνουν· ἐγὼ περιμένο. Κάπου θὰ βρῶ τὴ γωνιά μου καὶ τὸν Ἀλιθέρη».

«Δευτέρα τῆς Λαμπρῆς

Ἄπριλίου 4 — 1964

Μοῦ μιλᾶς γιὰ σχέδια, ὄνειρα καὶ δημιουργίες. Νὰ ἐργαστῆς! Δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴν πρόθεση τῆς ψυχῆς μας, ἡ ἐπιτυχία. Τὸ νὰ δίδουμε τὸ «παρὸν» εἶναι ὅτι καὶ ἡ αὐστηρότερη κριτικὴ, θὰ μᾶς πιστοποιήσει».

«Ἄχ! αὐτὸ τὸ ἐγὼ — ἐπανέρχεται συχνὰ — ποῦ μένει ἀνικανοποίητο. Ἐλπίζω σύντομα, ὅπως καὶ σοῦ ξανάγραφα, νὰ ταχτοποιηθῶ. Ἀκόμα μένω... στ' ἀνοιχτά.»

«15 Ἄπριλίου 1964

Εὐγενία

Πολὺ πρὸς σοῦ γράφω. Δὲν ξαίρω ποῦ βρισκομαι. Κι ὑποφέρω πολὺ. Πότε μοῦ ἔγραψες; Δὲ θυμοῦμαι».

20 Ἄπριλίου 1964

«Ζῶ μὲ πολλὴ πικρία στὴν ψυχὴ μου. Ἴσως κατορθώσω νὰ δουλέψω — ἀποκλείοντας ὄλα τ' ἄλλα — ἀμέσως μετὰ τὴ Λαμπρῆ.

Κι' ὁ Θεὸς μαζί μας».

«Ἁγία Τρίτη

28 Ἄπριλίου 1964

Λεμεσός

Πάντα εἶχαμε γιορτὴ στὴν Ἀλεξάνδρεια. Τῆς Κασσιανῆς. Ἐννοεῖται σὲ ταβέρνα...

Γύρισα μελαγχολικὸς σπύτι καὶ ἀθήσα νὰ διαβάσω. Ἀργὰ σοῦ γράφω. Εἶμαι σάν ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου. Εὐτυχῶς ποῦ ἡ ἐγγονὴ μὲ ἀναγνωρίζει. Μὲ φωνάζει καὶ

μου χαμογελά... Κι ὁ Θεὸς Μέγας...
 Τί ἄλλο; Μένει τίποτε;
 Χριστὸς Ἀνέστη. Κι' ἡ Ἑλλάδα ποτὲ δὲν πεθαίνει.»

Λεμεσὸς 17 Ἰουνίου 1964

«Σήμερα στέλλω τὰ διορθώματα: «Προσμαρτυρία» στὸ Δρα Χρυσάνθη. Πάλι καλά' ἡ φόρμα μεγάλη — δὲ μου ἀρέσει. Μὰ τί νὰ γίνει;

Καὶ πού τολμᾷ κανεὶς νὰ πᾶ ἡ σὲ τυπογράφο!

Καὶ πῶς ἐξηγεῖς ὅλα τὰ Ἑλλαδικὰ βιβλία; Πῶς κατορθώνεται ἡ ἐκδοσὴ τους. Ὁραία καὶ μὲ πολυτέλεια. Προσωπικῶς δὲ μου ἀρέσουνε. Εἶναι σὰν τὶς παραβαμμένες Κυρίες!

Ἄλλὰ οἱ δικές μας, οἱ φτωχικές μας; Καὶ πότε θὰ τὶς πραγματοποιήσουμε; Τίποτε ἄλλο δὲν ἔχω νὰ ἐλπίζω...»

Λεμεσὸς

«3 Ἰουλίου 1964

«Γιὰ τὸ βιβλίο τῆς Μιλλιέξ θὰ σοῦ γράψω ἄλλη φορά. Εἶμαι αὐτὲς τὶς μέρες κακόκεφος τόσο... πὺν λέω πὺς φτάνει σύντομα τὸ τέλος!

Νὰ βρεθοῦμε νὰ μιλήσουμε· γιατί πολλὰ πὺν μὲ χαρακτήρισαν στὴ ζωὴ μου εἶναι ἄγνωστά σου.

Τὸ μωρὸ μας, ἄγγελος παρηγορίας.»

«23 Ἰουλίου 64

Παρακαλῶ, ἂν εἶν' εὐκόλο, γράψε μου ποιὸς μίλησε γιὰ μένα στὸ Ραδιόφωνο Κύπρου. Θέλω γιὰ νὰ τοῦ γράψω τὸ εὐχαριστῶ. Εἶμαι ζωντανὸς νεκρὸς σήμερα. Εἶναι λίγο ἄρρωστο τὸ μωρὸ. Δὲν ἀντέχω.»

«29 Ἰουλίου 64

Εὐχαριστῶ γιὰ ὅλα. Δὲν εἶμαι γιὰ ταξίδια. Ὡστε οὔτε λόγος, οὔτε Ἀλιθέρης. Νευρική κατάσταση.»

27 Αὐγούστου 64

«Ἐγὼ δὲ βλέπω κανένα· μὰ καὶ κανεὶς ἀπὸ τοὺς νέους πὺν γράφουνε δὲν ἤρθε νὰ μου δώσει γνωριμία. Καὶ τὰ ὀνόματα εἶναι τόσα πολλὰ· πὺν νὰ τὰ θυμοῦμαι;

Κι' ἐγὼ τίποτε σχεδόν· πολεμῶ νὰ ἀνασυνταχθῶ.

Ὁράρια — ἡσυχία — γραφεῖο!

Κι' ὁ Θεὸς νὰ φυλάει τὴν Κύπρο μας.»

«14 τοῦ Σταυροῦ 1964 — Λεμεσὸς

Καλὴ μου φίλη, Κάνε τὸ σταυρὸ σου. Αὔριο θὰ πᾶμε στὸ σχολεῖο! Τί μέρα Βασιλικὴ μνήμη τῶν παιδικῶν μας χρόνων.»

Λεμεσὸς

18 IX 64

«Ψάχνω τὰ χαρτιά μου. Ἐκεῖνη ἡ μόνη μας Θεά, ἔρχεται ὅταν θέλει. Ἐχω ἔτοιμη μὰ συλλογὴ ποιημάτων. Τί θὰ γίνουμε; Καὶ ἀκριβῶς τὸ τελευταῖο μου τῶγραφα χτές — δηλ. ὅλο γράφουμε καὶ τὸ θέμα μου εἶναι τὸ χαμόγελο τῆς Θεᾶς! (Θὰ σοῦ τὸ ἀντίγραφο — βαριέμαι τώρα!—)

Τίποτε ἄλλο. Καὶ μὴ δένεις τὸν Πήγασο σὲ παχνί. Ἄσε τον ἐλεύθερο!»

«Λεμεσὸς. Κυριακὴ 20.IX.64

Ἀδμημονῶ τὸ πότε θὰ σᾶς ἰδῶ· ζῶ ξένος... μὲ ξένους στὴν πατρίδα μου. Φαντάσου...»

«24.IX.64 Λεμεσός

Σήμερα ήταν ή πρώτη άργία τών σχολικῶν μου χρόνων. 'Αγία Θέλα... Μιά γωνιά σέ στενωπό τῆς Λεμεσοῦ. Καί τὸ ἀγίασμα — νερό σὲ ὑπόγειο. Μᾶς κατέβαζαν οἱ μητέρες νὰ ποιῶμε καί νὰ δροσίσομε τὸ πρόσωπο.

Σήμερα τὸ πρωὶ πῆγα. Γιορτὴ; Λίγες γυναικοῦλες, λιγότερα παιδιά. Ποδηλατάδες. Καί ἡ ὁδὸς 'Αγίας Θέλας — διατηρεῖται τ' ὄνομα τοῦ δρόμου — πλατύτατη μὲ νέα χτίσματα. "Ἐτσι ἔχασε τὴ γοητεία τοῦ ὀδρομάκος.

.....
"Ἐχω ἔτοιμη μιὰ συλλογὴ ποιημάτων. Τί θὰ γίνουνε κι αὐτά; Εἶναι τὰ τελευταία μου γραμμένα 1960—1964.... Φυσικὰ τ' ἄλλα ὅλα μένουν' κι ἀλίμονο.... Θᾶπρετε στὴν Κύπρο νὰ ὑπῆρχε καὶ 'Ἐκδοτικὸς Οἶκος. 'Αλλά... Καί τί νέα ἔχεις, ἂν ἔχεις ἀπὸ τὸν Κον Ψαρόπουλο;»

«25 IX 64

Γιὰ Λευκοσία μὴ μοῦ μιλάς. Θάθελα πολὺ νὰ πλανηθῶ στὰ στενοσόκκακά της. "Ὁμως;

Κι ἔτσι ἀναβολή. Δὲν τολμῶ νὰ πάω πουθενά. Ζῶ μόνος. Κάποτε τὸ ὄνειρα μὲ συνεπαίρουν καὶ τὰ χαίρουμε...»

«3 'Οκτωβρίου 1964

'Ἡ κατάσταση τοῦ κόσμου χειροτερεύει.

"Ἄν ὑπάρχει Θεὸς ἄς λυθηθεῖ. "Ἄν ὄχι, τότε ὁ Διάβολος νὰ μᾶς ἐλεήσει...»

«6.X.64

Λεμεσός

Εὐγενία,

Βρίσκομαι στὸ τυπογραφεῖο τυπῶνα δυὸ-δυὸ σελίδες καὶ σπάνια 4 μαζί. Βρίσκουμαι στὴν 26η. Πάλι καλά. Μόνο 250. Κι ἂν πουληθοῦνε τὰ 100 μόνο, τότε θά'χω χρήματα νὰ συνεχίσω...»

«27.X.64

'Ἐλπίζω πάντα πὸς θὰ κατορθώσω νὰ τυπωθοῦν τὰ ποιήματά μου. "Ἐνας τόμος.

Οἱ τιμὲς τῆς Λευκοσίας μὲ ἀπογοητεύουν. Εἶχα τὴν ἰδέα πὸς ἐκεῖ θάβρισκα καλύτερους ὄρους. "Ὁχι. "Ἐχω ἓνα φίλο τυπογράφο καὶ μοῦ φαίνεται πὸς θὰ καταλήξουμε σὲ συμφωνία. Καὶ θὰ μένουν τὰ λεφτά...

'Ἐγὼ οἰκονόμησα ὡς 20 λίρες, μὰ νὰ τίς θυσιάσω κι αὐτές; Καὶ θὰ πρέπει νὰ ἐκδόσω ὡς δέκα βιβλία — μικρὰ καὶ μεγάλα γιὰ νὰ ἡσυχάσω...

Εὐγενία ὑπομονή. "Ὡρα 6.30' πρωί. Τὰ πρῶτα μαθητοῦδια. Τὸ αὔριο.

«1η Νοεμβρίου 64

Λεμεσός

Πολὺ πρωὶ ἔβλεπα τὴ θάλασσα. Εἶχα στὴν τσέπη μου τὸ 1ο δεκαεξασέλιδο — διορθώματα.

'Ἐλπίζω Χριστούγεννα νὰ κυκλοφορήσω. Τυπῶνα 250 ἀντίτυπα. Εἶναι καὶ πολλά! "Ὅσο γιὰ τίς κριτικὲς — καλὴ ἢ διάθεση τῶν ἀγνώστων φίλων — ἀλλὰ κι ἄλλα. Τί βγαίνει;»

Καὶ συνεχίζουν σ' αὐτὸν τὸν τόνο τὰ γράμματά του. Τὸ 1965 γίνονται πὺδ λιγόλογα. Παραπονιέται γιὰ τὴν ὑγεία του. «Δὲν εἶμαι καλά» γράφει σχεδὸν σὲ κάθε του γράμμα.

«30)1)65. Σήμερα τῶν Τριῶν 'Ιεραρχῶν τί νὰ σοῦ προσφέρω; Δάκρυα μνημῶν...»

«9)2)65. Ζῶ ἀκόμα; Δὲν τὸ καταλαβαίνω!....

«15)2)65. Χθές Κυριακή τράβηξα προς τὸ Δημόσιο Κήπο. Γυρνώντας σὰ νὰ μὲ ἀκολουθοῦσε ἡ σκιά τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη... Καὶ θυμόμουν αὐτὰ χίλια δυό. Κι ὁ Νίκος Νικολαΐδης;

Τὸ Λουκῆ Ἀκρίτα δὲν τὸν γνώρισα προσωπικά. Μόνο πὸν διάβασα τὸ πρῶτο του βιβλίο «Νέος μὲ καλὰς συστάσεις» κι ὕστερα τὸν ἔχασα. Ὅμως εἶναι μεγάλη μας ἀπώλεια.

Στὸν Παπαχρυσοστόμου ἔγραφα φυσικὰ δὲν θὰ πάρω χρήματα γιὰ τὰ λίγα βιβλία πὸν ζητᾶ.

Δὲν ξέρω ἀπὸ ποῦ νὰρχίσω... Θᾶθελα πολλὲς μελέτες μου νὰ ἐκδοθοῦν ἔστω καὶ λιγοσέλιδες; ἀλλὰ καὶ ἀλλᾶ...»

«1)3)65

Καλὴ μου φίλη, καλημέρα! Τὰ χελιδόνια μᾶς ἤρθανε. Μακάρι νὰ φέρουν καὶ τὴ χαρὰ στὰ φτερά τους. Τίποτε δὲν ἔχω· μὰ δὲν αἰσθάνομαι καλά.

(Μετὰ ἀπὸ λίγες μέρες χωρὶς ἡμερομηνία)

«Χτὲς δεῖλι περάσανε γερανοί. Εὐτυχία λέγουν οἱ παπποῦδες μας. Εἶχα χρόνια νὰ ἰδῶ.

Ζῶ μόνος καὶ πολὺ ἀνήσυχες στιγμές».

«15)3)65

Ποτὲ ἀφότου ἤρθα στὴν Κύπρο δὲν ἔζησα τίς χαλεπὲς ὥρες πὸν ζῶ. Γιατί; Μά, ζήτημὰ ὀργανισμοῦ. Τί ἄλλο;»

«27)3)65. Συγγνώμη χίλιες φορές. Ποῦ ἴμως νὰ βροῖσκουμαι; Δὲν ξαίρω.

Ὅλο ψάχνω τὰ χαρτιά μου. Σύντομα θ' ἀνασυνταχθῶ, πὲς στὸν Κ. Χρυσάνθη θάχει συνεργασία μου».

«7)4)65

ὑποφέρω ἀπὸ αἰτίες πολλὲς· καὶ πρῶτα γιατί καὶ τὰ βιβλία καὶ τὰ χειρόγραφα μου μὲ τίς τελευταῖες βροχὲς — πολτός!

«18 — πολὺ πρῶι —

Μάϊος 1965 — Δεμεσὸς

Εὐγενία — Ἡ κατάστασή μου ὄχι καλή. Καὶ οἱ γιατροὶ ἄς λένε.

Σοῦ στέλλω καὶ μὰ μελετοῦλα γιὰ τὸ Νίκο Σαντορινιό. Μὰ ποῦ κέφια;

Νὰ μὲ συγχωρεῖς. Δὲν εἶμαι καλά.

Ντρέπομαι τὸν Παπαχρυσοστόμου.

Μὰ τίποτε.

Γράφε μου πάντα.»

«1)6)65

Εὐγενία

Εὐχαριστῶ γιὰ τὸ γράμμα σου. Τίποτε ἐγώ. Μὰ τίποτε... τίποτε...

Νὰ μὲ συγχωράτε ὅλοι σας.»

«10)6)65

Κι ἐγώ; Χάλια... Δὲν μπορῶ νὰ σοῦ ἐξηγηθῶ. Μὰ ἐλπίζω — θράσος ἢ λέξη καὶ ἡ ἔννοια — ἐλπίζω ἀκόμα.

«21)6)65

Ἐγὼ εἶμαι χάλια· τί καὶ πῶς; Δὲν πάω σὲ γιατροὺς κι οὔτε φάρμακα παίρνω. Ἐσὺ νὰ μοῦ γράφεις. Μὲ ξαναφέρνεις λίγο στὴ γῆ.

Τί ἄλλο; τί ἄλλο; Τίποτε...»

«6 'Ιουλίου 1965

Ψυχικῶς ἐκμηδενισμένος. Τὰ γιατί πολλά' καὶ σωματικῶς ἀρρωστος — χωρὶς νὰ μιλῶ σὲ κανένα. Φρίκη.

Γράψε μου γράμμα λυτρωτικό.»

«1η τοῦ Τριτημήνου 1965

Σοῦ γράφω συγνημένος. Ἐναρξη σχολικοῦ ἔτους. Γι' αὐτὸ θυμήθηκα Ψυχάση σὴν ἡμερομηνία. Ἐγώ; Φεύγει ἡ Γλαυκὴ μου καὶ τ' ἀγγελάκι. Πάνε ἓνα χρόνον στὴ Βεγγάζη.

Περιφέρουμαι στὰ στενὰ τῆς Λεμεσοῦ. Τὸ τραγούδι μὲ ζεῖ πάντα. Πότε θὰ γραφοῦνε; Πότε; Τίποτε ἄλλο. Θεέ μου! Εἰρήνη στὶς καρδιές τῶν ἀνθρώπων.

Γράψε μου Εὐγενία.»

«10.IX.65

Διαβάσω πολὺ ἀργὰ πιά, γιατί καὶ ἡ ὄρασή μου μ' ἐγκαταλείπει.

Νέα τίποτε. Ἡ ἀβεβαιότης τῶν ἡμερῶν καὶ ἡ ἀνησυχία τοῦ αὐριο... Κι ὁ Θεός!

Εὐγενία, θέλω νέα σου, πὺ ἐλπίζω θά'ν εὐχάριστα. Κι ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια τίποτε.»

«1 'Οκτωβρίου 1965

Δυὸ λόγια μόνο. Εἶμαι καλύτερα καὶ πάντοτε ἐνάντιος τῶν φαρμάκων.»

«13 'Οκτωβρ. 1965

Πῆρα τὸ γράμμα σου· ἐπαφὴ μὲ τὸν κόσμον! Τί ἀπομόνωση! Δὲ φαντάζεσαι...»

«16 'Οκτωβρ. 1965

Κλειστά ὅλα γύρω καὶ μέσα μου.»

«26 'Οκτωβρ. 1965

Χθὲς βράδην πῆρα τὸ γράμμα σου. Ἀπαντῶ πρῶι πρῶι μὲ τὸν ὄρθρον. Οἱ καμπάνες ἀκόμα.

Σοῦ στέλλω τὴ μελετούλα μου γιὰ τὸν Νίκο Νικολαΐδη. Ἦμουν ὁ πρῶτος πὺ παρουσίασε τὸ Νικολαΐδη σὴν Κύπρον. Σήμερα δὲν ξαίρω τὸ τί ἔκανε ὁ φίλος μας Τσίρκας. Ἐδῶ ἀκούω ζῆ μιὰ συγγένισσα τοῦ Νίκου. Ἔχει — μοῦ λένε — ὅλα τὰ δικαιώματα. Καιρὸς νὰ πεισθῆ καὶ νὰ ἐκδοθοῦνε τὰ ἈΠΑΝΤΑ του. Ἀπὸ τὸν Τσίρκα. Κέρδη; Μὴν ἀστειεύσαι....

Γράψε μου Εὐγενία...»

Καὶ τοῦ ἔγραψα, μὰ δὲν ἔλαβα ἄλλο γράμμα του.
Τὸν ξαναεῖδα πιά μέσα στὸ φέρετρο.

ΕΥΓΕΝΙΑ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ—ΠΕΤΡΩΝΔΑ

ΣΤΙΧΟΙ ΩΡΑΙΟΤΑΤΟΙ (ΑΓΝΩΣΤΟΥ)¹

(Ανέκδοτα Βυζαντινά κείμενα)

Τὸ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ποίημα — ἀνέκδοτον μέχρι τοῦδε — ἐθεωρήσαμεν ἄξιον δημοσιεύσεως, διότι 1) ἀποτελεῖ ἀντιπροσωπευτικὸν δεῦγμα τῆς Ἑθικοδιδασκαλικῆς ποιήσεως τοῦ Βυζαντίου λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ποιητής, ὡς ἐκ τῶν ὑποσημειώσεων καταδεικνύεται, γνωρίζει καλῶς ὅλην σχεδὸν τὴν προηγηθεῖσαν πλουσίαν λογοτεχνικὴν παραγωγὴν τοῦ εἶδους τούτου καὶ ἐπιλέγει τὰς κατὰ τὴν κρίσιν του ὠραιοτέρας ἰδέας, 2) συμπληρώνει τὴν ὅλην εἰκόνα καὶ πρόκειται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τοὺς ἐρευνητὰς τοῦ μέλλοντος, 3) βοηθεῖ ὥστε νὰ κατανοήσωμεν καλλίτερον τὸ πνεῦμα καὶ τὰς προτιμήσεις τῶν τελευταίων αἰώνων τοῦ Βυζαντίου καὶ 4) ἀποτελεῖ βοήθημα εὐχρηστον διὰ τὰς Σχολὰς Μέσης Παιδείας λόγῳ τοῦ ὀλιγαριθμοῦ τῶν στίχων του καὶ τῆς περιεκτικότητός του εἰς νοήματα.

Χρονολόγησις: Ὁ χ.ψ. κῶδιξ ἀνήκει εἰς τὸν ΓΣΤ' μ.Χ. αἰῶνα, ἀλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ποιήματος τούτου πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ ἀντιγραφῆς παλαιότερου χ.ψ., διότι 1) ὑπάρχον ἀφθονα λάθη ὀρθογραφικὰ καὶ παρανοήσεις, ὥστε δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ τοῦ πρωτοτύπου, 2) οὐδόλως γίνεται μνεία τῆς Ἀλώσεως τῶν Κων)πόλεως, ὡς συμβαίνει μὲ τὰ σχετικὰ Μεταβυζαντινὰ ποιήματα εἰς τὴν Τουρκοκρατουμένην Ἑλλάδα· ἐπομένως ἐγράφη πρὸ τῆς Ἀλώσεως, 3) ἡ γλωσσικὴ μορφή του ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸν 15σύλλαβον στίχον ἄγουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς τοὺς τελευταίους αἰῶνας τοῦ Βυζαντίου, ὅτε ὁ «χρυσίος πολιτικός» νιοθετεῖται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν λογίων, οἱ ὅποιοι πάντως ἐξακολουθοῦν νὰ γράφουν εἰς ἀρχαῖουσαι καὶ 4) Ἡ παρατηρηθεῖσα ἔκλυσις ἠθῶν καὶ ἡ ἔλλειψις σταθερότητος εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν κατὰ τὴν δύσιν τοῦ Βυζαντίου δικαιολογοῦν τὴν παρουσίαν τῶν στίχων 65—69.

Ὡστε δὲν εἴμεθα μακρὰν τῆς πραγματικότητος, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι τὸ ποίημα ἐγράφη μεταξὺ τοῦ ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνος μ.Χ. καὶ πάντως πρὸ τῆς Ἀλώσεως.

Περιεχόμενον: Ἡ ἰδέα τῆς ἀρετῆς, ὡς εἶναι φυσικόν, κυριαρχεῖ εἰς ὅλον τὸ ποίημα. Μία σειρά συλλογισμῶν καὶ παραλληλισμῶν φυσικῶν κυρίως φαινομένων πρὸς ψυχικὰ ἐλαττώματα καὶ προτερήματα παρέχουν εἰς τὸν ποιητὴν τὰς ἀναγκαίας ἀποδείξεις περὶ τῆς τελικῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Δικαίου καὶ τῆς ματαιότητος τῶν ὑλικῶν ἐπιθυμιῶν. Τὸ ποίημα παραδίδεται χωρισμένον εἰς τὰς ἐξῆς λογικὰς ἐνότητας:

- στ. 1— 7 Ἡ σοφία τοῦ Σολομῶντος περὶ τῶν ἐγκοσμίων συνοψίζεται εἰς τὴν φράσιν «τὰ πάντα ματαιότης».
- στ. 8— 14 Τὸ ἄστατον καὶ εὐμετάβλητον τῆς τύχης ὑποδηλοῦται διὰ τοῦ περιστρεφόμενου «τροχοῦ».
- στ. 15— 21 Εἰς τὰς δυσκόλους στιγμὰς τοῦ βίου μόνη ἀπολύτρωσις ἢ προσεσχῆ.
- στ. 22— 28 Ἡ συμπαράστασις πρὸς ἀναξιοπαθοῦντας ἀμείβεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν Μέλλουσαν Κρίσιν.
- στ. 29— 42 Ὁ φθόνος τῶν πονηρῶν ἐπισκιάζει κάποτε τὰς πράξεις τῶν ἐναρέτων, ἀλλὰ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας θὰ λάμψῃ τελικῶς.
- στ. 43— 49 Ἡ πλάνη τοῦ βίου παρομοιάζεται μὲ τὸ εἶδωλόν μας ἐντὸς κατόπτρου.
- στ. 50— 56 Ὁ πηλὸς εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς μας.
- στ. 57— 63 Ἡ συναίσθησις τῆς ἐνοχῆς μας λόγῳ τῶν ἀπειρῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἡ πρὸς Θεὸν μετάνοια.
- στ. 64— 73 Ἡ ἀνόητος ἀρχομανία τῶν ἀνθρώπων δίδει τὴν ἐντύπωσιν στασιάζαντος πληρώματος σκάφους βυθιζομένου.

1. Κῶδιξ Γυμνασίου Μυτιλήνης, ἀρ. χ.ψ. 37,3 περιγραφεῖς ὑπὸ Ἀθ. Παπαδοπούλου—Κεραμέως ἐν καταλόγῳ Χ.ψ. κωδικῶν Ε.Φ.Σ.Κ. Ἦδη παρεδόθη, καθὼς πληροφοροῦμαι, εἰς τὴν Δημοτικὴν Βιβλιοθήκην Μυτιλήνης. Ὁμολογοῦμεν χάριτας εἰς τὸν Γυμνασιάρχην κ. Σταύρον Παρασκευαΐδην, ὁ ὅποιος ἐυγενέστατα μᾶς παρεχώρησε τὸν ὡς ἄνω κῶδικα.

- στ. 74—83 Αἱ ἀτυχία τῶν σοφῶν εἶναι παροδικαὶ ὡς αἱ ἐκλείψεις τοῦ Ἡλίου.
 στ. 84—93 Τὰ πάθη τὰ ὕλικα ἐμποδίζουν τὸ Λογικὸν νὰ φωτίσῃ τὴν ψυχὴν, ὅπως ἡ Γῆ παρεμβαλλομένη προκαλεῖ τὴν ἔκλειψιν τῆς Σελήνης.
 στ. 94—104 Ἡ ταπεινὴ καταγωγὴ δὲν προεξοφλεῖ κακὸν βίον.
 στ. 105—115 Αἱ συμφοραὶ τῶν ἄλλων ὄφειλον νὰ μᾶς συνεντίζουσιν.
 στ. 116—120 Παρὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ ὁ θάνατος εἶναι τὸ βέβαιον μέλλον μας.

Ὁ ἀγνωστος ποιητὴς περιέλαβε εἰς τὸ ἔργον του ἀναμφισβητήτως σκέψεις παλαιοτέρων — Ἀρχαίων καὶ Μεσαιωνικῶν — συγγραφέων καὶ ποιητῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ λογοκλοπὴ δὲν θεωρεῖται κολάσιμον ἀδίκημα, εἰς ἀρετάς δὲ περιπτώσεις ὁ ἀντιγραφεὺς παρουσιάζει ἑαυτὸν ὡς συγγραφεὴ! ² Τέλος σημειώνομεν καὶ ἐδῶ τὸ γενικὸν σχεδὸν φαινόμενον τῆς ἀναμειξέως χριστιανικῶν καὶ εἰδωλολατρικῶν ἀντιλήψεων — π.χ. ὁ παράγων τῆς τύχης—.

Μορφή: Τὸ ποίημα ἀποτελούμενον ἐξ 115 ἰαμβικῶν, 15συλλάβων, ἀνομοιοκαταλήκτων στίχων συνοδεύεται ὑπὸ πενταστίχου ἐπιγράμματος εἰς ἰαμβικὸν τρίμετρον. Γλῶσσα ἀρχαῖζουσα. Τὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα τοῦ χειρογράφου ἀπεκατεστήσαμεν σιωπηρῶς. Τὸ χ.ψ. ἀγνοεῖ τὴν Στίξιν.

Ἐὰν διὰ τῆς ιδέας τοῦ ποιήματος ὑπάρχουν ἐπιφυλάξεις ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρωτοτυπίαν των, ἡ γλωσσικὴ ὁμοιομορφία καὶ ὁ ἐπιτυχὴς 15σύλλαβος εἶναι ἀσφαλῶς προσωπικὸν ἔργον τοῦ ἀγνώστου ποιητοῦ καὶ τὸ ἀσφαλέστερον κριτήριον περὶ τῆς ἀξίας του.

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
 καθηγητὴς τῆς φιλολογίας.

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟΝ :

- Ὁ βασιλεὺς ὁ Σολομῶν εἶρηκε πάλαι λόγον:
 Ἐγὼ τὸν κόσμον ἔγνωκα καὶ τὰ καλὰ τὰ τοῦτου.
 Τὰς φύσεις κατεξέτασα, τῶν πάντων ἐπειράσθην
 οὐδὲν εἶδόν τι μόνιμον οὐδ' ἀσφαλὲς ἐν τούτοις.
 5 Τὰ πάντα παραρρέουσι, τὰ πάντα ματαιότης,
 κόνις καὶ τέφρα καὶ καπνός, γραφὴ, σκιά καὶ ὄναρ.
 Ἐν δὲ καὶ μόνιμον καλόν: ψυχῆς ἡ σωτηρία.
 Οἰδᾷς ποτε σὺ τὸν τροχὸν τὰς πτερωτάς, ἅς ἔχει;
 πῶς ἄνω κάτω φέρονται καὶ στρέφονται κατόπιν;
 10 οὕτως ὁ κόσμος στρέφεται καὶ τὰ καλὰ τὰ τοῦτου
 παρερχονται, μαραίνονται, φεύγουσιν, οὐ κρατοῦνται
 δόξα καὶ πλοῦτος καὶ τιμὴ, ἰσχύς, ὕγεια, κάλλος.
 Λοιπὸν ἐκεῖνος φρόνιμος, ὁ μὴ ποθῶν τὸν κόσμον,
 ἀλλὰ δουλεύει τῷ Θεῷ καὶ τῆς ψυχῆς φροντίζει.
 15 Ἄν λύπην ἔχῃς, ἄνθρωπε, ἂν ἀθυμῆς πολλάκις,
 ἂν συμφοραὶ δαμάξουσιν, ἂν ἐκ ψυχῆς στενάξῃς,
 ἂν φίλους εὖρες ὡς ἐχθρούς, ἂν συγγενεῖς λυποῦσιν,
 ἂν βασιλεὺς ἢ δέσποινα κακῶσαι σὲ ζητοῦσιν
 καὶ τύχη καὶ μαραίνεσαι καὶ συνεχῶς δακρύῃς,
 20 μία σοὶ τούτων τῶν κακῶν ἀποφυγὴ καὶ λύσις:
 ἢ πρὸς Θεὸν καταφυγὴ καὶ πρὸς Θεὸν ἐλπίδα.
 Ἄν ἴδῃς ξένον ἄνθρωπον εἰς ἀρετὴν καὶ γνῶσιν

2. Τὸ θέμα τῶν πηγῶν καὶ ἐπιδράσεων δύναται νὰ ἀντιμετωπισθῇ ὀριστικῶς, μόνον ἐφ' ὅσον ἔλθουν εἰς τὸ φῶς, τῆς δημοσιότητος ὅλα τὰ ἀνέκδοτα σχετικὰ κείμενα.

στ. 5. Ἡ Ἠθικοδιδασκτικὴ ποιήσις πολλάκις καταφεύγει εἰς τὴν φράσιν αὐτὴν τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ.

8. Εἰς ἀρχαίας παραστάσεις ἡ Τύχη παρουσιάζεται φέρουσα τὸ σῦμβολον τοῦ Τροχοῦ. Πρβλ. Σοφ. Τραχ. στ. 127.

ὑπὸ τῆς τύχης τῆς παρῶς ἀτίμως ἐρριμμένον,
 ἐν ξένοις διατρίβοντα, πενόμενον τελείως,
 25 οὐ μὴ παρίδης τον αὐτὸν ὡς ἓνα τῶν ἀδόξων,
 ἀλλ' οἴκτιρον, βοήθησον, σῶσον ἀπερριμμένον,
 ἔν' ἀντιλάβῃς ἐκ Θεοῦ τὰς ἀμοιβὰς πλουσίως
 εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Κριτοῦ τὴν φοβεράν ἐκείνην.
 Ἐλθοῦσα νῦν ἀπέκρυψεν τὴν καθαρὰν ἡμέραν
 30 καὶ νέφος συνεκάλυψεν τὸν ἥλιον τὸν μέγαν
 καὶ μαργαρίτου καὶ χρυσοῦ τὸ κάλλος ἡμαυρώθη
 ὑπὸ βορβόρου καὶ πηλοῦ καὶ συρφετοῦ καὶ τέφρας.
 Ἄλλὰ καὶ φθόνος σκοποῦται τῆς ἀρετῆς τὴν ὥραν
 βάλλων, τοξεύων ἀφειδῶς, πλήττων λιμπρῶν συγγέων—
 35 καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν σοφῶν τὴν δόξαν.
 Πάλιν τὸ σκότος λύεται, πάλιν τὸ φῶς ἐφάνη
 τὸ νέφος ὑπεχώρησεν, ὁ ἥλιος ἐκλάμπει
 καὶ μαργαρίτης καὶ χρυσοῦς πάλιν ἀνεκαθάρθη
 ὁ φθόνος γὰρ τῶν πονηρῶν ἀνθήσας ἀπεσβέσθη
 40 καὶ τὸ λαμπρὸν τῆς ἀρετῆς κρυφθὲν ἀνεκαλύφθη
 οὐ γὰρ εἰς τέλος οἱ κακοὶ τοὺς ἀγαθοὺς κλύουσιν
 οὐδὲ τὸ κράτος δίδωσι Θεὸς τῇ μοχθηρίᾳ.
 Εἰς κάτοπτρον προσέβλεψα, εἶδον μορφήν ἀνθρώπου
 ἡρώτων ἀποκρίνασθαι καὶ λόγον οὐκ ἐλάλει,
 45 ἤλθον ἐγγίσει καὶ λαβεῖν τὴν στάσιν παραλλάξας·
 εὐθύς ἀπέσθη τὸ φανέν, ἐκρύβη παραντίκα.
 Εἶδες τοῦ κόσμου τὴν μορφήν, εἶδες εἰκόνα βίου;
 Εἶδες ἀπάτην ἀληθῆ, εἶδες βεβαίαν πλάνην;
 πῶς φεύγουσιν, οὐ μένουσιν, ἃ σπεύδομεν κρατήσω!
 50 Τῷ πλαστουργῷ παρέστηκα, τὴν τέχνην ἐθεώμην·
 πῶς ἐν τῷ πλάττειν τὸν πηλὸν καὶ τὸν τροχὸν συστρέφει.
 Τὸ σκευὸς ἀπειργάζετο εἶδος διδοῦς καὶ τύπον,
 ἀλλ' ὄλισθεισαν τῆς χειρὸς ἀθρόως συνετριβή.
 Εἰκόνα αὐτῆς ἔλαβον τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας·
 55 ἐκ γὰρ πηλοῦ γεγονάμεν περιφορᾷ τῶν ἄνω
 καὶ πάλιν συντριβόμεθα καὶ πρὸς πηλὸν χωροῦμεν.
 Ὅταν τὰ πλήθη τῶν κακῶν, ὧν ἔπραξα κατείδον
 καὶ τὴν εἰς ἕκαστον αὐτῶν κόλασιν ἐννοήσας,
 ὄρη, πελάγη καὶ κρημνοὺς ἐπιζητῶ ῥιφθῆναι
 60 καὶ ζόφον ὑποδόσασθαι καὶ τοῖς μυχοῖς εἰσδύναι.
 Τίνες γὰρ ποταμοί, ποῖαι, πόσαι πηγαὶ δακρῶν
 τὸ πέλαγός μου τῶν κακῶν ἰσχύουσι ξηρᾶναι;
 Πρὸς οἰκτιροὺς τοὺς τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖτοις καταφεύγω.
 Εἰς πέλαγος προσέβλεψα καθήμενος εἰς ὄρος

30. νέφος: κωδ. γράφει με φως.

33. Πρβλ. Σπανέα στ. 385 «παρασαλεύει λογιμοῦς, καταβολῶνι φρένας».

37. Ὁ ἥλιος ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου σύμβολον ἀληθείας καὶ γνώσεως. Πρβλ. Ἰλιάδ. Γ, 277.

55. Πρβλ. Νεκρώσιμον Ἀκολ. «Χοῦς εἰ καὶ εἰς χοῦν ἀπελεύση». Ἐπίση ρωμανοῦ ΚΓ αἶνος στ. 44 ἔκδοσις Ταμαδάκη: «ὁ χοῦς ἀνεεώθη, ἡ κόνης ἐθεώθη». Ὡσαύτως πρβλ. Ἀλφάθητον Κατανυκτικὸν δημοσιευθέντα τὸ πρῶτον ὑπ' ἐμοῦ ἐν «Παρνασσῶ» Τομ. Β' ἀρ. 1, 1960 ἐκ χψ κωδ. 219,1 Μονῆς Λειμῶνος.

57. Πρβλ. 50ον ψαλμὸν μετανοίας: «πνεῦμα συντετριμμένον καὶ τεταπεινωμένον» κλπ. Ἐπίσης πρβλ. Γρηγ. Ναζιανζ. Ἱστορ. Ἔπος 51 ἐν Patr. Gr. Migne Τομ. ΛΖ' (ἐν μεταφράσει): «Ποῦ νὰ φύγω ὁ δυστυχής, ποῦ νὰ φύγω μετὰ τὴν μοχθηρίαν μου; Νὰ κρυφθῶ εἰς ἀβύσσους τῆς γῆς ἢ ἐντὸς νεφῶν;»

- 65 και ναῦν κατείδον πλέουσιν μετὰ πολλοῦ κινδύνου·
τὸ πλοῖον ἐβουθίζετο τῇ βίᾳ τῶν κυμάτων,
— Ἦν γὰρ καὶ ζόφος καὶ βροχὴ καὶ καταγίγς καὶ λαίλαψ—
οἱ ναῦται δ' ἑστασίαζον περὶ τοῦ τίς ὁ πρῶτος·
εἶδες λαὸν ἀνόητον, εἶδες ἀπεγνωσμένον!
- 70 Οὕτως ἡμεῖς ἀνόητοι καὶ μεμνηότες πλέον·
ὑπεδρευούσης τελευτῆς, θανάτου παρεστώτος,
ὑπὲρ ἀρχῶν σπουδάζοντες καὶ τὰς τιμὰς ζητοῦντες,
τὴν κρίσιν μὴ προβλέποντες, μὴ τοῦ Κριτοῦ τὸν φόβον.
Τὸν ἥλιον ἐώρακας ἐκλείψαντα πολλάκις,
- 75 σκότει κρυφθέντα τὰς ἀγᾶς, φωτὸς ἐστερημένον.
καὶ πάλιν ἀνατείλαντα πρὸς τὴν αὐτὴν ἡμέραν·
ἀλλ' οὐ θαυμάζεις τὸ καινὸν λόγῳ μαθεῖν τὸν τρόπον·
σελήνη γὰρ ὑπέδραμεν, ἀντέφραξεν τὰς ὄψεις
καὶ πάλιν ὑπεχώρησεν, ἐκλείψατο τὸ σκότος.
- 80 Οὕτω σοφὸν μὴ ξενοσθῆς, ἂν συγχυθῇ τῇ τύχῃ,
ἂν σκοτισθῇ τοῖς πάθεσιν, ἂν δόξῃ παραπέση.
Ἔχει γὰρ γνῶσιν ἀληθῆ, πάλιν δι' ἧς ἐκλάμπει,
καὶ τὴν πηγὴν κατόψεται τῶν ἀγαθῶν τὴν πρῶτην.
Οἶδασιν οἱ φιλόσοφοι τὸ σῶμα τῆς σελήνης
- 85 ἀφώτιστον, ἀναύγαστον, φῶς οἴκοθεν οὐκ ἔχον·
δανείζεται δὲ φωτισμὸν ἐξ ἀγασμιῶν ἡλίου.
Ὅταν οὖν ᾧσιν ἀντικρὺ τὰ δύο ταῦτα φῶτα,
ἢ Γῆ δὲ μέσον εὐρεθῇ καὶ κατευθῆ τῶν δύο,
ἀντίφραξις ἐγγίνεται παρὰ τῆς Γῆς τῷ φέγγει
- 90 καὶ σκότος μεσιτεύει Γῆς ἀντὶ φωτὸς τοῦ πρόσθεν.
Οὕτω ψυχὴ παρὰ τοῦ νοῦ δέχεται τὰς ἐκλάμψεις,
ὅταν μὴ μοχθηρὰ τις ὕλοχαρῆς ἐν μέσῳ,
μηδ' ἄνω κάτω γένηται τοῦ λόγου κινηθέντος.
Ἐκ τῶν ὀσπρέων μάγαρον, τὸ ῥόδον δι' ἀκάνθης,
- 95 τὸ κρίνον καὶ τὸ βάλαμον ἐκ βοτανῶν προήλθον
καὶ τῆς πορφύρας τὸ λαμπρὸν ἐκ τῆς κογχύλης ἔφν·
καὶ δὴ πολλοὶ περίλαμπροι τὴν ἀρετὴν καὶ γνῶσιν
ἐξ εὐτελοῦς γεγονάσιν τῆς τῶν πατέρων ρίζης
καὶ ποταμοὶ κατέρρευσαν ἐξ ἄλμυρῶν ὑδάτων·
- 100 τῶν ὄθεν ἦσαν τὴν ἀρχὴν τῶν πλείστων ἀγνοοῦντων
τὸ κάλλος γὰρ τῶν πράξεων ἀπέκρυπεν τοὺς ὄθεν.
(Οὕτω) τὴν ἀρετὴν οὐκ ἤσχυνεν οὐ γένος, οὐ πενία,
ἀλλ' ἔστι κόσμος εὐπρεπῆς, ὠραϊσμένος πάνυ
ἢ στεφηφόρῳ βασιλεὶ τὸ στέμμα καὶ ἡ δόξα.
- 105 Ἄνεμον πνεύσαντος σφοδροῦ κέδρος πρὸς Γῆν ἐκλίθη,

65. Εἰκὼν κινδυνεύοντος πλοίου Σοφ. Ἄντιγ. στ. 717. Ἐπίσης πρὸλ. Γρηγ. Ναζιανζ. Ἰστ. Ἔπος 11: «Ἰδοὺ γίγνομαι μαθητὴς ἐν τρικυμίᾳ». Ὡσαύτως Σπανέα στ. 269: «ὡς σκάφος χειμαζόμενον, μὴ ἔχον κυβερνήτην».

66. ἐβουθίζετο: κωδ. γράφει ἐθαπτίζετο.

67. ζόφος: κωδ. γράφει γνόφος.

79. ἐκλείψατο: κωδ. γράφει ἐκλείσατο.

80. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς «ἀναγωγῆς» ἀπαντᾷ συστηματικῶς εἰς τὸν «Φυσιολόγον», Βασικῆ, Τομ. 1.

84. Οἶδασιν: μεταγενέστερος τύπος τοῦ κλασσικοῦ ἴσασιν.

101. Πρὸλ. περὶ τῆς καταγωγῆς ἀπόψεις Θεόγνιδος καὶ Σοφ. Φιλοκτ. στ. 558.

105. Ὁ κέδρος, ἢ δρυς καὶ ἡ πίτυς κατέχουν τὴν πρῶτην θέσιν εἰς τὴν Διδακτικὴν ποιήσιν. Πρὸλ. Γρηγ. Ναζιανζ. Ἰστ. Ἔπος 1 στιχ. 188 καὶ 529. Ἐπίσης «Μιχ. Γλυκᾶ Στίχοι Γραμματικοὶ» στ. 374.

- ἡ πίτυς δ' ὑπστέναξε πρὸς τὴν τοῦ κέδρου πῶσιν
 ἔρωσα τὸν βαθύροζον καὶ καρτερόν τῆ φύσει
 τόσον παθόντα, σύμπτωμα τῆ βία τῶν πνευμάτων,
 αὐτὴ τὰς ρίζας ἔχουσα πάσας ἐπιπολαίους.
- 110 Οὕτω πᾶς ὅστις φρόνιμος ἐν συμφορᾷ τοῦ πέλας
 αὐτὸν περισφαλίζεται καὶ ταπεινῶς βαδίζει
 καὶ τὸ τῆς τύχης συνεχῶς ἄστατον ὑφορᾷται
 καὶ πᾶσιν ὑποκλίνεται τοῖς ἀτυχοῦσι φίλοις
 καὶ τύπον οὐ προσίεται, οὐ δόξης προπετεῦει,
- 115 ἀλλὰ τὴν τύχην ἐφορῶν καὶ τὰ δεινὰ τὰ ταύτης.
 Κἂν οὐρανοῦς, ἄνθρωπε, καὶ νέφη φθάσης,
 κἂν Γῆς μετροῆσης καὶ θαλάσσης τὰ βάθη,
 κἂν τοῖς ἐλάφοις ὑπεραρθῆς ἐν δρόμοις,
 κἂν τὸ χρυσίον τόσον, ψῆφ, κυριεύσης,
 λίθον τάφου τρίπηχον οὐχ ὑπεκδροάμεις.

110. Εἰς ἀρχαίας παραστάσεις ἡ Νέμεσις παρουσιάζεται φέρουσα τὸ δάκτυλον εἰς τὸ στόμα (νεῦμα σιωπῆς). Πρὸλ. Ρωμαν. Μελ. ὕμν. ΚΓ' στ. 175

119. φ ἢ ρ (=θηρίον): κωδ. γράφει φ ἢ ρ.

120. Πρὸλ. «Ἀλφάθητον Κατανυκτικόν» ἐνθ. ἀν. στ. 17: «Ἴδου λοιπόν τὸν θάνατον ὄλοι τὸν χρεωστοῦμε».

Σ Τ Η Ν Ε Λ Ε Ν Η

Ἦλθα κι' ἀπῆλθα
 Κι' ἄκουσα ἓναν ἦχο χαλκὸ
 νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴ μάσκα σου
 ὅπως τὴ κτύπησε τὸ βλέμμα μου
 Ἐκείνη τὴν ὥρα δὲν ἤξερα
 Τώρα θυμᾶμαι αὐτὸ τὸν ἦχο
 τὸ χαλκὸ
 νὰ γίνεται μακρυνὴ ἐπιθυμία
 Θυμᾶμαι
 κάτω ἀπὸ τὴ μάσκα κάτι κινήθηκε

Ἦλθον κι' ἀπῆλθον
 οὐδὲν εἶδον.

Π Α Λ Ι Σ Τ Η Ν Ε Λ Ε Ν Η

Ἦ μάσκα τῆς ἐπιθυμίας
 δὲν ἦταν χρυσή. Φάνηκαν ἤδη τὰ πρῶτα
 σημάδια τοῦ καιροῦ.
 Σκούριασε ὁ ἦχος.
 Ἦ φωνὴ μας μένει μεσόστρατα
 κι' οἱ πισσωτὲς θὰ τὴν πατήσουν μὲ τὸν
 κύλινδρό τους

Ἦσως κι' ὄχι
 Μερικοὶ ἐπιμένουν θὰ εὐθυγραμμιστῇ ὁ δρόμος
 πρὸς....

ΤΑΣΣΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΔΟΚΙΜΙΟ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΟΓΡΑΦΙΑ

Περὶ κριτικογραφικῶν ἡλιθιοτήτων καὶ ἀναιδειῶν

1

Ἡ κριτικὴ σημειοματογραφία, ὅπως καὶ ἄλλη φορὰ ἐγράψαμε, εἶναι ἓνα δημοσιογραφικὸ εἶδος μὲ σαφῆ σκοπὸ τὴν ἀπλὴ κατατόπιση. Ἡ εὐσυνειδησία εἶναι ἀπαραίτητη κατὰ τὴ συγγραφὴ του, ἀλλοιῶτα γίνεται «κομμάτι κίτρινου τύπου» (ἓνα κατὰπτυστο δημοσιογραφικὸ εἶδος, ποὺ κηλιδώνει ὄχι μόνον αὐτὸν ποὺ τῶγραφψε ἢ αὐτὸν ποὺ τὸ τύπωσε, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ μάτια τοῦ ἀναγνώστη).

Ἀσφαλῶς στὸ κατατοπιστικὸ αὐτὸ εἶδος μπορεῖ νὰ μποῦν προσωπικὲς ἀπόψεις αὐτοῦ ποὺ τὸ γράφει — ἓνα εἶδος σχολίου στὴν εἶδηση. Ἡ ἀξία τοῦ σχολίου ἐξαρτᾶται ἀσφαλῶς ἀπὸ τὴν κατάρτιση τοῦ συγγραφέα του, τὴν πείρα του, τὴν ἔμφυτη παρατηρητικότητά του καὶ ἀπὸ τοὺς στόχους τῆς ζωῆς του (ἠθικούς, πολιτικούς, κοινωνικούς, ἐθνικούς). Αὐτοὶ οἱ «στόχοι τῆς ζωῆς του» πολλὲς φορὲς κρατᾶνε τὸ μεγαλύτερο βῆρος στὴ σύνθεση τοῦ σχολίου.

Ἄν ὁ συγγραφέας τοῦ κριτικοῦ σημειώματος ἢ τοῦ πῶ (ἂς τὸ ποῦμε) προσωπικοῦ σημειώματος δὲν ἔχει εὐσυνειδησία καὶ οἱ στόχοι τῆς ζωῆς του εἶναι ἐρμαφρόδιτοι ἢ ἀνεμοδεικτικοί, τότε ἔχουμε τὸ πολὺ συχνὸ φαινόμενο εὐνουχικοῦ πνευματικοῦ σημειώματος ἢ ἐρμαφρόδιτου πνευματικοῦ κριτικογραφήματος.

2

Σεφετεῖτε ἓνα κριτικὸ σημείωμα νὰ δείχνῃ στὸν λογοτέχνη (πεζογράφο ἢ ποιητὴ) μὲ ποιὰ θέματα πρέπει ν' ἀσχολεῖται, ποῖν ἰσμὸ ν' ἀκολουθῇ κλπ.: δηλαδὴ νὰ τοῦ κἀνῃ μάθημα.

Μὰ ποῦ ἀκούστηκε ὁ κριτικός (εἶτε ὡς δημοσιογράφος ὁρᾷ εἶτε ὡς ἐπιστήμονας - δοκιμογράφος) νὰ ἐπιβάλλῃ (ἔστω καὶ ἂν μετριοπαθῶς συμβουλεύῃ ἢ ὑποδεικνύῃ) στὸ δημιουργό, ὅπως εἶναι ὁ λογοτέχνης, τὸ θέμα καὶ τὸν τρόπο; Ἡ τέχνη ἀσχολεῖται μὲ ὅλα. Θέματά της εἶναι τὸ καθετί. Οἱ ἰσμοὶ φτιαχτήκανε ἀπὸ τοὺς μελετητὲς ἢ ἀπὸ τριτεύοντα πρόσωπα τῆς τέχνης γιὰ λόγους ἐμπορικῆς τους προβολῆς.

Σκοπὸς τοῦ λογοτέχνη εἶναι νὰ δημιουργῇ. Σκοπὸς τοῦ κριτικοῦ εἶναι νὰ μελετᾷ τὸ λογοτεχνικὸ δημιούργημα (ἀπὸ τὴν ἀπλὴ εἶδηση τοῦ τί εἶναι ὡς τὴν ἀνέυρεση τῆς βαθύτερης οὐσίας του, τῶν ἐπιδράσεων κλπ.).

3

Ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ἐκφράζεσθαι ὁ ὅποιοσδήποτε ποὺ ἔχει ὄχι τὰ οὐσιαστικά ἀλλὰ τὰ τυπικὰ προσόντα κριτικοῦ (δουλεῖ σὲ ἐφημερίδα, γνωρίζει ἀνάγνωση καὶ γραφὴ κλπ.) «ἀμιολᾶ» ἓνα κριτικὸ σημείωμα γιὰ τὸν τάδε συγγραφέα (μικρὸ ἢ μεγάλον) γιὰ τὸ ἄλφα ἢ βῆτα ἔργο του, ὑβρίζοντας, παραποιῶντας, κοροϊδεύοντας (καὶ ὑποδεικνύοντας).

Ἦπάραγε ἔτοιμη ἢ χορεία τῶν «πνευματικῶν μειρακίων», ποὺ ἐνθουσιάζεται ὄχι ἀπλῶς κατατοπίσθηκε πάνω σὲ μὰ θέση ἢ ἀποψη. Κι' ἡ χορεία αὐτὴ μὲ τὸν αὐτοχειροτονημένο (σχεδὸν πάντοτε μὴ ἔχοντα οὐσιαστικὰ προσόντα) κριτικὸ σημειοματογράφο διαμαρτύρεται ἐντονώτατα γιὰτὶ ὁ συγγραφέας ἢ ἄλλος κριτικός (καλὸς ἢ κακὸς) ἀντικορνεῖ (πολλὲς φορὲς χωρὶς νὰ ὑβρίξῃ, παραποιᾷ, κοροϊδεύῃ ἢ ὑποδεικνύῃ) τὰ τοῦ πρώτου. Δηλ. ἡ ἐλευθερία τοῦ σκέπτεσθαι ἢ ἐκφράζεσθαι ἀνήκει στὸν πρῶτον καὶ ὄχι στὸν συγγραφέα ἢ δεῦτερον κριτικόν.

Κατὰ τοὺς αὐτοσχέδιους καὶ αὐτόκλητους κριτικούς ὁ συγγραφέας δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀμυνθῇ ἐναντῖον καὶ μὴ κακοβούλον ἀλλὰ ἀδαῶν κριτικῶν. Γιὰτὶ τὸ δημιούργημα τῆς κριτικῆς (καὶ μάλιστα τῆς ἀπλῆς εἰδησιογραφικῆς σημειοματογραφίας) εἶναι ἱερόν. Ἡ δημιουργία τοῦ συγγραφέα δὲν εἶναι λειτούργημα φαίνεται μὲς τὸ μυαλό τους. Καὶ ἡ κριτικὴ ποὺ

Διαβάστηκε σὲ συνεστίαση τῆς «Ἐθνικῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου» στίς 7.1.66. Συζητήθηκε ἀπὸ τοὺς Ἄ. Περᾶρη, Φρ. Βράχα, Ἄ. Χριστοφίδη καὶ Ν. Σπανό. Τελικὴ διαπίστωση: Τὰ ἴδια ἰσχύουν καὶ γιὰ ὅλα τὰ εἶδη κριτικῆς.

διαφωνεί με την κριτική δὲν εἶναι λειτουργήμα· εἶναι προσβολὴ τῶν ἁγίων, τῶν ὁσίων καὶ τοῦ δικαιοῦτος τοῦ ἐλευθέρως σκέπτεσθαι καὶ ἐκφράζεσθαι. Πολὺ παράξενος ἀπόψεις ἔχουν μερικὰ πνευματικὰ «μειράκια».

4

Πῶς θὰ ὀνομαστῆ ἡ συνήθεια (ποὺ τὴν ἀνάδειξαν μερικοί, ἀπὸ πολιτικὰ ἴσως κίνητρα), νὰ προβάλλῃ ὡς λανθασμένη ἢ ἀδόκιμη μιὰ πρόταση, προτάσσοντας τὸν χαρακτηρισμὸ «διαβάστε τὸ ἐξῆς ἢ τὸ «ἀδόκιμο» ἢ τὸ «κακὸ» καὶ τὰ ὅμοια; Δίπλα δὲν βρῖσκεις πῶς θὰ ἦταν ἡ ὀρθὴ πρόταση, ἢ δὲ σοῦ δηλώνεται τὸ λάθος γιὰ νὰ τὸ ἀναζητήσης, ἔννοια δὲν μπορεῖς νὰ βγάλῃς γιατί τ' ἔτι σοῦ προσφέρεται εἶναι ξεκάθαρο ἀπόσπασμα ἐνὸς συνόλου.

Αὐτὸ εἶναι ἕνας τρόπος ἀποδεικτικῶς κριτικῶν ἀπόψεων. Ἄσφαλῶς ἀπαράδεχτος.

5

Τελευταία ὑπάρχει καὶ μιὰ εἰδικὴ «κριτικὴ» γλῶσσα μ' ἕνα σωρὸ συναρπαστικὲς ἀλλὰ ἀκατανόητες λέξεις. Ὁ συνδυασμὸς τῶν λέξεων αὐτῶν στὴν πρόταση καὶ στὴν ὅλη παράγραφο δίνει τὴν ἐντύπωση τοῦ «ἀλαλάζοντος κυβάλου». Τὸ τί θέλει νὰ πῇ ὁ κριτικογράφος ἀδυνατεῖ νὰ τὸ συλλάβῃς. Εἶναι μιὰ σειρά ἀσύνδετες ἔννοιες ποὺ κάτι βέβαια θὰ θέλουν νὰ ποῦν μὰ δὲν λένε τίποτα.

Συρραλιστικὴ κριτικογραφία. Γιατὶ ὄχι; Ἐκτὸς ἂν ἕνας προτιμᾷ τὸν ὄρο ἀ-κριτική.

6

Οἱ ἀλλοιώσεις κειμένων γιὰ νὰ στηρίξῃς πάνω σ' αὐτὲς μιὰ κριτικὴ σου ἄποψη, πολὺ περισσότερο μιὰ κίτρινη ἐπίθεση, εἶναι παθογνωμονικὸ σύμπτωμα πνευματικοῦ κναιδισμού.

Ἄσφαλῶς δὲν περιλαμβάνω στὸν ὄρο αὐτὸ τίς τυχαῖες παρεξηγήσεις, ποὺ μποροῦν νὰ συμβοῦν σὲ κείμενα μὲ τύπο χρησμοῦ. Εἶναι εὐκολο στὴν περίπτωση αὐτὴ νὰ τὴν πάθῃ κι' ὁ πὸ καλόπιστος ὅταν εἶναι στερεὰ καὶ φανατικὰ προσηλωμένοι σὲ κάποια ἄποψή του.

7

Τὸ κωμικὸ στοιχεῖο πολλὲς φορὲς μπορεῖ νὰ δώσῃ τὴ δραματικότητα. Σὲ μιὰ ἄλλῃ περίπτωση μπορεῖ νάνα ἁπλῶς διακοσμητικὸ ἢ ἀπαλυντικὸ μᾶς συνεχοῦς τραγικότητας ἢ σκληρότητας. Κάποια ἄλλῃ φορὰ μπορεῖ ν' ἀποτελῇ ἐκδήλωση ὀργῆς μεταμορφωμένης γιὰ λόγους ἐντυπωσιακοῦς. Κλπ.

Τὸ κωμικὸ στοιχεῖο βέβαια ἔχει μιὰ κλίμακα ἐκτάσεως: ἀπὸ τὴν κωμικὴ κατάσταση, τὸ χιοῦμο ἢ πνεῦμα ὡς τὸν χλευασμὸ καὶ τὴν δηκτικότητα· ἀπὸ τὴν κωμικὴ πράξη (χωρὶς τὸ λόγο) ὡς τὸν ἔξυπνο καὶ δηκτικὸ λόγο (χωρὶς τὴν ἀντίστοιχὴν πράξη). Σὲ ὅλες ὅμως τίς περιπτώσεις τὸ κωμικὸ στοιχεῖο ἔχει σκοπὸ νὰ δείξῃ πὸ φανερὸ (καὶ μὲ τὴν ὑπερβολὴ ἀκόμη) τὸν τύπο ἢ τὴν ιδέα ἢ τὴν κατάσταση ἐναντίον τῆς ὁποίας ἐπιτίθεται.

Πάρτε ὅμως ἕνα κριτικογράφημα (γιατὶ τὸ εὐσυνείδητο κριτικὸ σημεῖωμα δὲν καταδέχεται νὰ κατακυλῆση τόσο χαμηλὰ στὴν πνευματικὴ λάσπη) ποὺ χρησιμοποιεῖ ἀνοήκειες ἐκφράσεις, προσωπικὰ ὑπονοούμενα, προσπάθειες γιὰ δημιουργία ἀντιδικίας (μὲ ποινικὲς ἐπιπτώσεις), χρησιμοποίησις εἰσαγωγικῶν ἢ θαυμαστικῶν, διαστρέβλωση ἐννοιῶν καὶ βρισιδὶ ἢ περιγέλασματα γιὰ τίς ἔννοιες αὐτὲς.

Γιὰ ἔντυπο αὐτὸ προορίζεται;

8

Εἶχα διαβάσει μιὰ φορὰ ἕνα κριτικὸ σημεῖωμα μὲ κάτι τὸ ἀφάνταστα χαρακτηριστικὸ: ἔκαμνε ὁ συγγραφέας μιὰ σειρά συλλογισμοὺς μὲ τὸ «ἂν σκέφτεται ἔτσι...», ποὺ τοὺς φόρτωνε στὸν ὑπὸ κρίση δοκιμογράφο (γιὰ δοκίμο γινόταν ἡ κριτικὴ) καὶ τέλειωνε τὸν κάθε συλλογισμὸ μὲ τὴ λέξη «ἀσχος».

Δηλαδή, φόρτωνε στὸ δοκιμογράφο σειρά πιθανῶν σκέψεις (ποὺ τίς ἔκαμνε ὁ κριτικὸς, γιατί δὲν ὑπῆρχαν οὔτε βγαίνουν ἀπὸ τὸ ὑπὸ κρίση κείμενο) κι' ἔβριζε κατόπιν τὸν ἄνθρωπο.

Εἶναι κι' αὐτὸ «ἕνα εἶδος κριτικῆς» τῶν πνευματικῶν πεζοδρομιῶν.

9

Θά τήν ὀνόμαζα «κριτική ἐπιδειξιμανία» τή συνήθεια τῶν ἀλλεπαλλήλων (πολλές φορές κατὰ λ' νθασμένο τρόπο) παραπομπῶν σ' ἕνα ἀπλό, τυπικό κριτικογράφημα. Γιὰ νά ὑποστηρίξης μ' γνώμη σου, πού μάλιστα τήν πετάεις στ' ἀρπακτά, γιατί νά παρατάσης κατ' ἀσυνάρτητο τρόπο, μιά σειρά γνώμες ἄλλων;

Ἄπό τὰ τέτοια συναφιάζονται οἱ ἀφελείς, πού ξεπλάζονται, κ' οἱ ἀπλοῖκοι πού δέν ἔχουν καιρό καί δύναμη ν' ἀσχολοῦνται πῶς πέρα ἀπό τὸ καθημερινὸ χειρωνακτικὸ τοὺς ἔργο.

10

Γέλασα μὲ τήν καρδιά μου ὅταν διάβασα σ' ἕνα κριτικὸ σημεῖωμα ἀλλεπάλληλες παροιμίες (μὲ σκοπὸ μάλιστα τὴ διαπόμπευση). Χωρὶς νά τονίζω τήν κοινοτοπία πῶς κάθε παροιμία ἔχει τήν... ἀντιπαροιμία της (μὲ τὸ ἀντίθετο νόημα καί τήν ἀντίθετη πείρα), εἶναι πολὺ χαμηλὸ νά καταφεύγεις σὲ τόσο λαϊκὰ μέσα (ἄλλο ἢ ἀγάπη τοῦ λαοῦ κ' ἄλλο αὐτὸ) γιὰ νά κάνης κατανοητὴ μιά γνώμη σου σὲ καλλιτεχνικὰ καί πνευματικὰ ζητήματα. Ἡ πνεῦμα θέλεις νά δεῖξης (κοίταξε τήν ἀποψή μου γιὰ τὸ κωμικὸ στοιχεῖο στήν κριτική) ἢ ἀδυναμία γιὰ ἔκφραση μὲ ἀφηρημένες λέξεις (πού ἔχουν ὀπωσδήποτε περισσότερο πλάτος ἀπὸ τίς... παροιμίες).

11

Κι' ἐρχόμαστε σὲ μιά ἄλλη μάστιγα τῆς κριτικογραφίας: τοὺς παραλόγους νεολογισμούς. Γίνεται ἐπίδειξη ἠχηρῶν λέξεων; Ἡ γίνεται προσπάθεια νά μᾶς ἀφαρπάσουν μὲ δυσκολοσύλληπτες ἔννοιες, πού κρύβονται πίσω ἀπὸ δυσκολοπρόφρατες λέξεις; Πόσες φορές δέν σπάζεις τὸ κεφάλι σου γιὰ νά συλλάβης τήν ἔννοια τέτοιων παραγράφων (μὲ ἀπανωτὲς πολλές φορές γενικὲς πληθυντικῶν), ἐνῶ τὸ ὅλο κριτικογράφημα προφανῶς θέλει νά πληροφορήσῃ κ' ὄχι νά εἰσδύσῃ σὲ βάθος καί ν' ἀπλώσῃ ἢ νά ἐκθέσῃ;

12

Εἶναι καί μιά ἄλλη μανία ἢ τάση ἐπίδειξης ἢ προσπάθεια νά δείξης ἀξιοπιστία πού κατορθώνεται μ' ἀπανωτὲς ὑποσημειώσεις. Οἱ ὑποσημειώσεις αὐτὲς πολλές φορές ξεπερνοῦν σὲ ἀράδες τὸ κύριο κείμενο καί ἀσχολοῦνται μὲ διάφορα ἀπολύτως ἄσχετα πρὸς τήν κεντρικὴ ἰδέα τοῦ κριτικογραφήματος ἢ τῆς μελέτης (συμβαίνει καί στίς μελέτες αὐτὸ). Κι' ἂν ἡ ὑποσημείωση ἔχει τὴ θέση ἀπλής παραπομπῆς γιὰ ὅσους θέλουν ν' ἀσχοληθοῦν περισσότερο ἢ ἀκόμα ἂν αὐτὴ ἀπλῶς δίνει τήν εὐκαιρία ἐλέγχου, τὸ πρᾶγμα κάπως εἶναι ὑποφερτὸ στὸ κριτικογράφημα. Ἄλλὰ ὅταν εἶναι ἐπίδειξη, παρέκβαση καί σύγχυση γιὰ νά σοῦ φύγῃ τὸ νόημα τοῦ κριτικογραφήματος; Ὁ «ὑποσημειωσῆς» μηδενίζεται.

13

Υπάρχουν καί τὰ κριτικογραφικὰ «κλισὲ» ἢ «φόρμουλες», πού ἀσφαλῶς δέν προέρχονται ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς στατιστικῆς ἐπιστήμης. Φυλλομετρῶς τὸ βιβλίο, ἀρπάζεις τήν 13, 18, 25 σελίδα (μακάρι νάναι συλλογὴ στίχων γιατί ἔτσι εὐκολύνεσαι καταπληκτικὰ) γιὰ παραδείγματα τοῦ τί βοήθεις καί κρίνεις, ἔχεις ἔτοιμα ἐφτά γραμμὲς πρόλογο καί ἐφτά γραμμὲς συμβουλὲς μὲ τὰ λίγα «ἂν καί «πιθανὸ» καί «κατὰ βάθος» καί δυὸ γραμμὲς ἐπίλογο καί σκάρωσες πὰ τὸ εὐσυνείδητο καί ὑπεύθυνο κριτικογράφημά σου.

14

Τί παιδεύομαι; Τί μπορεῖ νά διορθωθῇ στὸν τόπο μας; Ἄλλὰ καί γιατί νά διορθωθῇ; Ἐδῶ παραλογίζεται τὸ σύμπαν καί θά ὀρθοφρονῇ ἡ κριτικοσημειωματογραφία;

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ

(ΜΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΤΑΤΙΑΝΑ ΣΤΑΥΡΟΥ)

Ήξερα την Τατιάνα Σταύρου¹ από τα βιβλία της, μα αυτό το καλοκαίρι είχα τη χαρά και την τιμή να την γνωρίσω από κοντά. Την βοήθα παρθέα με τα βιβλία της. Γράφει, διαβάζει, διαβάζει γράφει κ' όλο και νέα πολλά αδιάβαστα βιβλία καταφθάνουν στο σπίτι της περιμένοντας τη σειρά τους.

Με κατάπληξε ή ζωτικότητα της, ή θερμή παρουσία της, ή φωτεινή κ' άνησχη ματιά της. Ή Τατιάνα Σταύρου δεν είναι μόνο μιὰ λογοτέχνιδα πού γράφει, πού διαβάζει, πού σκέπτεται. Είναι και μιὰ ζωντανή, σύγχρονη γυναίκα πού ζή για τή στιγμή και τó μέλλον.

Έχει μιὰ καταπληκτική ζωντάνια πού κρύβει τó πέρασμα τής νεότητας, μα πού φανερώνει τή δύναμή της να συνεχίση να ζή όχι τó παρελθόν, αλλά τó αύριο. Δονείται από τή ζωή και τήν καθημερινότητά της.

—Δεν σκέπτομαι τó παρελθόν, μου είπε. Δεν υπάρχει παρελθόν για μένα, υπάρχει παρόν, ή ζωή πού συνεχίζεται.

Ζή, σχολιάζει όλα: πόσο άνησυχούσε πού πήγε ó Παπανδρέου στη Πελοπόννησο. Φοβήθηκε μήπως κρυώσει και τού παρήγγειλε να προσέχη. Έκεινος, λέει, δάκρυσε. Πόσο τήν στενοχωρεί τó Κυπριακό, ή ένωση, πόσο σκέπτεται τά παιδιά, τó μέλλον τους. Συγκινείται να βλέπη τή νεολαία να παρακολουθή τις συναυλίες τού Χατζιδάκι. Συγκινείται να βλέπη τά πολλά παιδικά κεφάλια στón "Άγιο Χαράλαμπο — γειτονική έκκλησία — να παρακολουθοῦν τή Δευτογραφία. Μιὰ μέρα ρώτησε — εκεί στón "Άγιο Χαράλαμπο — τή διπλανή της:

—Τί θά γίνουν όλα αυτά τά παιδιά; τί θά τά κάνουμε;

Κι' εκείνη, μιὰ άπλή γυναίκα, όχι λογοτέχνιδα άνησχη και πολύξερη, τής έδειξε με μιὰ άπλή κίνηση τόν παντοκράτορα τού τρούλλου ψιθυρίζοντας:

—'Ο Θεός...

Ή Τατιάνα έντυπωσιάσθηκε με τήν άπλή λύση τού προβλήματος και φάνηκε να γαλήνευε.

Άνησύχησε για τά παιδιά, ίσως γιατί τά παραδίνουμε σε μιὰ ζωή άλλαγμένη, γρήγορη, μονολιτική, άπνευματιστή! Ή κυρία Σταύρου με τήν άνησυχία της για τά παιδιά μου θυμισε τόν Άντρέ Μαρλώ πού στο μυθιστόρημά του «οί κατοικίες τού "Άλτενμπουργκ» (1943) ρωτάει: «Τί άλλο από τόν άνθρωπο είναι εκείνο πού με κάνει να παθιάζομαι;»

* * *

Είναι γνωστό πώς σήμερα στη λογοτεχνία επικρατεί ένας άκρατος ύποκειμενισμός. Κέντρον όλων είναι ó άνθρωπος. Οί άνησυχίες του, οί παραλογισμοί του, τά πάθη του, τά ψυχικά συμπλέγματά του.

Οί άρρωστημένοι τύποι τής έποχής μας, οί άποξενωμένοι άνθρωποι έγιναν τροφή τής λογοτεχνίας. Έδωσαν ζωή και ύλικό. Ή λογοτεχνία με τή σειρά της τί έκανε; τί μπορεί να κάνει για τόν άνθρωπο; Ποιό ρόλο μπορεί να παίξη στην πεζότητα τής ζωής του; 'Ο Σάφρο έχει τή γνώμη πώς ή λογοτεχνία μπορεί να δώση ένα νόημα στη ζωή. Δεν καθορίζει όμως πώς.

Ρώτησα τήν κ. Σταύρου ποιό ρόλο, νομίζει, πώς μπορεί να παίξη στη σημερινή ζωή μας ή λογοτεχνία.

—«Με τήν ερώτησή σας, φιλότατη κυρία Παττίχη — ποιός ó ρόλος τής λογοτεχνίας στη σημερινή ζωή μας — ξετηδούν οι δυσκολίες. Μεγάλο τó πλάτος τού ερωτήματος και ή έκτασή του άπεριορίστη. Όμως θά σάς άπαντήσω όσο πιο σύντομα μπορώ. Δεν πιστεύω πώς σήμερα αυτό πού γίναμε και περπατούμε στο διάστημα και έξερρευνοῦμε και φωτογραφίζουμε από 10 χιλιάδες χιλιόμετρα τά βουνά τής σελήνης, είναι δυνατό να δεχθοῦμε επίδραση από τήν λογοτεχνία. 'Ο ρόλος πού παραδέχομαι ότι μπορεί να τής άπομείνει δεν είναι άλλο από παρηγορητικός. Ή κίνηση και ή τροχιά τής ζωής μας έξουσιάζεται πλέον από παράγοντες έξωπνευματικούς. Τό συναίσθημα παραγκωνίσθηκε».

—Δεν υπάρχει άμφιβολία, κ. Σταύρου, πώς ó ρόλος τής λογοτεχνίας είναι παρηγορητικός. Δεν νομίζω όμως ότι είναι ó μόνος. Δίπλα στη παρηγοριά, πού φέρνει στη μοναξιασμένη ψυχή μας, μάς έξυπνώνει κιόλας, μάς ταραίζει τó πνεῦμα. Με τó βιβλίο θυμόμαστε άλλθεις, συγκινήσεις πού κάποτε μάς συνεκλόνησαν ή άπλως μάς άγγιξαν. Κι' έπειτα και

σ' ένα άλλο πράγμα θάθελα τή γνώμη σας. Πρὸ μηνῶν ἔγινε στὸ Παρίσι, σὲ συντροφιὰ τοῦ Πῶλ Σάρτρ, μὰ κουβέντα γιὰ τὴν ἀλήθεια.

Μὰ ὀρθώθηκε τὸ ἐρώτημα ἀπὸ τὴν συντροφιὰ: λένε τὴν ἀλήθεια οἱ λογοτέχνες; π.χ. οἱ λογοτέχνες τῆς Σοβιετικῆς Ρωσσίας ἐπὶ Στάλιν ἔλεγαν τὴν ἀλήθεια; Ἡ μήπως δὲν ἤξεραν τί γινόταν στὴ Σιβηρία ὅπως καὶ οἱ Γερμανοὶ λογοτέχνες στὸ Ἄουσβιτς; Ἡ συντροφιὰ στὸ Παρίσι συμφώνησε πὼς ἡ λογοτεχνία θὰ ἔπρεπε νὰ λείπει τὴν ἀλήθεια χωρὶς νὰ φοβάται τοὺς ἀναγνώστες καὶ τὶς ἀρχές. Αὐτὸ ἔκανε κι' ὁ Σωκράτης: Ἔσεῖς νομίζετε πὼς μπορεῖ νὰ πῆ τὴν ἀλήθεια;

—«Στὸ ἐρώτημά σας ἂν ἡ ποίηση μπορεῖ νὰ πῆ τὴν ἀλήθεια καὶ πάλι σύντομα θὰ σᾶς ἀπαντήσω. Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι ἂν μπορεῖ νὰ πῆ τὴν ἀλήθεια — ἀσφαλῶς μπορεῖ — μὰ ἂν ἡ ἀλήθεια ἀκουστῆ. Ποιὰ ἀφτιά θὰ τὴν ἀκούσουν, ποιὲς καρδιὲς θὰ τὴν προσδεκτοῦν. Ἐδῶ εἶναι τὸ ζήτημα καὶ ἡ ἀνησυχία μας».

—Στὴ λυπηρὴ, δύσκολη ζωὴ μας, κ. Σταύρου, στὸ πρόβλημα τοῦ θανάτου τί μπορεῖ νὰ προσφέρει ἡ λογοτεχνία, ἡ τέχνη. Στὰ ἔργα πολλῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων π.χ. τοῦ Μαρκῶ τὸ θέμα τοῦ θανάτου εἶναι παρόν. Ἡ «Βασιλικὴ ὁδὸς» ποὺ τὴν δημοσίευσε τὸ 1930, τελειώνει μὲ τὸ θάνατο τοῦ τυχοδιώκτου Πέρκεν, ποὺ ἡ τελευταία του λέξη εἶναι: «Δὲν ὑπάρχει θάνατος... Ἐπάρχω μόνον ἐγὼ ποὺ πεθαίνω». Ὁ λόγος τοῦ Πέρκεν—σημειώνει ὁ Μαρκῶ 2 — δὲν εἶναι ἡ τελευταία λέξη. Οἱ «Φωνὲς τῆς Σιωπῆς» καὶ ἡ «Μεταμόρφωση τῶν Θεῶν» καθὼς καὶ οἱ πρεῖς τόμοι τοῦ «Φανταστικοῦ Μουσείου τῆς Παγκόσμιας Γλυπτικῆς» καὶ ἄλλα δοκίμια, δίνουν μιὰ ἀπάντηση σ' αὐτὸν τὸν ἀπελπισμένο ἄνθρωπο: Ἐπάρχει θάνατος, ἀλλὰ ὁ θάνατος εἶναι ἕνας κατακτητῆς, ποὺ καθημερινῶς ἠττάται ἀπὸ τὴν δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου — καὶ αὐτὸ συμβαίνει πάντοτε, αὐτὸ συνέβαινε διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Ἔσεῖς τί νομίζετε πὼς μπορεῖ νὰ προσφέρει ἡ λογοτεχνία στὸ πρόβλημα τοῦ θανάτου;

—«Ζητᾶτε νὰ ξεδιαλύνετε ἂν ἡ τέχνη τοῦ λόγου εἶναι ικανὴ νὰ ἀπαντήσει στὸ ἀγωνιώδες, τὸ αἰώνια ἄλυτο πρόβλημα ποὺ κατατρέχει τὸ ἕνα καὶ μόνο ζῶο τῆς δημιουργίας: τὸν ἄνθρωπο. Ἀφοῦ αὐτὸς μονάχα ἔχει τὴν τιμὴ νὰ ξεᾶρη ὅτι θὰ πεθάνη.

Ρωτᾶτε λοιπὸν τί μπορεῖ νὰ τοῦ προσφέρει ἡ λογοτεχνία κι' ἐγὼ σᾶς ἀπαντῶ πλαταίνοντας τὰ περιθώρια ὄχι πιά γιὰ μόνον τὴν τέχνη τοῦ λόγου, μὰ γιὰ τὴν Τέχνη γενικὰ. Γι' αὐτὸ νομίζω πὼς ἡ τέχνη εἶναι μιὰ ἀνοικτὴ παρήγορη ἀγκαλιὰ ποὺ προσκαλεῖ: Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι κι' ἐγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Κάτι τέτοιο θαρρῶ πὼς λείπει στὸν ἐφήμερο θνητὸ καθὼς διώχνει τὰ σκοτάδια τῆς ψυχῆς, ἀποκομίζοντας τὴν ἀγωνία, γλυκαίνει τὸν πόνο. Ποιὸς μπορεῖ νὰ τῆς ζητήσῃ περισσότερα;

Ρωτᾶτε τί μπορεῖ νὰ κάνει ἡ λογοτεχνία, γιὰ τὸν ἀναγνώστη καὶ σᾶς ἀπαντῶ ἀμέσως: Πολλὰ. Πάρα πολλά. Τὸν διασκεδάζει — μὲ τὴν κύρια σημασία τῆς λέξης — τὸν ἡρεμεῖ, τοῦ κατευνάζει τὴν ἔξιαση, τὸν παρηγορεῖ — μητέρες ποὺ ἔχασαν παιδι βροῖχαν καταφύγιο κι' ἀναμνηχὴ μόνον στὸ διάβασμα — τοὺς γέμιζε τὸ κενό, ὄχι τῆς ἡμέρας (διαβάσω γιὰ νὰ περνᾷ ἡ ὥρα, καθὼς λένε) μὰ τὸ κενὸ τῆς ψυχῆς τὸ βαθύ. Τὸ αἰώνια ἀνήσυχτο καὶ ταραγμένο».

—Τὴν ταραχὴ καὶ τὴν ἀνησυχία τὴν ἔχει γνώριμό της χαρακτηριστικὸ ἡ ἐποχὴ μας. Μὰ ἐκεῖνο ποὺ χαρακτηρίζει, κυρία Σταύρου, τὴν ἐποχὴ μας περισσότερο εἶναι ὁ γρηγορός, ὁ τάχιτος ρυθμὸς, ἡ βιασύνη, ἡ νευρικότητα. Σὲ μιὰ τέτοια κατάσταση τί κάνει ἡ λογοτεχνία;

—«Σωστὴ ἡ διαπίστωσή σας ποὺ συνέλαβε τὸ ιδιαίτερο γνώρισμα τῆς ἐποχῆς: τὴ νευρικότητα μὲ τὴ βιασύνη. Αὐτὲς οἱ δυὸ ιδιότητες ρυθμίζουν τὴν ὑπαρξή μας δεμένες, ξεδιάλυτα ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη καὶ μὲ διαρκῆ ἀξαναομένη ἔνταση.

Σιγά-σιγά μὴ βιάζεστε, ἀκούμε διαρκῶς ἀπὸ ὅλες τὶς μεριὲς αὐτὴ τὴ σύσταση. Ὅσο γιὰ μένα τομῶ νὰ πῶ δὲν σημαίνει οἱ ἄνθρωποι στίς ταπεινὲς καθημερινὲς κινήσεις τῆς ζωῆς μου νὰ μοῦ τὴν ἐπαναλαμβάνουν κάθε στιγμῆ. Ἐνας μάλιστα ὑπᾶλληλος σὲ ψωμαδικὸ βροῖχε τρόπο νὰ ἐκφράσει τὶς ἀντιρροήσεις του μὲ πολλὴ διάκριση: Καλῶς τη τὴ βιαστικὴ κυρία! Ἔτσι λείπει μόλις μὲ βλέπει. Ἡ βιασύνη ὅπως βλέπετε μπῆκε μέσα στὸ κύτταρό μας καὶ μᾶς σπρώχνει ὡς ἐκεῖ ποὺ δὲ χρειάζεται».

—Καὶ κάτι ἄλλο σχετικὸ, κ. Σταύρου, μὲ τὴν λογοτεχνία καὶ τὴν ἐποχὴ μας: Πῶς βλέπετε τὴν λογοτεχνία καὶ τὸ σέξ; ὁ Χένρυ Μίλλερ μὲ τὸν «Γροπικὸ τοῦ Καρκίνου», ὁ Λῶρενς μὲ τὸν «Ἐραστὴ τῆς Λαίδης Τσάτερλν», ὁ Μαρκήσιος ντὲ Σάντ μὲ τὸ «Κάμα Σούτρα», «Ζιστίν», ἀλλὰ καὶ ἄλλοι λογοτέχνες ἔχουν σὰν ἥρωες μαζοχιστὲς, σαδιστὲς, λέσβιες κλπ. Κι' οἱ Γάλλοι π.χ. Ἄντρέ Ζίντ, Camus, ὁ Σάρτρ προτιμοῦν στὰ ἔργα τους τίπους κενόδοξους, ἄρρωστους, ἀνικανοποίητους, ἄδειους. Ὁ ἴδιος ὁ Σάρτρ παραδέχεται πὼς κι' ὁ Camus

κι' άλλοι Γάλλοι λογοτέχνες κάνουν μιά λογοτεχνία παρατραβηγμένων καταστάσεων: οί χαρακτήρες τους είναι στην κορυφή τῆς δυνάμεώς τους ἢ μέσα σ' ἕνα κλειδί βασανιστηρίων ἢ στο χεῖλος τοῦ θανάτου πόλεμοι, πραξικοπήματα, επαναστατικὴ δράση, βομβαρδισμοί, σφαγές, νὰ τὸ καθημερινό. Σὲ κάθε παγίδα, σὲ κάθε γραμμὴ εἶναι πάντοτε ὀλόκληρος ὁ ἄνθρωπος ποὺ διαδραματίζεται». Οἱ ἥρωες τοῦ Σάτρο εἶναι φρικτοί κι' ἄρρωστοί ὅπως τοῦ Φώκνερ καὶ τοῦ Οὐίλλιαμς. Εἶναι ἕνας κόσμος ποὺ ζητᾷ σκοπὸ, ἀκρῆ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ βρῆ. Εἶναι ξένοι μὲ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ τοὺς ἄλλους. Στὸ «Φυλακισμένοι τῆς Ἀλτόνα», οἱ ἥρωες εἶναι τρελλοί, κομπλεξικοί, ἔνοχοι. Ἔχομε τὴν φρικτὴ αἰμομιξία τοῦ Φράνς καὶ τῆς ἀδελφῆς του Λένι, τὴ διπλὴ αὐτοκτονία πατέρα καὶ γιοῦ. Καὶ στὴν τέχνη τοῦ κινηματογράφου ἔχομε μιά συγκλονιστικὴ σκιαγράφηση τῆς διαφθορᾶς. Στὴν «Σιωπὴ» τοῦ Μπέργμαν ἔχομε τὸ θέμα τῆς διατροφῆς τῶν δύο ἀδελφῶν, τὴν παρουσία ἐνὸς ἀλλοπρόσαλλου κόσμου, τὸ βρώμικο περιβάλλον ποὺ ζοῦσε τὸ ἀγοράκι μὲ τὰ ἀθῶα μάτια.

Ἔλα αὐτὰ κ. Σταύρου, πῶς τὰ βλέπετε; Σὰν κατάπτωση τῆς τέχνης;

—«Χαίρομαι, κυρία Παττίχη, ποὺ ἐσεῖς ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Κύπρο μὲ τὴν ἐπίσημὴ σας καὶ τὰ τόσα σας ρωτήματα μοῦ δίνετε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκφράσω κάτι ποὺ τῶχω σκεφθῆ. Ρωτᾷτε γιὰ τὸ πνεῦμα αὐτό, τὸ νοσηρὸ ποὺ ἀρέσκειται στοὺς στιγματισμένους ἥρωες καὶ ποὺ μᾶς τοὺς δίνει τόσο ἀπλόχερα, τόσο πρόθυμα τὸ Ἀμερικανικὸ θέατρο. Θέλω νὰ πιστέψετε πῶς κάθε φορὰ ποὺ βγαῖνω ἀπὸ παράσταση ἔργου σύγχρονου Ἀμερικανοῦ συγγραφέα, βγαῖνω μὲ μιά γεύση πτωματίνης στὸ στόμα. Καὶ ἀδιάκοπα ρωτοῦμαι: Τούτη εἶναι ἡ χώρα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δημοκρατικῆς χαρᾶς! Αὐτοὶ εἶναι οἱ Ἀμερικανοὶ ποὺ ἔκαμαν τὸ μεγαλύτερο ἀνθρώπινο ἐπίτευγμα: τὴν πορεία καὶ τὴν κατάκτηση τῆς παρθένας περιοχῆς τῶν Δυτικῶν Ἐπαρχιῶν! Αὐτοὶ νίκησαν τὴν περὶφρανὴ φύση μὲ τίς πανύψηλες ὄροσειρές, τοὺς γιγάντιους ποταμούς, τίς βραχώδεις ἐκτάσεις, τὴν πνιγρὴ βλάστηση, τὴν ξεροῦλα, τίς ἀπέραντες ἐρήμους, τὰ ἔλη! Ὁλος ἐκεῖνος ὁ ἐπικὸς ἀγώνας καὶ ἡ κατοπινὴ ἀνθροση καὶ ὁ πλούτος καὶ ἡ εὐμάρεια καὶ τὰ στητὰ, ψηλὰ κορμιά, τὸ δημοκρατικὸ φρόνημα, ὅλα, κληροδότησαν αὐτὰ τὰ ἄθλια, τὰ νικημένα, τὰ ἀρρωστημένα ἀνθρωπάκια ποὺ μᾶς παρουσιάζουν οἰκτρὰ οἱ συγγραφεῖς τοῦ Νέου Κόσμου!

Θέλω νὰ μὲ πιστέψετε, νοιώθω νὰ μοῦ ἀρρωστᾷ ἡ ψυχὴ καθὼς βλέπω ἐκεῖνα τὰ ἔργα ὅπου δὲν ὑπάρχει ἕνας σωστός, φυσιολογικὸς ἄνθρωπος. Ἄν σὰς πῶ τοὺς τίτλους ἀπὸ μερικὰ ποὺ μοῦ ἔρχονται ἔτσι πρόχειρα στὸ νοῦ θὰ μὲ δικαιώσετε: «Καλοκαίρι καὶ κατωχινιά», «Τὸ γλυκὸ πουλὶ τῆς Νειότης», ὅπου δὲν ὑπάρχει μήτε πουλὶ, μήτε Νειότη, παρὰ μιά ἀθλιότητα ποὺ ἔτρεχε σὰ ρέμα μαῦρο καὶ θολό. «Τὸ Ξαφνικὰ πέρσι τὸ καλοκαίρι» ποὺ ἔχει καταντήση πλέον στὴν ἀνθρωποφαγία μὴ βρισκοντας ἄλλη διέξοδο, ὡς φαίνεται. «Ὁ θάνατος τοῦ Ἐμποράκου» ὁ θρίαμβος τῆς νικημένης ἀφώτιστης μικροζωῆς. Καὶ κείνο τὸ ἄλλο ποὺ παίχθηκε μὲ τὴν ἔγκριση τῆς Ἀμερικανικῆς ἀποστολῆς, κείνο τὸ ἀνατοχιαστικὸ ἀισχρὸ τοῦ Φώκνερ: «Ρέκνιερ γιὰ μιά Μοναχὴ». Ὅταν λέγω «αἰσχρὸν» πρόσεξε δὲν ἐννοῶ τὴν θεορμὴ γλυκεῖα εὐρωπαϊκὴ αἰσχρότητα ποὺ τὴ νοιώθεις νὰ πηγάξῃ ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ ἐνστικτοῦ μὰ μιά αἰσχρότητα ἄλλον εἶδους, ψυχρὴ, κατασκευασμένη, δίχως δικαίωση. Δίχως καμμιὰ δημοφιλία! Κατὰ τὴν ὥρα τῆς παράστασης στὸ ΡΕΕ κοιτοῦσα τὰ πρόσωπα τῶν θεατῶν, τίς φάτσες τῶν Ἑλληνίδων μανάδων, συζύγων, νοικοκυράδων ποὺ δελεασμένες ἀπὸ τὴν ρεκλάμα πῆγαν καὶ κάθησαν νὰ ἰδοῦν ἐκεῖνο τὸ φρικτὸ κατασκευάσμα. Στέκαν ἀάνητες, παγωμένες μὲ ἕνα εἶδος ἀποστροφῆς καὶ φρίκης ἀκατανίκητης στὰ πρόσωπά τους. Καὶ λέω τώρα καθὼς τὰ ἀναθυμούμαστε ὅλα αὐτὰ, πῶς οἱ ἔχθροὶ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν δὲν χρειάζονται καμμιὰ φαντασῖα καὶ καμμιὰ προσπάθεια γιὰ νὰ ὀργανώσουν τὴν προπαγάνδα ἐναντίον τους. Δὲν ἔχουν παρὰ νὰ δεῖξουν στοὺς λαοὺς ποὺ ἐξουσιάζουν τοὺς συγγραφεῖς αὐτῆς τῆς ἀντίπαλης χώρας, ἔτσι ὅπως οἱ ἴδιοι ἐκφράζουν τὸν τόπο τους. Καὶ στοὺς συμπατριώτες τους εἰδικά. Ἀιρνητὲς τῆς ζωῆς, ὄλους ἀπιστους πρὸς κάθε καλὸ, νικημένους, ἀπόκληρους δίχως θάρρος, ἐλαττωματικούς, λερωμένους ψυχικὰ καὶ στιγματισμένους σωματικὰ. Αὐτὴ εἶναι ἡ στρατιὰ τῶν ἡρώων ποὺ μᾶς δίνει τὸ Ἀμερικανικὸ θέατρο μὴδὲ τοῦ Ὀ'Νήλ ἐξαιρουμένου. Τί ἄλλο τώρα, σὰς ρωτῶ ἐγώ, τί χρειάζεται περισσότερο γιὰ μιά δυσφημιστικὴ προπαγάνδα. Ὅσο γιὰ τὴν Εὐρώπη ποὺ παρουσιάζεται κι' αὐτὴ τώρα τελευταία ἰδίως μ' ἐκείνη τὴν ἐπιδεικτικὴ ἐξαθλίωση ποὺ ἔχει ὁ ζητιάνος ὅταν μᾶς χάνεται κάτω ἀπὸ τὴν μύτη τὰ ἔληχ του, συνηθίσαμε νὰ τὴ λέμε κουρασμένη, ἐξαντλημένη ἐπομένως ἐμεῖς οἱ ἴδιοι βρισκοῦμε κάποιες δικαιολογίες γιὰ τὸ κατάντημα τῶν παιδιῶν τῆς. Μέσα στὰ νεώτερα εὐρωπαϊκὰ βιβλία καὶ τὰ θεατρικὰ ἔργα περιφέρονται ὄντα δίχως θεοσκεία, πατριδα, ἔρμαα ἠθικά, καὶ ὅμως ὅλα τοῦτα ἡδονίζονται μὲ τὴν κατάστασή τους. Καὶ ὅλα πάλι τοῦτα ποζάρουν πασπαλισμένα,

τυλιγμένα, τριγυρισμένα με την ήδη χρυσόσκονη του σέξ. Σάν αυτό νά δικαιολογή κάθε ξέσπασμα και κάθε κατάσταση».

— Έξ μέρους τού περιοδικού μας σάς εύχαριστώ κ. Σταύρου που μιλήσατε μαζί μου για τή τέχνη στη σημερινή δύσκολη, προβληματική ζωή μας.

Υπόσημειώσεις:

(1) Στην Τατιάνα Σταύρου ή 'Ακαδημία 'Αθηνών σε πανηγυρική συνεδρία το 1935 απένειμε έπαινο για τó βιβλίο της «'Εκείνοι που έμειναν». 'Ο Καζαντζάκης έγραφε τότε για τó βιβλίο της, «μó φάνηκε ένα σπαρακτικό βιβλίο κ' ή καρδιά μου γιόμισε πίκρα. Είναι έξαιρέτα γραμμένο, με τέχνη και συγκίνηση κ' αλήθεια». 'Ο Τέλλος 'Αγρας εκφράζεται ένθουσιαστικά για άλλο βιβλίο της «'Πρώτες ρίζες». Τó 'Υπουργείο Παιδείας τó 1942 απένειμε τó κρατικό βραβείο για τή λογοτεχνική παραγωγή τών έτών 1940—41 για τó έργο της «Μυστικές πηγές». 'Ο Γ. Χατζίνης έπήνεσε τó άλλο της βιβλίο «Τó Καλοκαίρι πέρασε». Κι' έγώ έχω στά χέρια μου τó τελευταίο της βιβλίο, που θά παρουσιάσουμε στους άναγνώστες τού περιοδικού μας «Τó άλλο πρόσωπο τού ανθρώπου».

'Η Τατιάνα Σταύρου παραγωγική ακούραστα έχει έτοιμα για τύπωμα άλλα ξη βιβλία, μεταξύ αυτών είναι «Τó Χρονικό τής 'Αλώσεως».

(2) Τó κυριώτερο θέμα τού Μαριώ είναι ή «άνθρώπινη ύπόσταση». «Κάμποσοι, λέει ó ίδιος, άλυσοδεμένοι άνθρωποι, όλοι τους καταδικασμένοι σε θάνατο: Κάθε μέρα, μερικοί άπ' αυτούς ξειστρεύονται μπροστά στά μάτια τών άλλων. Αυτοί που άπομένουν, άναγνωρίζουν τήν ύπόστασή τους, στήν ύπόσταση τού συντρόφου τους...»

ΜΑΡΙΑ ΠΑΤΤΙΧΗ

RUTH FINER MINTZ

Κ Τ Π Ρ Ο Σ

Τó μαρτύριο σπινθηρίζει μέσα του τούτος ó άνεμος.
'Ορειχάλινες σκιές άπ' τά δέντρα μεταωρίζονται
άλωνίζουν πάνω στή γή τά στραγγισμένα λόγια
άφήνουν μιá γεύση σκοινιού πάνω στή γλώσσα.

Σύνορα τής καρδιάς παλμός που βηματίζει τά πόδια.
Τά περάσματα τού νου ποδοπατήθηκαν.
'Ένα φεγγαρόφωτο σά μέρα συνθλίβει ένα παλλόμενο λαρύγγι,
γαλίζουν με κερí τά σφουρηλατούμενα κύματα και πνίγουν τούς ναούς μας.

'Υπάρχει άτσάλινη μαχαιριά μέσα σε τούτο τόν άνεμο,
που άνηλώνει αυταπάτες πάνω στά μικρά σπαθιά.
Μ' ένα άλαφρό χτύπημα κόπηκαν τά δυó μας άντικυζόμενα κεφάλια.
Τούτα τά στόματα με τίς γκριμάτσες κατάπιαν τίς μετάνοιές μας.

Τούτος ó άνεμος διαδίδει τó φθινόπωρο δέ χρειάζεται
ó θάνατος δέν έχει τó σφένδαμο μανδύα ούτε τ' άσπρα χιόνια,
άρχετá οί άγωνίες που δίνει ή φωτιά
μέσα στο μοναδικό θρούλο που φυσάει.

Μαριονέττες τσαλακώνονται μέσ' στή λυωμένη σιά.
Σιδερένια δάχτυλα άπόξερο κρέας ένα κανναδόσκιο.
Μέσ' στο Λαβύρινθο έγινε ή συνωμοσία
κι' έμεις κυνηγούμε τή μεταξωτή κλωστή τής έλπίδας.

Τó τέρας βρυχιέται κλονίζει τή γή.
Μά πάνω σε τούτο τó βράχο ή μακρινή ξεχασμένη ύπερηφάνεια
έπαγωννεί για τόν κρύó άνεμο τού βοριά.

'Απόδοση: ΦΟΙΒΟΥ ΔΕΛΦΗ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

Η ΔΕΛΦΙΚΗ ΙΔΕΑ ΚΑΙ ΤΑ ΔΕΛΦΙΚΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ

Προσωπικά δὲν πιστεύω πὸς οἱ πολιτικοὶ συνδυασμοὶ μποροῦν νὰ ἐνώσουν γιὰ πολλὸ καιρὸ τοὺς λαοὺς. Μπορεῖ ἡ τρέχουσα πολιτικὴ καὶ τὰ τρέχοντα κόμματα ν' ἀπαιτοῦν τοὺς συνδυασμοὺς -ὡς βάση τοῦ θερμοῦ ἢ ψυχροῦ των πολέμων. Οἱ λαοὶ ἀπλῶς παρασύρονται σήμερα μὲ τὸν ἄλφα πολιτικὸ συνδυασμὸ κ' αὐριο μὲ τὸν βῆτα, πάντοτε ἀθέλητά τους· ἡ πολιτικὴ ἢ τοὺς ὑποχρεώνει ἢ τοὺς παρασύρει.

Ἐπίσης πιστεύω πὸς οἱ λαοὶ ἔχουν κοινὲς πνευματικὲς καὶ ψυχικὲς ρίζες σχεδὸν ὡς τὶς λεπτομέρειες τὶς πρὸ ἀδρῆς (ἂν ὄχι καὶ τὶς πολλὰ λεπτῆς) πὸς ἂν δὲν τοὺς ἐμποδίσῃς ἐνκόλωτα ἀδεργφώνονται καὶ μονιμότερα παρὰ μὲ τὶς διάφορες πολιτικὲς καὶ κομματικὲς ἐπιταγὰς ὁποιοῦδήποτε κλίματος. Ἄν μάλιστα βοηθήσῃς τοὺς λαοὺς ν' ἀλληλοκατανοηθοῦν στὰ σημεῖα πὸς ὑπεισήληθε ἢ παρεξήγησε, τότε πολλὴ γρηγόρα καὶ στενότερα τοὺς συνδέσῃς.

Δυστυχῶς τὰ μεγάλα συμφέροντα τῶν ὀλίγων ἢ τῶν κομμάτων δὲν εἰσνοῦν τὶς ἀλληλοκατανοήσεις ἢ τὶς θέλουν σ' ἓνα ἐπιπόλοιο ἐπίπεδο γιὰ νὰ μποροῦν νὰ τὶς σπάζουν ἂν χρειαστῇ τοῦτο. Ἡ μηχανὴ τῆς προπαγάνδας δερὰ τόσο γρηγόρα καὶ τόσο σίγουρα πὸς σὲ λίγο χρόνῳ δημιουργεῖ ἄλλα κλίματα, γεμᾶτα δυσπιστία, μισαλλοδοξία καὶ μῖσος καταστροφικὸ.

Τὸ «πνεῦμα» ὅμως ὀφείλει νὰ σταθῇ στὸ ὕψος τοῦ προορισμοῦ του. Δὲν πρέπει νὰ ὑποταχθῇ δουλικὰ σὲ στενὸκαρδες κομματικὲς καὶ πολιτικὲς ἀπαιτήσεις. Πρέπει νὰ κρατήσῃ μιὰ ἰσορροπία ἀνάμεσα στὸ «πῆγαυε - ἔλα» τῶν συμφερόντων καί, τοῦλάχιστον, νὰ μὴν ἀφήνῃ νὰ σχηματίζονται ἀγεφύρωτα ἢ (καλύτερα) δυσκολογεφύρωτα χάσματα ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς.

Ἀσφαλῶς αὐτὴ ἡ δράση τοῦ πνεύματος δὲν θὰ σημαίνει οὐδετερότητα (ἢ ἀδιαφορία) τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου γύρω ἀπὸ τὰ πολιτικὰ ἢ πολιτικὰ σχήματα. Αὐτὸ οὔτε δυνατὸν εἶναι, οὔτε καὶ ἐπιτρέπεται. Ἄλλ' ὄχι καὶ νὰ ὑποδουλωθῇ σὲ ἀλλότρια ἀπὸ τὸ πνεῦμα συμφέροντα καὶ ἀλλότριες ἀπὸ τὸ πνεῦμα ὑποχρεώσεις.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ, πὸς ἔχω ἐκθέσει, προσβλέπω πρὸς τὴ Δελφικὴ Ἰδέα μὲ ἰδιαίτερο πάθος, ἔστω καὶ ρωμαντικὸ. Θὰ εἶναι τοῦλάχιστον αὐτὴ μιὰ ἀπενθῆμιση γιὰ τὸν πνευματικὸν ἄνθρωπο· θὰ τοῦ λήη τὶς ὑποχρεώσεις του ἐναντι τοῦ λαοῦ καὶ τῶν λαῶν· θὰ τὸν καταγγέλλῃ ὅταν μικροψυχᾷ· θὰ τὸν ἐπιπλήττῃ ὅταν ἐπαναπαύεται πάνω στὰ προσωπικά του μικροσυμφέροντα.

Τὰ «Δελφικὰ Τετράδια», πολλὴ καλὴ ἰδέα, ἀρκεῖ νὰ κρατήσουν τὴν Ἰδέα τους, χωρὶς νὰ τὴν ὑποτάξουν ἢ νὰ τὴν ἐξασθενήσουν, θὰ μπορέσουν νὰ μᾶς δείχνουν συνεχῶς ἓνα χερός.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

«Τὸ Ἡμερολόγιον τῆς Ἑλληνικῆς Κύπρου», 1966, Ἰδρυτῆς - Διευθυντῆς Δρ Κύπρος Χρυσάνθης, Ἐκδότης ΜΑΜ, σελίδ. 152, Λευκωσία - Κύπρος.

Κάτι πὸς ἔχουμε νὰ δοῦμε πολλὰ τώρα χρόνια εἶναι ἓνα Ἡμερολόγιον καὶ εἶναι εὐχάριστο πὸς ξαναεῖσῃ τὴν Κύπρον ἢ ὠραία αὐτὴ συνήθεια, πὸς ἄλλοτε ἀκμαζε τὴν Ἑλλάδα. Στὴν Ἀθήνα εἶχαμε τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ Σκόκου καὶ τὸ Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, τοῦ Δροσίνη, καὶ πολλὰ παλαιότερα τὶς Ἀναμνήσεις. Στὴν Κύπρον εἶχαμε τὰ Δευκώματα τοῦ Καταλάνου καὶ τὸ Κυπριακὸ Ἡμερολόγιον τοῦ Χριστάκη Παπανικολάου.

Εἶπα ὠραία συνήθεια τὴν ἐκδοσὴ τῶν Ἡμερολογίων γιατί, ἐνῶ δίνουν πλῆθος ἀπὸ χρήσιμες γνώσεις, συγχρόνως φέρνουνε τὴ λογοτεχνία κοντὰ στὸ λαό. Αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὸ Ἡμερολόγιον τῆς Ἑλληνικῆς Κύπρου σὲ μεγάλο βαθμὸ. Περιέχει πρῶτα πρῶτα τὸ καλεντάρι τῆς χρονιάς μὲ ἓνα σωρὸ ἱστορικὲς σημειώσεις γιὰ τὴν κάθε μέρα, δίνει κατόπι τὰ Κυπριακὰ μέτρα καὶ σταθμὰ καὶ τὶς μονάδες τοῦ χρόνου, ἀπ' τὸν κ. Ἄνθιμο Πανάρετο, μὲ τὰ κυπριακὰ τους δνόματα, περιγραφή τῶν ἱστορικῶν γεγονότων τοῦ Ὀχτώβρη τοῦ 1931 ἀπ' τὸν κ. Χριστάκη Ἰερωνυμίδη, πληροφορίες γιὰ τὸ Λύκειο Ἑλληνίδων τῆς Ἀμμοχώστου, Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Φωκᾶ ἀπὸ τὸν κ. Νέαρχο Κληρίδη, πληροφορίες γιὰ τὴ γνώση τῆς ἀστρονομίας ποῦχαν οἱ Κύπριοι στὴν ἀρχαιότητα ἀπ' τὸν κ. Μύρωνα Χριστοφίδη, σύντομη ἐπισκόπηση τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου ἀπ' τὸν Δρα Ἀνδρέα

Κολλίτση, μελέτη του κ. Ι. Τσικνοπούλου για τὸν Ἅγιο Νεόφυτο σάν ποιητή, μελέτη του κ. Ἀνδρέα Σαββίδη γιὰ τοὺς κήπους τῆς Λευκωσίας καὶ ὄμιλία τοῦ κ. Φρίξου Βράχα γιὰ τὴ μελοποίηση Κυπριακῶν ποιημάτων ἀπ' τὸν κ. Ἀχιλλέα Λυμπουρίδη. Ἀλλὰ τὸ Ἡμερολόγιο τῆς Ἑλληνικῆς Κύπρου περιέχει ἀκόμη ποιήματα τῶν κ.κ. Κύπρου Χρυσάνθη, Α. Περνάση, Α. Λυκαύγη, Φ. Σταυρίδη, Π. Ξιούτα, τὸ «Τραγοῦδι τῆς Παναγίας» καταγραμμένο ἀπ' τὸν κ. Γ. Παπαχαράμπους, ἓνα μονόπρακτο τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη, μελέτες τοῦ Δρος Π. Πατίτχη γιὰ τὸ Λύκειο τοῦ Ἀριστοτέλη, τοῦ κ. Χρυσάνθη γιὰ τὶς μεταφράσεις ἀρχαίων δραμάτων ἀπ' τὸν κ. Νίκο Ἀντωνιάδη, τῆς δ. Νίκης Δοϊζίδη γιὰ τὸν ὑπαξιισμό τοῦ Σάφου, τῆς κ. Μαρίας Πατίτχη γιὰ τὸν Παλαμὸ καὶ τὴν Ἀθήνα, τῆς κ. Ἀγγελικῆς Γ. Πιερίδη γιὰ τὰ εἰδώλια ἱερῶν τῆς Ἀρτέμιδος στὴν ἀρχαία Κύπρο, τοῦ κ. Ἀνδρέα Χριστοφίδη γιὰ τὴ Συγκέντρωση ξένων σοφῶν στὴν Ἀθήνα καὶ τοῦ κ. Νίκου Σπανοῦ γιὰ τὸν ἀρρενωπὸ Πενταδάκτυλο. Ἐπίσης, διηγήματα τῶν κ.κ. Κύπρου Σοφοκλέους, Χρήστου Κάμμου καὶ Ἀναστάση Κουτσοῦλιδη.

Ὁ πλοῦτος τῶν περιεχομένων κ' ἡ ἐκλεκτικότητα τῶν θεμάτων ἀποτελεῖ πιστοποίηση τῆς ἐξαιρετικῆς ἐργασίας ποῦ ἔγινε γιὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἡμερολογίου. Ὁ Δρ Χρυσάνθης κοπίασε πραγματικὰ γιὰ νὰ προσφέρει στὸ λαὸ τῆς Κύπρου ἓνα σπουδαῖο ἀνάγνωσμα, ποῦ ἀναμφίβολα θὰ ἐκτιμηθῆ ὅπως τοῦ ταιριάζει, γιὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ συνεχίσῃ τὴν εὐεργετικὴν του παρουσία σ' ἄλλες κατοπινώτερες χρονιές.

A. ΠΕΡΝΑΡΗΣ

**MORTEN NØJGAARD: La Fable Antique.
Tome premier. København 1964.**

Καμιά φορὰ συμβαίνει μιά φιλολογικὴ ἐργασία, με αυστηρὸ ἐπιστημονικὸ χαρακτήρα, ποῦ προέρχεται ἀπο ξένο πανεπιστημιακὸ ἐργαστήρι, νὰ μὴν ενδιαφέρει νὰ μᾶς ενημερώσῃ πάνω στὴν πορεία του καθαρτοῦ ἐπιστημονικοῦ κλάδου, παρὰ καὶ νὰ μᾶς φέρῃ ἓνα μήνυμα γιὰ τὶς συνθήκες του ἐπιστημονικοῦ μόθου, σὶς χώρες ὅπου ἡ παιδεία σήμερα θεωρεῖται πρῶτος ὄρος στὴ ζωὴ των λαῶν, ἰδιαιτέρα ὅταν αὐτὲς οἱ χώρες τυχαίνει νὰ μᾶς εἶναι λιγότερο γνωστὲς. Ἀπο τὴν ἀποψη αὐτὴ ἡ ἐναίσιμη διατριβὴ του Δανοῦ Νέιγκωρντ Ὁ Ἀρχαῖος Μύθος ἀποτελεῖ μιά ἀπὸ τὶς πιὸ ἀντιπροσωπευτικὲς ἐργασίες στον τομέα τῆς φιλολογικῆς ἐρευνας ποῦ γίνεται σήμερα στα σκανδιναβικὰ πανεπιστήμια. Ἐνας ογκώδης τόμος ἀπὸ 600 σελίδες, ποῦ ὅμως δέν εἶναι παρὰ το πρῶτο

μέρος μᾶς πλατιάς ἐργασίας, ἐξετάζει τὸν ἀρχαῖο ἐλληνικὸ μῦθο πρὶν ἀπὸ τὸ Φαῖδρο.

Πρόθεση τῆς στήλης αὐτῆς δέν εἶναι βέβαια νὰ ἐπιχειρήσῃ κριτικὴ ἐξετάση τῆς διατριβῆς. Ἡ φιλοδοξία τῆς περιορίζεται στὴν ταπεινὴ ἐπιθυμία, νὰ τὴν παρουσιάσῃ στους Ἑλληνες ἀναγνώστες, ἐπισημαίνοντας τὴ σοβαρὴ προσφορά τῆς στὴ μελέτη τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γραμματολογίας, ἀλλὰ καὶ τὴ μέθοδο ἐργασίας ποῦ ὁ συγγραφέας ἀκολούθησε. Γιατί ὁ ἀρχαῖος μῦθος στάθηκε βέβαια ὡς σήμερα ἀντικείμενο πλατιάς φιλολογικῆς μελέτης. Ὅμως ἀπο τὴ σκοπιὰ τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας τὸ ἔδαφος εἶχε μείνει ἀνεξερεύνητο, κὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ κενὸ ἀνέλαβε νὰ καλύφῃ ὁ Νέιγκωρντ, ἐπιχειρώντας ἐξαντλητικὴ μελέτη τοῦ θέματος. Ἐδῶ, νομίζω, βρίσκεται καὶ ἡ μεγαλύτερη ἀξία τῆς προσφοράς.

Ἡ δουλιὰ στηρίζεται στὴ μεθοδικὴ ἀνάλυση των κειμένων ἀποκλειστικὰ ἀπὸ λογοτεχνικὴ ἀποψη, με σκοπὸ νὰ φανερῆ μᾶς σχεδὸν τελείως ἀγνωστὴ πλευρὰ του προβλήματος, κὶ ἔτσι νὰ ολοκληρωθῇ ἡ ἐρευνα πάνω στο σημεῖο αὐτό.

Στὴν προσπάθειά του αὐτὴ ὁ συγγραφέας βρέθηκε ἀπο τὴν ἀρχὴ μπροστὰ σε μιά βασικὴ δυσκολία: τὴν ἔλλειψη ἐνός δοκιμασμένου κριτηρίου, ἐνός σίγουρου ὄργανου ἐργασίας, ποῦ θα τὸν οδηγούσε δίχως ταλαντεύσεις καὶ δισταγμούς στὴν ἐρευνα. Γιατι «ἡ καθαρὰ λογοτεχνικὴ κριτικὴ δέν ἔχει στα χέρια τῆς ἓνα ὄργανο ἐργασίας σίγουρο καὶ τέλειο, ὅπως αὐτὸ ποῦ διαθέτουν οἱ κλασσικοὶ φιλόλογοι». Ἡ μόνη μέθοδος, ποῦ στὴν περίπτωση αὐτὴ μορεῖ νὰ βοηθήσῃ ἀποτελεσματικὰ, εἶναι ἡ λεγόμενη analyse structurale, τῆς δομικῆς ἀνάλυσης ἐνός λογοτεχνικοῦ ἔργου, ποῦ ὅμως κὶ αὐτὴ δέν εἶναι ἀκόμα τέλεια συγκροτημένη. Για νὰ τὴν ἐφαρμόσῃ, ὁ συγγραφέας ἀναγκάζεται νὰ ξεκαθαρίσῃ πρῶτα τὸ θεωρητικὸ ἔδαφος, ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχει κανένα κενὸ, καμὰ ἀβεβαιότητα ὅσο ἀφορὰ τα δεδομένα.

Στὸ πρῶτο λοιπὸν μέρος τοῦ τόμου προσπαθεῖ νὰ συμβάλῃ στὴ θετικότερη συγκρότηση των μεθόδων ποῦ υπηρετοῦν τὴν ἀνάλυση τῆς λογοτεχνικῆς δομῆς, ἰδιαιτέρα σε σχέση με τὴν κριτικὴν ποῦ ἀφορὰ τὴν ἔννοια τοῦ λογοτεχνικοῦ εἶδους. Τὸ δεῦτερο μέρος εἶναι τὸ καθαρὸ ἀναλυτικὸ. Ἐδῶ ὁ ἐρευνητὴς θέλησε νὰ δώσῃ ἓνα παράδειγμα τοῦ τρόπου ποῦ μοροῦμε νὰ χρησιμοποιήσουμε μᾶς τέτοια μέθοδο στον τομέα τῆς λογοτεχνικῆς κριτικῆς, ἀναλύοντας τὴν ὑφὴ των ἀρχαίων ἐλληνικῶν μύθων ποῦ περιέχονται στὴν ἀνώνυμη συλλογὴ, με ἀβέβαια χρονολογία, γνωστὴ με τὸ ὄνομα collectio augustana. Τέλος τὸ τρίτο μέρος ἐξετάζει τὸ

θέμα από ιστορική πλευρά. Εδώ ο μελετητής θέλησε να δημιουργήσει ένα εγχειρίδιο ιστορίας της λογοτεχνίας για τον αρχαίο μύθο πριν από το Φαίδρο, ένα εγχειρίδιο που όμως ξεφεύγει από τα συνηθισμένα κείμενα της ιστορίας της λογοτεχνίας. Εξετάζει συνοπτικά τα ως τα τώρα αποτελέσματα των ερευνών, επιχειρώντας τις αναγκαίες διορθώσεις που επιβάλλουν τα πορίσματα της ανάλυσης της λογοτεχνικής δομής, ή ορισμένες νέες ερμηνείες. Αλλά απλώνεται και σε θέματα συναφή, όπως: οι ιδέες του αρχαίου μύθου, (η φιλοσοφική αξία του, η σχέση του με την επίσημη ηθική), ή το κοινό (ακροατήριο) του μύθου, κλπ. Έτσι ο συγγραφέας εξετάζει το θέμα του από τρεις σκοπιές: από τη θεωρητική σκοπιά στον τομέα της κριτικής του μύθου· από τη σκοπιά της υψής επιχρυσότητας λεπτομερή ανάλυση της αυγχοουστάνα· και από την ιστορική, μελετώντας την αισωπική παράδοση.

Αυτά αναφορικά με τη γενική δομή του έργου. Είναι ενδιαφέρον, αλλά και χρήσιμο, να σημειωθεί ο ορισμός που ο Δανός ερευνητής δίνει στη μέθοδο που ακολουθά. Ξεκινά από τη διαπίστωση, ότι «τα δομικά στοιχεία (elements structuraux) είναι οι αφαιρεμένες εκφραστικές μορφές των ιδεών», δηλαδή ότι οι ιδέες εκφράζονται μέσα από τους συνδυασμούς και τις διάφορες λειτουργίες των μορφών αυτών. Και φτάνει απ' αυτό το δρόμο στο συμπέρασμα, ότι «η σταθερή ανάλυση της υψής ενός έργου είναι η λογική και εξαντλητική περιγραφή ενός κειμένου — που είναι προσδιορισμένο (δηλαδή ορθοθετημένο) ιστορικά, αλλά που εξετάζεται, στα πλαίσια της πρόθεσης αυτής, σαν ένα σύνολο με αυτοεπάρκεια και ανεξάρτητο από το χρόνο — ως προς τη μορφή που μέσα απ' αυτή φανερώνονται οι ιδέες του και όλα τα λοιπά στοιχεία του περιεχόμενου». Και τούτο σημαίνει, ότι από ιστορική σκοπιά η μέθοδος δεν ενδιαφέρεται για το συγγραφέα του κειμένου που εξετάζει, γιατί ο «συγγραφέας» ως γνώμονας δομής δεν ταυτίζεται υποχρεωτικά με το ιστορικό πρόσωπό του.

Με βάση τον κανόνα αυτό, ο Ν. επιχειρεί μία ανασκόπηση της ιστορίας της κριτικής του μύθου από τον Αριστοτέλη ως τον Γκρίμμι και τον Perry, ώστε με περισσότερη σιγουριά να προχωρήσει στη σχέση του μύθου με τα τρία βασικά στοιχεία: το φανταστικό, την αλληγορία και το ηθικό στοιχείο (την παραίτηση των αρχαίων). Το ηθικό στοιχείο αποτελεί άλλωστε έννοια συστατική δομής, που βασίζεται στο στοιχείο της ελεύθερης εκλογής. Το πρόσωπο του αρχαίου μύθου είναι πάντα ένα πρόσωπο με κρίση με λογικό, και διαθέτει όχι μόνο ελευ-

θερία βοήθησης, αλλά και τη δυνατότητα να προβεί σε ελεύθερη εκλογή. Για να είναι λοιπόν μία διήγηση διδακτική από την άποψη της δομής του λογοτεχνικού είδους, ανάγκη να βασίζεται στο στοιχείο της ελεύθερης εκλογής. Αυτό δέ θα πει πως ο μύθος πρέπει να συγγέται με το ανέκδοτο ή με την καθαντό διήγηση.

Ο Ν. εξετάζει έπειτα το θέμα της αιτιολογίας του δράματος και της πειθώς στο μύθο, την ηθική σκοπιμότητα του μύθου, και αφιερώνει ιδιαίτερο κεφάλαιο στην ορολογία του γένους.

Στο δεύτερο μέρος ερευνά τη σύνθεση του μύθου και τα στοιχεία της. Με μεθοδικότητα φωτίζει όλες τις πλευρές του προβλήματος της ανάλυσης του μύθου και τον παρακολουθούμε στην προσπάθειά του να προχωρήσει σταθερά, προσέχοντας να μην αφήσει κανένα κενό πίσω του. Χωρίζει τους μύθους σε απλούς, απλοποιημένους και σύνθετους, για να φωτίσει τους όρους της πλοκής και της σύγκρουσης με ένα, δύο ή περισσότερα πρόσωπα, ιδιαίτερα σε σχέση με το καθοριστικό στοιχείο της ελεύθερης εκλογής. Προχωρά στην εξέταση των αφηγηματικών νόμων, για να απομονώσει τα μόνιμα στοιχεία της δομής του μύθου, διακρίνοντας τις βασικές διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στο μύθο και στο παραμύθι. Έτσι φτάνει στους λεγόμενους «νόμους της δράσης», την ενότητα της δράσης, του χώρου κλπ.

Ξεχωριστό κεφάλαιο αφιερώνεται στο χώρο και στη λειτουργία του στο μύθο, στο τοπίο του μύθου, όπως και στις σχέσεις ανάμεσα στο χώρο και την πλοκή. Ενδιαφέρον είναι να σημειωθεί, ότι εδώ βρισκόμαστε στο χώρο της αφάισης. Ο χώρος του μύθου παραμένει απροσδιόριστος, και τα πρόσωπα κινούνται μέσα σ' ένα κόσμο «δίχως δυνατή υλική υπεκφυγή», όπου νιώθουν μόνα. Είναι αφαιρεμένα, και μάς επιτρέπουν να προσδιορίσουμε το χρόνο του μύθου ως χρόνο λογικής δράσης (temps d'action logique). Άλλωστε ο ανώνυμος αισωπικός μύθος δε γνωρίζει ούτε πρωταγωνιστές, ούτε ψυχολογικά ασήματα κι ούτε αναφέρεται σε μια πραγματικότητα.

Το τρίτο μέρος του πρώτου αυτού τόμου αναφέρεται, όπως είπαμε, στο κεφάλαιο της ιστοριογραφίας του αρχαίου μύθου. Είναι μια έκθεση ιστοριογραφική της αισωπικής παράδοσης, που εκτείνεται σε τομείς πέρα από την κεντρική γραμμή της ιστοριογραφικής αφήγησης, εξαντλώντας το θέμα στα πλαίσια μιάς εξαιρετικά κατατοπιστικής έρευνας. Δεν είναι δυνατό, ούτε και διαθέτουμε τον απαιτούμενο χώρο, για να απλωθούμε περισσότερο. Θα προσθέσουμε μόνο, ότι η εργασία συνοδεύεται από

πλοσκα βιβλιογραφία, όπου ένα μόνο νεοελληνικό όνομα αναφέρεται, του Αδ. Κοραή (Μύθων Αισωπειών Συναγωγή, Παρίσι 1910). Όμως εκείνο που θέλουμε να σημειώσουμε, είναι η φανερόη σημασία της εργασίας αυτής, που παίρνει χαρακτήρα βασικό, γιατί γίνεται οδηγός στην έρευνα. Κι ακόμα ότι ο Δανός φιλόλογος παρουσιάζεται σαν ένας εξαιρετικός ερευνητής προικισμένος με ακονισμένο κριτικό και επιστημονικό πνεύμα. Κατέχει όσο λίγοι το θέμα, και ο όγκος της εργασίας του επιβάλλει το σεβασμό.

Διαβάζοντας το βιβλίο αυτό, αναλογιστήκαμε πολλές φορές τις ανώτερες συνθήκες επιστημονικής εργασίας, που οι Σκανδιναβοί δημιουργήσαν στις χώρες τους, βάζοντας στη διάθεση των πανεπιστημίων τα αναγκαία υλικά μέσα. Και δεν μπορεί κανείς, παρά να νιώσει βαθιά απογοήτευση και πίκρα, όταν τις συγκρίνει με τις συνθήκες που επικρατούν στην Ελλάδα. Έχω μάλιστα την εντύπωση, πως εδώ, στην πίκρα και την απογοήτευση τούτη, ήθελα τελικά να καταλήξω γράφοντας το σημείωμα τούτο.

ΜΕΣΕΒΡΙΝΟΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ ΤΟΥ 1965 ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

(Ζωγραφική, Γλυπτική, Φωτογραφία, Κεραμική)

Είναι πολύ εύχρηστη ή διαπίστωση πως η καλλιτεχνική κίνηση στην Κύπρο πήρε μια μεγάλη ώθηση τα τελευταία χρόνια, παρ' όλες τις δύσκολες μέρες που είδε ο τόπος ένεκα της ρευστής πολιτικής κατάστασης. Ίδιαίτερα ο χρόνος που πέρασε, φαίνεται πως θα αποτελέσει το χρυσό σκαλί για τη νέα ανάβαση.

Στο διάστημα του 1965 έγιναν πολλές εκθέσεις στις τρεις κύριες πόλεις, Λευκωσία, Λεμεσό, Αμμόχωστο και στη Μόρφου (ή πρώτη έκθεση που έγινε ως τώρα), εκτός φυσικά από τις καθιερωμένες ετήσιες σχολικές εκθέσεις.

Οι περισσότερες εκθέσεις που έγιναν ήσαν ζωγραφικής. Σε όρισμένες όμως περιπτώσεις συμπεριλάμβαναν και γλυπτά. Έγιναν φυσικά και έκθεση αγγειοπλαστικής και φωτογραφίας και φαίνεται ότι και αυτές οι τέχνες με τη σειρά τους θα διαδοθούν.

Τη νέα κίνηση εβοήθησαν πολύ οι παλαιότεροι φιλότεχνοι όμιλοι και ιδρύματα που κοντά τους προστέθηκαν νέοι με καινούργια όρμη. Έτσι, το κενό που δημιουργήθηκε ένα άομοδιό σωμα που να καταπιάνεται με τα καλλιτεχνικά

ζητήματα, συμπληρώθηκε με το Έπιμελητήριο Καλών Τεχνών, Κύπρου, (ΕΚΑΤΕ), που ιδρύθηκε τέλος του 1963, αρχές του 1964. Από τότε εργάζεται με σθένος για να φέρη σε πέρας το στόχο του, την ανάπτυξη της καλλιτεχνικής κίνησης. Έτσι, ώργάνωσε την Α' Έκθεση Κυπρίων Καλλιτεχνών τον Δεκέμβριο του 1964 στο UNA Club.

Τον περασμένο χρόνο, Ιούνιο, ιδρύθηκε και η «Πνευματική Στέγη» στη Λευκωσία, που κοντά στις άλλες της εκδηλώσεις επιλοξένησε στην αίθουσά της, (Διδασκαλικό Μέγαρο), τις περισσότερες εκθέσεις που έγιναν στη Λευκωσία. Με την αίθουσα αυτή λύθηκε σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα του κατάλληλου χώρου για εκθέσεις. Φυσικά δεν είναι τέλεια, μα αν διαγορευμισθῆ κατάλληλα θα γίνη ένας καλός χώρος.

Στις αρχές του 1965, εξ άλλου, ιδρύθηκε και η Φωτογραφική Έταιρεία Κύπρου, η οποία ώργάνωσε τον ίδιο χρόνο έκθεση φωτογραφίας.

Η ίδρυση όμως μᾶς πινακοθήκης είναι επιτακτική. Κάτι δηλαδή, όπως το Κυπριακό Μουσείο και το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης. Οι περιοδικές εκθέσεις δεν είναι αρκετές. Χρειάζεται κάτι το σταθερό και μόνιμο.

Η όμαδική έκθεση είναι μια εκδήλωση που παρουσιάζει μια συνοπτική, περιοδική εικόνα του τί έγινε σε όποιο κοντινό παρελθόν, όπως είναι τουλάχιστον γνωστή στην Κύπρο. Θα ήταν πολύ καλό να επισκεπτόταν και μια δυο άλλες πόλεις. Θα έπρεπε επίσης να γίνεται σ' αυτές αύστηρότερη έπιλογή στα θέματα και να απορρίπτονται έργα που δεν ανταποκρίνονται σ' ένα κάπως ύποφεροτό έπιπεδο αξιώσεως, έτσι που η έκθεση να έχη ακόμα πιο μεγάλη έπιτυχία.

Και μια διαπίστωση εύχρηστη: Το φιλότεχνο κοινό αυξάνεται σε όγκο, και είναι τώρα, ίσως, που αρχίζει να ακονίζει το κριτήριο του γύρω από την τέχνη πρέπει να του δοθούν όρθοι όρθομοι για να κρίνη και να αξιολογή όρθο.

Και μια άλλη διαπίστωση δυσώρεστη: Φαίνεται από τα πράγματα ότι μερικοί καλλιτέχνες και πρόσωπα που ασχολούνται με την τέχνη δεν εκτιμούν τη δουλειά τους όρθο διαθέτοντας τα έργα τους σε τιμές που δεν είναι ούτε κατά προσέγγιση κοντά στη πραγματικότητα. Μήπως αυτό όφειλεται στο ότι δεν έμαθαν να κρίνουν την δική τους δουλειά ή υπάχουν άλλοι λόγοι; Ότιδήποτε όμως κι αν συμβαίνει το γεγονός είναι ότι: το εύπλαστο άομιο κοινό παρασύρεται εύκολα από αυτά τα πράγματα και παίρνει λανθασμένες εντυπώσεις και

γρήγορες αποφάσεις, πράγμα το οποίο είναι βλαβερό.

* * *

Οι εκθέσεις που άνοιξαν στο διάστημα 1965 — 1966 στην Κύπρο, είναι πò κάτω παρατηρήσεις για τυχόν παραλείψεις και ανακρίβειες às αποσταλούν στη διεύθυνση τής «Πνευματικής Κύπρου», για να δημοσιευθούν στο επόμενο τεύχος.

* * *

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

1. Γ. Λανίτης. Φωτογραφία: Τεχνική Σχολή, Μάιος — 2. Χαρ. Δίκαιος. Ζωγραφική: Συνεργατικό Ταμειτήριο Διδασκάλων, Μάιος (υπό την αιγίδα του ΕΚΑΤΕ) — 3. Μ. Κκάσιαλος. Ζωγραφική: Τράστ, Ίούσιος (υπό την αιγίδα του ΕΚΑΤΕ) — 4. Δ. Σιουκούρογλου. Φωτογραφία: Σταθμός «Μάνα», Ίούσιος — 5. Κ. Θεοδοσίου. Ζωγραφική: Παγκ. Γυμνάσιον, Ίούσιος — 6. Γ. Κοτσώνης. Ζωγραφική: Κυπρο-Σοβιετικός Σύνδεσμος, Ίούσιος — 7. Γ. Γεωργίου. Άγιογραφία: Παιδαγωγική Ακαδημία, Ίούσιος — 8. Β. Χαραλάμπους. Κεραμική: Πνευματική Στέγη, Ίούσιος — 9. Α. Τζένιου. Ζωγραφική: Άμερ. Μορφωτικό Κέντρο, Σεπτέμβριος — 10. Σύροι Ζωγράφοι: Κυπρο-Αραβικός Σύνδεσμος, Οκτώβριος — 11. Χρ. Σάθθα. Ζωγραφική και Γλυπτική: Δημοτικό Μέγαρο, Οκτώβριος — 12. Α. Οικονόμου. Ζωγραφική: Πνευματική Στέγη, Οκτώβριος (υπό την αιγίδα του ΕΚΑΤΕ) — 13. Δ. Μπούκη (Κα). Ζωγραφική: Τεχνική Σχολή, Νοέμβριος — 14. Ε. Μιτζή (δνις). Ζωγραφική: Πνευματική Στέγη, Νοέμβριος (υπό την αιγίδα του ΕΚΑΤΕ) — 15. Φωτογραφική Έταιρεία Κύπρου. Φωτογραφία: Τεχνική Σχολή, Νοέμβριος — 16. Ι. Κισσονέργη. Ζωγραφική: Παλαιόν Άρχιεπ. Μέγαρον, Νοέμβριος (όργανωθεΐσα υπό του ΕΠΟΚ) — 17. Β. Έκθεση Κυπρίων Καλλιτεχνών: Πνευματική Στέγη, Δεκέμβριος (όργανωθεΐσα υπό του ΕΚΑΤΕ).

ΛΕΜΕΣΟΣ

1. Όμαδική Έκθεση Έλλήνων Καλλιτεχνών: Δημοτικό Μέγαρο, Ίανουάριος — 2. Π. Κυπριανού. Ζωγραφική: Δημοτικό Μέγαρο, Φεβρουάριος — 3. Ζωγραφική και Γλυπτική 20 Λεμεσιανών Καλλιτεχνών: Δημοτικό Μέγαρο, Μάιος (υπό την αιγίδα του Ροταριανού Όμιλου Λεμεσού) — 4. Ε. Θεμιστοκλέους (Κα). Ζωγραφική: Δημοτικό Μέγαρο, Μάιος — 5. Γ. Κοτσώνης. Ζωγραφική: Δημοτικό Μέγαρο, Ίούσιος — J. Corbridge. Ζωγραφική: Δημοτικό Μέγαρο, Σεπτέμβριος — 7. Θ. Κασινίδη. Ζωγραφική: Δημοτικό Μέγαρο, Οκτώβριος — 8. Β. Ίωαννίδη. Ζωγραφική: Δημοτικό Μέγαρο, Δεκέμβριος.

ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ

1. Θ. Κασινίδη. Ζωγραφική: Οΐκημα Λυκείου Έλληνίδων Άμμοχώστου, Άπρίλιος — 2. Ζωγραφική και Γλυπτική 20 Λεμεσιανών Καλλιτεχνών: Οΐκημα Λυκείου Έλληνίδων Άμμο-

χώστου, Ίούσιος — 3. Μ. Κκάσιαλος. Ζωγραφική: Οΐκημα Λυκείου Έλληνίδων Άμμοχώστου, Σεπτέμβριος.

ΜΟΡΦΟΥ

1. Α. Μιχαηλίδης. Ζωγραφική: Κέντρον Γονέων, Δεκέμβριος.

Α. ΛΑΔΟΜΜΑΤΟΣ

ΤΑ ΔΕΚΑ ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ

Ή Τηλεόραση του ΡΙΚ με τα πενυχρά μέσα, που διαθέτει, και τη στενότητα του χώρου (έλλειψη ευρύχωρων στούντιο, χώρων δοκιμών κλπ.) πρέπει ακόμα να κρίνεται μέσα στα πλαίσια του ύρου «ανάζητηση». Για ν' αποκτήση τη δέουσα προσωπικότητα δεν αρκεί μιά άπλη χρονική πείρα. Πρέπει να ύπάρχη ό άρτιος έξοπλισμός και τó άνθρώπινο δυναμικό (όχι μόνο σέ τεχνικούς, αλλά και σέ ήθοποιούς, παραγωγούς, σκηνογράφους κλπ.) και τó τελευταίο μάλιστα σέ μιά σχετικά μεγάλη ποικιλία.

Ή μεγαλύτερη δυσκολία τής Τηλεόρασής μας εδώ έντοπίζεται στα «ζωντανά προγράμματα», προπαντός στό θέατρο, που άποτελεί τó πιο δημιουργικό είδος και παντοχρόνως τήν προθήκη των έπιτευγμάτων. Γι' αυτό ακριβώς θα σταματήσω στό θέατρο και μόνο στό θέατρο για να σταθμίσω τó τί έγινε τόν περασμένο χρόνο 1965 στήν τηλεόραση. Έχω πλήρη γνώση των δυσκολιών του τμήματος, αλλά αυτό δεν με άποτρέπει από κάποιες κρίσεις.

Και πρώτα τί μεταδόθηκε: α) Άνατόλ Φράνς «Ή γυναίκα μου δέ μιλούσε», σκην. Ν. Παπαδοπούλου (2.2.65), β) Στ. Δάφνη «Τής φυλακής», σκην. Γ. Μιτσίδη (16.2.65), γ) Ά. Τσέχωφ «Ή επέτειος», σκην. Π. Ίωαννίδη (2.3.65), δ) Γου. Τζέικιπς «Τό ποδαράκι του πιθήκου», σκην. Ν. Παπαδοπούλου (16.3.65), ε) Σπ. Μελά «Κόκκινο πουκάμισο», σκην. Ν. Παπαδοπούλου (11.5.65), στ) Άγγ. Βλάχου «Ή κόρη του παντοπώλου», σκην. Π. Ίωαννίδη (1.6.65), ζ) Χόλλ και Μάντλιας «Τό παλληκαράκι» σκην. Ν. Παπαδοπούλου (12.10.65), η) Λίλας Καρανικόλα «Τό σύνθημα» (παιδικό), σκην. Ν. Παπαδοπούλου (28.10.65), θ) Ά. Τσέχωφ «Ή άρκούδα», σκην. Π. Ίωαννίδη (16.11.65) και ι) Έρρ. Ίφεν «Οί βουκόλακες» σκην. Ν. Παπαδοπούλου (21.12.65).

Δέκα έργα, μ' ένα ύποχρεωτικά νεκρό καλοκαίρι, γιατί σ' αυτό δέ μπορούν να παρουσιαστούν ζωντανά προγράμματα με τις παρούσες συνθήκες άσφαλώς είναι ύπολογίσμη δουλειά. Τπάρχει βέβαια σκηνοθετική μονονομία, γιατί πέφτει τó βάρος μονάχα σ' ένα ή δυό άτομα (έστω κι' άν βοηθούνται, πολλές φορές ούσια-

στικά, από μερικούς άλλους). Και τούτο είναι φυσικό: δε μπορεί κι' ό πιδ ιδιοφυής ν' άνανωώνεται σε λίγες έβδομάδες. 'Επιμέλεια κι' εϋσυνειδησία παρατηρείται σε όλα και τó εκτιμούμε αυτό.

Και μερικά ειδικά σχόλια: τó έργο τού 'Ανατόλ Φράνς δηλώθηκε πώς αποτελεί ειδική διασκευή για τήν τηλεόραση. Χωρίς νά τολμώ σύγκριση με τó πρωτότυπο (πού δέν τó ξέρω) μ' άρεσε. Τά τηλεοπτικά έμφέ (σάν τó διάδρομο τής φυλακής και άλλα) τού έργου «Τής φυλακής», πού σκηνοθέτησε ό Γ. Μιτσίδης, τά βρίσκω άρεκέτά βοηθητικά στη δημιουργία μιάς άτμόσφαιρας. «'Η 'Επέτειος» σάν κωμωδία παρουσίασε γοηγοράδα και μās συγκράτησε πολύ. «Τό ποδαράκι τού πιθήκου», πού είναι λίγο φρεϊκάδες, αλλά πού δε νοιώθω τó συμβολισμό του, δε μπόρεσε νά με έλκύση γιατί τó είδα πριν χρόνια σ' ένα δημοεργικό τόνο, σκηνοθετημένο από τόν Γ. Μιτσιδη. Σ τó «Κόκκινο Πουκάμισο» και σε πολλά σημεία τού έργου «Βρυκόλακες» ή Ξένια 'Αρτεμίου έφτασε σε πολύ δημιουργικά έπέπεδα, όπως κι' ή Πίτσα 'Αντωνιάδου στο «Παλληκάρι». 'Ο 'Α. Ζεμπύλας στο «Παλληκάρι» ήταν έξαιρετικός, όπως και στα πλείστα σημεία (πριν τού φινάλε) στο έργο «Βρυκόλακες». 'Αλλά συχνά ή τηλεόραση τόν παρουσιάζει σε συγγενικούς κατά τó πλείστον ρόλους και σιγά-σιγά θά τόν κάνη... «κλισέ». Διαφωνώ ριζικά στην παρουσίαση τής «'Αρκούδας».

'Η κατακλειδα είναι μιά: γιατί άποφεύγονται τά κυπριακά θεατρικά; Τό τμήμα ήχου μεταδίδει, με βάση μάλιστα ύψηλην άναλογία στο όλο δραματολόγιό του, θέατρο κυπρίων. 'Αριστουργήματα άσφάλως δέν γράψανε οι Κύπριοι. 'Τποχρώσει όμως έχουμε με τούς βοηθήσουμε νά γράψουν κάτι καλύτερο. Τό ΡΙΚ αποτελεί τήν έθνική σκηνή. 'Οφείλει νά σεβαστή τόν προσορισμό του σε όλα του τά τμήματα.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

'Η διάρθρωσι τού χρόνου άπ' τόν άνθρωπο, συμβατική στην ουσία, πλασιώνει πρακτικά τις δραστηριότητες του, κι είναι χρήσιμη. Αύτες τις ήμέρες μπήκαμε στο χρόνο 1966 κι αφήσαμε τó 1965, πού είναι πλέον παρελθόν. 'Εγινε κι αυτό μιά χρονική θάσι με περιεχόμενο και φυσιογνωμία, πού στηρίζομαστε για νά συνεχίσουμε τήν πολιτιστική μας πορεία. 'Αλλά, ποιά ήσαν τά πνευματικά Γιάννενα τού 1965; 'Όσο επέτρεψε ή έργασία μου στο Γυμνάσιο νά παρακολουθήσω τήν άνοδική πνευματική ανέλιξη τής πόλεως μας και νά λάθω ένεργό μέρος σ' αυτή, όσο μπορούσα, θά προσπαθήσω σε βασικές γραμμές νά δώσω μιά εικόνα. 'Η άναδρομική προσφορά, πού

μάς παρουσιάζει μιά συνολική όψη τής πνευματικής παρουσίας τής πόλεως, ένισχύει τήν άπαραίτητη άυτογνωσία μας και προσφέρει, έν τής είναι δυνατό, τó πνευματικό σπιρούνισμα για νέες πνευματικές ανάτασεις.

'Η πληθώρα τών έκδηλώσεων είναι φυσικό, νά γίνη αίτια νά παραλειφθούν ώρισμένες δραστηριότητες, όχι σκόπιμα, αλλά από άδυναμία ένημερώσεως.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

'Η Φιλοσοφική μας Σχολή πέρασε τόν πρώτο χρόνο τής λειτουργίας της και εισήλθε στο δεύτερο με όργανισμό πνευματικής ζωής, σφρίγος, άκμή και δράσι. Κύρια ένασχόλησι τού 'Επιστημονικού τεμένους τής πόλεως μας, είναι ή άρτια κατάρτισι τών φοιτητών στα πλαίσια τού 'Ελληνοχριστιανικού μας πολιτισμού. Παράλληλα με τó βασικό της έργο, ή νεοσύστατη Φιλοσοφική Σχολή 'Ιωαννίνων έδωσε τó ουσιαστικό της παρόν εις τήν πνευματική ζωή τού τόπου μας με τις κατωτέρω άξιόλογες έκδηλώσεις:

1) 'Ομιλία τού καθηγητού Βυρης τού Πανεπιστημίου τής Γλασκώθης με θέμα: «Προβλήματα τών Περσικών πολέμων» (10 'Ιανουαρίου).

2) Κατά τήν όρκωσίαν τών φοιτητών, ό Πρόεδρος τής Σχολής κ. Στυλιανός Καψωμένος, ώμίλησεν άναφερθείς εις τήν σημασία και τó σκοπό τής ίδρύσεως τής Φιλοσοφικής στα 'Ιωάννινα (17 'Ιανουαρίου).

3) Κατά τόν έόρτασμόν τών Τριών 'Ιεραρχών, ώμίλησε ό καθηγητής κ. Δημήτριος Λουκάτος (30 'Ιανουαρίου).

4) 'Ο μορφωτικός άκόλουθος τής 'Αμερικανικής Πρεσβείας ανέπτυξε τó θέμα: «Σύγχρονοι Κατευθύνσεις τής 'Αμερικανικής Μουσικής» (17 Μαρτίου).

5) Τήν 25 Μαρτίου ώμίλησε ό καθηγητής κ. Σταμ. Καρατζάς με θέμα: «'Ο Σολωμός και τó 21».

6) 'Ο κ. Τάμπος, καθηγητής Πανεπιστημίου, ανέπτυξε τó θέμα: «'Η 'Ελληνική γλώσσα άρχαία και νέα».

Τά άνωτέρω έλαβον χώραν, ως έκδηλώσεις τής Σχολής. Παρά ταύτα, καθηγηταί τού Πανεπιστημίου μας έδωσαν τó οδισιαστικό τους παρόν σε διάφορες πνευματικές δραστηριότητες τής πόλεως μας. Γι' αυτές, θά γίνη λόγος κατωτέρω. - 'Εφέτος άναμένομε τήν ίδρυσι τής Μαθηματικής Σχολής, ώστε με τήν πάροδο τού χρόνου νά ολοκληρωθή τó Πανεπιστήμιον 'Ιωαννίνων.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Με τήν 'Εταιρεία 'Ηπ. Μελετών, όταν άσχοληθή κανείς, άδικει τήν πραγματικότητα, όταν δέν έκφρασθή με έντονο ένθουσιασμό για τó έργο της. Πριν άναφερθούμε περιληπτικά στο ένεργητικό της, πρέπει νά εξάρωμε τήν προσωπικότητα τού πρόδρου της κ. Κώστα Φρόντζου, πού άποτελεί τήν ψυχή τής 'Εταιρείας. Είναι ένας δραματιστής, πού κατέχει τó μυστικό νά πραγματώνη τά σχέδιά του, φυσικά με άγώνες. 'Ας μου έπιτραπή ή γνώμη, ότι ό Φρόντζος, σάν δυναμικό, σάν άξια, άκμή δέν έχει άξιοποιηθή, παρά τó τεράστιο έργο του. Είναι ευτύχημα, ότι περιστοιχίζεται από συνεργάτες κύρους, πού προσ-

φέρουν πολλά.

Κατά τη διάρκεια του 1965 η Ε. Η. Μ. παρέχωρησε το 'Υπαιθριο Θέατρο της του λόφου 'Ιωαννίνων στις εκδηλώσεις του Ε.Ο.Τ. Έτσι ο Θυμελικός Θίασος ανέθασε τις «Βάχχες» του Ευριπίδου και τις «Φοίνισσες». Το Λύκειο 'Ελληνίδων, παρουσίασε αξιόλογες εκδηλώσεις χορού. Το 'Αρμα Θεάτρου, ανέθασε την «Ειρήνη» του 'Αριστοφάνους και το «Τρελλό Φεγγάρι» του Ν. Περγιάλη. Στόν ίδιο χώρο, το Θέατρο Τέχνης ανέθασε τους «'Ορνιθες» και τους «Πέρσες». Επίσης το 'Ελληνικό Χορόδραμα προσέφερε πλούσιο πρόγραμμα και τέλος η 'Ορχήστρα Δωματίου 'Αθηνών. Οι ανωτέρω εκδηλώσεις ύφειλουν μεγάλο μέρος της επιτυχίας τους στο θεατρικό χώρο της Ε.Η.Μ. και γενικά στην οργανωτική της βοήθεια.

Η Ε.Η.Μ. παρουσίασε και το έξης δικό της πρόγραμμα: 1) Την συναυλία της Χορωδίας Ε.Η.Μ. με διευθυντή τον κ. Μπαϊρακτάρη. 2) Τόν Θεατρικό δμύλο Ε.Η.Μ., που ανέθασε τους «Φοιτητές» του Γρ. Ξενοπούλου. 3) Το 'Εθνικό μας Θέατρο (7—8 Αδούστου), που έδιδε στο Δωδοναίο χώρο τόν «'Ηρακλή Μαινόμενο» και τις «Φοίνισσες» του Ευριπίδου. 4) Στο Μέγαρό της η Ε.Η.Μ. διοργάνωσε διαλέξεις και άλλες έκπολιτιστικές εκδηλώσεις. 'Αναφέρομε τους όμιλητές του Α' κύκλου διαλέξεων (Νοέμβριος — Δεκέμβριος 1965). 1) 'Ο λογοτέχνης κ. Τάσος 'Αθανασιάδης. 2) 'Ο Γεν. Δ)ντής Ζωσιμαίας Παιδαγωγικής 'Ακαδημίας κ. Παναγιώτης Κοροντζής. 3) 'Ο Δ)τής 'Εθνικής 'Ακαδημίας Σωματικής 'Αγωγής κ. 'Αχ. Δρίθας. 4) 'Ο καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής 'Ιωαννίνων κ. Δημήτριος Λουκάτος. 5) 'Ο Φυσικός, βοηθός Γυμνασιάρχης κ. Βασίλειος Πορφύρης. 6) 'Ο καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Εύάγγελος Θεοδώρου. 7) 'Ο 'Υποδιευθυντής της Ζωσιμαίας Παιδαγωγικής 'Ακαδημίας κ. Κων)νος Κίτσος. 8) 'Ο Δ)ντής της Δημοσίας Βιβλιοθήκης Πύργου 'Ηλείας, κ. Τάκης Δόξας. 9) 'Ο Συντάκτης του Μεσαιωνικού 'Αρχείου της 'Ακαδημίας 'Αθηνών κ. Εύάγγελος Σκουθαράς. 10) 'Ο Πρόεδρος της Φιλοσοφικής Σχολής 'Ιωαννίνων κ. Στυλιανός Κατωμένας και 11) 'Ο Δ)ντής του Μεσαιωνικού 'Αρχείου της 'Ακαδημίας 'Αθηνών κ. Λέανδρος Βρανούσης.

Η Ε.Η.Μ. τόν Δεκέμβριον του 1965 παρουσίασε πειραματικά στις αίθουσες του Πνευματικού κέντρου του Μεγάρου της και κινηματογραφικές ταινίες ποιότητας. 'Από έφέτος θα λειτουργήση Κινηματογραφική Λέσχη, στα πλαίσια τών πολιτιστικών εκδηλώσεων.

'Ο χώρος δέν επιτρέπει να επεκταθόμε στην πολύπλευρη θετική δράση της 'Εταιρείας 'Ηπειρωτικών Μελετών, που καλύπτει πολλούς τομείς, όπως τις λαμπρές της εκδόσεις, κ.ά.

ΣΩΜΑΤΕΙΟ «ΦΙΛΟΙ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ»

Τό ανωτέρω σωματείο έχει παρουσιάσει μιá πνευματική και πολιτιστική δραστηριότητα στα Γιάννενα. Μιά ούσιαστική του προσφορά στην πόλι μας είναι και η Πινακοθήκη, με αξιόλογους πίνακες, που λειτουργήσε την χρονιά, που πέρασε.

Δυστυχώς, τό οίκημα, που στεγαζόταν πουλήθηκε

και έτσι τά εκθέματά της δέν έκθέτονται. Πιστεύομε να δοθή θετική και όριστική λύση στο θέμα.

«ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΣΚΕΨΗ»

Τό ανωτέρω σωματείο έγινε τό 1964, με σκοπό να συμβάλη στην άνοδο της πνευματικής στάθμης της πόλεως μας. Στα πλαίσια του προγράμματος τών μορφωτικών της μαθημάτων στη Β' περίοδο (Νοέμβριος — Δεκέμβριος 1965) παρουσίασε τους έξης όμιλητές: 1) Τόν όδοντίατρο κ. Πέτρο Κωστή, 2) Τόν φιλόλογο κ. Περίκλη Γκούμα, 3) Τόν Οικονομολόγο κ. Γ. Πατσούρο, 4) Τόν Χημικό κ. Δημ. Δαρίτση, 5) Τήν καθηγήτριά Φιλολογίας της Ζωσιμαίας Σχολής κ. Δέσποινα Σαλτουρίδου, 6) Τόν καθηγητήν Φυσικών κ. Θεόδωρο Χρηστίδη, 7) Τόν λαογράφον κ. Κίτσον Μακρήν και 8) Τόν Πρόεδρον του Παιδαγωγικού 'Ινστιτούτου κ. 'Ιωάννη Θ. Κακριδή.

Επίσης η «ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΣΚΕΨΗ» κατευθύνει και Κινηματογραφικήν Λέσχη, στο έκπολιτιστικό της πρόγραμμα, ως παράρτημα της Ταινιοθήκης 'Ελλάδος, όπου προβάλλονται ταινίες ποιότητας μετά από είσαγωγή του καθηγητού κ. Θεοδώρου Χρηστίδη.

ΛΕΣΧΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

'Η Λέσχη, στον κύκλο τών εκδηλώσεών της, παρουσιάζει και έντονα διαφέροντα πνευματικά. Έτσι ώργάνωσε διαλέξεις, όπου άνθρωποι του πνεύματος ανέπτυξαν διάφορα θέματα.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΛΕΣΧΗ

'Η Λέσχη 'Αξιωματικών 'Ιωαννίνων, έκτός από τις ειδικές υπηρεσίες, που προσφέρει εις τά μέλη της, άποτελεί συγχρόνως και πνευματικήν έστία. Στις αίθουσές της οργανούνται όμιλεις, εκθέσεις ζωγραφικής κ.ά. έκπολιτιστικές εκδηλώσεις.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ

Τά Γιάννενα έχουν και τά έξης Θρησκευτικά σωματεία: «'Απόστολος Παύλος», «Παντάνασσα», και «Πνευματικός Φάρος». Στην ταράγμένη εποχή μας, με την μεγάλη σύγχυση τών 'Ιδεών, προσφέρουν με τά «όντως μορφωτικά» μαθήματα, τις βάσεις της συνειδητής 'Ελληνοχριστιανικής ζωής.

'Ο αριθμός τών μελών τους είναι ίκανοποιητικός. 'Οφείλομε τιμή στα μέλη τών ανωτέρω σωματείων, που είναι προσηλωμένα με συνέπεια βίου στις ύγιεις αξίες.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ

Κάθε πόλις και η δική μας έχει πολλά και ποικίλωνα επαγγελματικά σωματεία και συλλόγους, που παρουσιάζουν συνδικαλιστική, άλλα και πνευματική δραστηριότητα. Ξεχωρίζουν για την μορφωτική τους δράση, ο σύλλογος 'Υπαλλήλων ΟΤΕ, που ώργανώνει συχνά όμιλεις, επίσης ο Διδασκαλικός σύλλογος, για παράλληλη ένεργητικότητα.

ΖΩΣΙΜΑΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ἡ Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη παρουσιάζει ἔντονη κίνηση. Φοιτῆται τῆς Φιλοσοφικῆς μας Σχολῆς, σπουδασταὶ τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, μαθηταὶ τῶν Γυμνασίων μας καὶ κάθε φιλοαναγνώστης καὶ φιλομαθῆς, βρίσκει ποικίλα βιβλία στὴ Βιβλιοθήκη μας. Λειτουργεῖ μὲ τὴν ἀκοκή καὶ φιλότιμη προσπάθεια τῶν δύο ὑπαλλήλων τῆς. Δυστυχῶς εὐρίσκεται ἀκέφαλη, χηρεὺς ἢ θέσι τοῦ Διευθυντοῦ. Ἔτσι, ὅτι γίνεται γιὰ τὴν ὀργάνωσι καὶ τὴν τελειοποίησιν τῆς εἶναι ἀσήμενα.

Ἐλπίζομε σύντομα νὰ γίνῃ ἕνας ζωντανὸς πνευματικὸς ὄργανισμὸς, ἱκανὸς νὰ ἐξυπηρετῆ τις ἐπιτακτικὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τῆς πόλεώς μας, μὲ τὰ ἔντονα καὶ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου πνευματικὰ διαφέροντα.

ΚΕΝΤΡΑ ΝΕΟΤΗΤΟΣ

Ἡ Βασιλικὴ Πρόνοια, γιὰ τὰ παιδιὰ τῶν Γυμνασίων μας, προσφέρει εἰδικὰς αἰθουσας μὲ θέρμανσι, ἀναγνωστήρια καὶ Βιβλιοθήκας, γιὰ μελέτη. Πολλοὶ μαθηταὶ καὶ μαθήτρια διαθάζουν ἄνετα μὲ τὴν ἐπιθεσμ. καθηγητῶν διαφόρων ἐιδικότητων, πού διευκολύνουν τοὺς ἀναγνώστες. Ἐξέχωρα ἀπ' αὐτὰ, προσφέρεται πρωῒν καὶ ἑσπερινὸ ρόφημα. Εἶναι περιττὸ νὰ ὑπογραμμισθῇ τὸ μέγεθος τῆς προσφοράς, ἰδίως γιὰ τοὺς μαθητὰς τῆς ὑπαίθρου.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Στις αἰθουσας τῆς Ἐταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν καὶ στίς αἰθουσας τῆς Στρατιωτικῆς Λέσχης Ἰωαννίνων διωργανώθησαν Καλλιτεχνικὲς Ἐκθέσεις. Τὸ κοινόν, ἔδειξε θερμὸ διαφέρον καὶ τις ἐπισκέφθηκε. Ὁ τύπος τῆς πόλεως φιλοξένησε σχόλια καὶ κρίσεις εἰδικῶν.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ

Τώρα καὶ ὀκτὼ χρόνια προσφέρει στὴν πόλιν μας ὑπηρεσίας ἡ «Χριστιανικὴ Ἐνωσις γυναικῶν ἠθικῆς ἐξυψώσεως». Πρόεδρος τῆς εἶναι ἡ λογοτέχνης κ. Ἐρ. Φωτειάδου. Σκοπὸ τοῦ ἔχει τάξει ὁ παραπάνω σύλλογος τὴν ἀποτροπὴ τῶν ἀλκοολικῶν ἀπὸ τὰ οἰνοπνευματώδη ποτά. Ἐχει ἀναπτύξει μεγάλην μέχρι τώρα δράσιν, διαλέξεις, δωρεὰν ἰατροφαρμακευτικὴ βοήθειαν κ.ά.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΖΩΣΙΜΑΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ἡ Ἀκαδημία μας ἐργάζεται φιλότιμα, ἔτσι πού ἔχει γίνῃ παράδοσι ἢ δασκαλομάνα Ἡπειρος νὰ προσφέρῃ στὴν Ἑλληνικὴ κοινωνία φωτισμένους δασκάλους, δασκάλους μὲ ἦθος.

Στὴν κορυφὴ τῶν λαμπρῶν μας παιδαγωγῶν, στὴ θέσι τοῦ Γενικοῦ Δ/του τοποθετήθηκε τὸ 1965 ὁ κ. Παναγιώτης Κοροντζῆς, παιδαγωγὸς καὶ φιλόσοφος. Μὲ τὴν συμπράτασιν τῶν κ.κ. Σ. Λώλη, Κ. Κίτσου καὶ τοῦ λοιποῦ ἐπιλέκτου ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ, ὅλα λειτουργοῦσαν καλά.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, οἱ καθηγηταὶ τῆς Ἀκαδη-

μίας μας προσφέρουν μὲ τὴν εὐγενῆ συμμετοχὴ τους παλλοὺν εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῆς πόλεως, μὲ διαλέξεις, κ.ά.

ΓΥΜΝΑΣΙΑ

Μὲ ἱκανοποιητικὸ προσωπικὸ λειτούργησαν τὰ Γυμνάσια καὶ Λύκεια τῆς πόλεως μας. Τὸ Γυμνάσιον Θηλέων, χάρι στίς ἄκοκες καὶ τελεσφόρες προσπάθειες τοῦ Γυμνασιάρχου του κ. Ὀδυσσεὺς Φραγκούλη, ἀπέκτησε νέο διδασκῆριον ἄνετο καὶ σύγχρονον καὶ σύντομα θὰ στεγασθῇ ἐκεῖ.

Κτιριακὸ πρόβλημα δὲν ἀντιμετωπίζει, τώρα καὶ χρόνια τὸ Οἰκονομικὸ Γυμνάσιον καὶ Λύκειον. Πιστεύομε, ὅτι μὲ τὴν οὐσιαστικὴ φροντίδα τῶν εἰδημόνων νὰ δοθῇ ἡ πρέπουσα λύσις, εἰς τὸ ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἄλυτο θέμα. Εἶναι περιττὸ νὰ τονισθῇ ἡ συμβολὴ τοῦ διδασκῆριου στὴν θετικὴ ἐργασία τῶν ὑπερεξακουσίων μαθητῶν καὶ μαθητριῶν, πού τώρα στεγάζονται σὲ ἀκατάλληλον οἰκημα.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Τὰ σχολεῖα στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως λειτουργοῦν μὲ προσωπικὸ πλήρες καὶ γενικὰ ἢ ἐπίδοσις, κατὰ τὴν ὁμολογία τῶν κ.κ. Ἐπιθεωρητῶν εἶναι ὑψηλῆ. Ἀνάμεσα στοὺς πνευματικοὺς φορεῖς τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως, ξεχωρίζει ὁ Ἐπιθεωρητῆς Βασ. ἐκπαιδευτικῆς Περιφερείας Ἰωαννίνων κ. Πέτρος Νινιός, πού φλέγεται ἀπὸ παιδευτικὸν πάθος. Κατάρθωσε πολλὰ στὸν τομέα του, πού ὁ περιορισμένος χώρος δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐπιεκταθῆμ.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ

Μέσα στὸν ἐκπαιδευτικὸ ὄργανισμὸ τῆς πόλεως μας, μεγάλως συμβάλλει καὶ ἡ παιδεῦσι στὰ Ἰνστιτούτα Ξένων γλωσσῶν, πού γίνεται ἀπὸ πτυχιούχους καθηγητὰς Γερμανικῆς, Γαλλικῆς καὶ Ἀγγλικῆς. Ἔτσι δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ μάθουν τὰ παιδιὰ μας ἄριστα μιὰ γλῶσσα, ἀφοῦ προσφέρεται ὑψηλῆς στάθμης διδασκαλία. Εἶναι εὐχάριστον, διότι ἡ κίνησι ὄλων τῶν ἰνστιτούτων εἶναι μεγάλη.

ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ

Τὴν κατάρτισιν στελεχῶν μορφώσεως τῆς προσχολικῆς ἡλικίας ἔχουν ἀναλάβει ἡ Νηπιοκομικὴ Σχολὴ Νήσου Ἰωαννίνων καὶ ἡ Σχολὴ Νηπιαγωγῶν, πού λειτουργεῖ εἰς τὴν Ζωσιμαίαν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν. Ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ ἐν γένει λειτουργία εἶναι σύγχρονον ἐπιπέδου.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Λειτουργεῖ στὴν πόλιν μας Μέση Δημοσίαι Σχολὴ Ἐργοδηγῶν, μὲ τμήματα Μηχανολόγων, Ἡλεκτρολόγων, Δομικῶν Ἐργων, Σχεδιαστῶν κ.ά. Τὴν Σχολὴν διευθύνει ὁ ἀκούραστος Γυμνασιάρχης κ. Ν. Τσακανάκης.

Ἐπίσης λειτουργεῖ καὶ Τεχνικὴ Σχολὴ Τεχνιτῶν «Γεωργίου Σταύρου», πού διευθύνει ὁ κ. Κ. Πασχαλόπουλος. Τέλος, λειτουργεῖ καὶ Σχολὴ Τεχνικῆς Μαθητείας τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας.

ΟΙΚΟΤΡΟΦΕΙΑ

Τὸ «Ἀγροτικόν», τὸ «Ἐθνικὸν Ὁρφανοτροφεῖον Θηλέων» καὶ τὸ «Μέκειον» οἰκοτροφεῖον, ἀποτελοῦν πολιτιστικὲς ἐστίες, ὅπου εὐρίσκουν ἐπαγγελματικὰ ἐφόδια, διαφόρων κατευθύνσεων πολλοὶ νέοι.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἡ πόλις μας διαθέτει τὴν Φιλαρμονικὴ τοῦ Δήμου καὶ τὴν μουσικὴ τῆς VIII Μεραρχίας. Ἐπίσης λειτουργεῖ Ὡδεῖον, ὅπου διδάσκεται ἀπὸ εἰδικούς μουσικοδιδασκάλους ἢ μουσική. Ἐκτὸς αὐτῶν διαθέτει δύο χορωδίες ἢ πόλις τῶν Ἰωαννίνων, μίαν τῆς Ἐταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν καὶ μίαν τοῦ Δήμου Ἰωαννίνων.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Τὰ Γιάννενα παρουσιάζουν μεγάλη κυκλοφορία ἐπαρχιακοῦ τύπου, ποὺ ἀποτελεῖ μιά ζωντανὴ ἐκπρόσωπις τῆς πόλεως μας, ἀνάμεσα στὰ ἐπαρχιακὰ κέντρα. Ἐτσι κυκλοφοροῦν οἱ ἑξῆς ἡμερησίαις:

- 1) «ΕΘΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ» ἀπὸ τὸ 1945.
 - 2) «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ» ἀπὸ τὸ 1928.
 - 3) «ΚΗΡΥΞ» ἀπὸ τὸ 1919.
 - 4) «ΠΡΩΪΝΟΣ ΛΟΓΟΣ», κυκλοφορεῖ σὲ δευτέρη περίοδο ἀπὸ τὸ 1965.
 - 5) «ΠΡΩΪΝΑ ΝΕΑ» ἀπὸ τὸ 1964.
- Ἐβδομαδιαίαις κυκλοφοροῦν:
- 1) «ΕΡΕΥΝΑ» ἀπὸ τὸ 1964.
 - 2) «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ» ἀπὸ τὸ 1961.
 - 3) «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ» ἀπὸ τὸ 1965.
 - 4) ΝΕΑ ΗΠΕΙΡΟΣ» ἀπὸ τὸ 1964.
 - 5) «ΠΑΤΡΙΣ» ἀπὸ τὸ 1960.
 - 6) «ΝΕΟΙ ΚΑΙΡΟΙ» ἀπὸ τὸ 1965.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀνάμεσα στὴν περιοδικὴ ἔκδοσι τῆς πόλεως μας λαμπρὴ θέσι ἔχει τὸ περιοδικὸ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ», βραβεῖο Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ποὺ διευθύνει ὁ σεμνὸς πνευματικὸς ἄνθρωπος καὶ φίλος μας κ. Δημοσθένης Κόκκινος. Τὸ χρόνο αὐτὸ τὸ περιοδικὸ κλείνει ζωὴ 14 ἐτῶν. Στὸ διάστημα αὐτὸ προσέφερε πολλὰ στὴν Ἱστορία τῆς Ἡπείρου, τὴν λαογραφία, τὴν λογοτεχνία, τὶς μελέτες κ.ἄ.

Μία πλειὰς νέων πνευματικῶν ἀνθρώπων κυκλοφορεῖ τὸ περιοδικὸ «ΕΝΔΟΧΩΡΑ». Οἱ ἐργασίες τῆς ἔχουν στόχο τὴν τέχνη καὶ τὶς μοντέρνες κατευθύνσεις τῆς. Προσφέρει ὅλες τὶς μορφές τῆς λογοτεχνίας, σὲ προσεγμένο λόγο.

Οἱ δημοδιδασκαλοὶ, παράλληλα μὲ τὸ διδακτικὸ τους μόχθο, προσφέρουν καὶ τὸ ἐκπαιδευτικὸ περιοδικὸ «ΔΩΔΩΝΑΙΟ ΦΩΣ». Μεταξὺ τῶν δημοσιευμάτων του ξεχωρίζουν ὀρισμένες λαμπρὲς ἐργασίες.

Ἐνας γεννημένος λογοτέχνης ὁ κ. Λάμπρος Μάλαμας, παράλληλα μὲ τὴν συγγραφικὴ του δράσι, κυκλοφορεῖ τὸ περιοδικὸ «ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ», μὲ λογοτεχνικὲς σελίδες, κριτικὴ βιβλίου κ.ἄ.

ΒΙΒΛΙΑ

Τὰ βιβλία, ποὺ κυκλοφόρησαν Ἡπειρωτὲς ἐπιστήμονες, λόγοι καὶ λογοτέχνες εἶναι πολλὰ καὶ μεταξύ τους ξεχωρίζουν ὀρισμένα ἀξιόλογα. Σωστὸ θὰ ἦταν νὰ ἀναγραφοῦν οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ τίτλοι τῶν ἔργων τους, ἀλλὰ ἡ ἐνέργεια σίγουρα θὰ προσέκρουε στὴ δικαιολογημένη ἀνάγκησι, ἀπὸ ἀναπόφευκτη παράλειψι. Γι' αὐτὸ θὰ μιλήσωμε γενικά. Στὸ ἔργο τους ἐπιτυγχάνουν, ὅσοι κατατιάνονται μὲ θέματα τοῦ ἀναστήματός τους, διότι ἔχουν ἐξασφαλισμένη γνωσιολογική... ἄνεσι. Τὰ μεγάλα θέματα ἔχουν ἀπαιτήσεις. Ἐκτὸς αὐτοῦ ὅλα τὰ θέματα τὰ ἀξιοποιεῖ ἢ ὄχι τὸ κύρος τοῦ συγγραφέα.

Γενικά σ' ὅλα τὰ εἶδη τοῦ γραπτοῦ λόγου, οἱ Ἡπειρωτὲς διανοοῦμενοι διατρέπουν καὶ κατέχουν μιά ξεχωριστὴ θέσι ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων τῆς Χώρας μας.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ

Τὰ Γιάννενα ἔχουν παράδοσι στὰ Τυπογραφεῖα. Σήμερα ἡ πόλις μας δὲν ὑστερεῖ σὲ τυπογραφικὸ ἐξοπλισμό. Οἱ ἑφημερίδες διαθέτουν ἰδιόκτητες τυπογραφικὲς ἐγκαταστάσεις μὲ σύγχρονα μηχανήματα.

Παράλληλα προσεγμένη τυπογραφικὴ ἐργασία μὲ ἐπιμέλεια καὶ καλλιτεχνία, προσφέρουν τὰ ἰδιωτικὰ Τυπογραφεῖα τῶν κ.κ. Εὐρ. Θεμελῆ, Ἀ)φῶν Γοργόλη, Ἀ)φῶν Ἰωαννίδη, Τζιμογιάννη κ.ἄ.

Ἐτσι, δὲν ξεκινᾶμε γιὰ τὰ τυπογραφεῖα τῶν Ἀθηνῶν γιὰ τὶς ἐκδοτικὲς μας ἀνάγκες.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Παναθήναια (Ἀθήνα) ἀρ. 59 — Δελτίον Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας (Ἀθήνα) ἀρ. 11 — Κρητικὴ Ἐτία (Χανιά) ἀρ. 158 — Ἐπιθεώρησις Shell (Ἀθήνα) ἀρ. 131 — Τὸ Σχολεῖο καὶ τὸ Σπίτι (Ἀθήνα) ἀρ. 48 — Κρικὸς (Λοιδίνο) ἀρ. 181 — Διαγώνιος (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 5 — ΣΕΓΑΣ (Ἀθήνα) ἀρ. 112 καὶ 113 — Ραδιοπρόγραμμα (Λευκωσία) ἀρ. 30 — Bulgaria (Σόφια) ἀρ. 12 (τ. 2) — Ἑλληνικὰ Θέματα (Ἀθήνα) ἀρ. 1 (β' περ.) — Ἐπιθεώρησις Τέχνης (Ἀθήνα) ἀρ. 130/132 — Φωνὴ τῆς Εἰρήνης (Ἀθήνα) ἀρ. 51.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Τάσου Κουτσουλίδη: Ἡ Ἀγγέλα, Κύπρος, 1965.

Κ. καὶ Ε. Διαμαντοπούλου: Τὸ δεύτερο βιβλίον τῆς Λαζάρ (μετ.), Θεσσαλονίκη, 1966.

Ζωῆς Καρέλλη: Σιμωνίς, Ἀθήνα, 1965.

Ντ. Χριστιανόπουλου: Δοκίμια, Θεσσαλονίκη, 1965.

Γιῶργου Θεοτοκά: Νεοελληνικὸ Λαϊκὸ Θέατρο, Α', Ἀθήνα, 1965.

Ἀλ. Δράκου: Μαγικὸς κύκλος, Ἀθήνα, 1965.

Π. Β. Λιαλιατσῆ: Ὁ φράκτης, Ἀθήνα, 1965.

ἡ θεμελίωση μπόρεσε νὰ ὑπαχθῆ ὑπὸ ἔλεγχο, νὰ ἐνοποιηθῆ, νὰ κωδικοποιηθῆ χάρις στὴν ἐπέμβαση τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης πού μπόρεσε νὰ προσωμοίωση τὸ μέτρο στὴν αἴσθησι καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ κεφαλαίως ἀποτελέσμα νὰ μᾶς μάθῃ πῶς νὰ παράγουμε τὴν ἡχητικὴ αὐτὴ αἴσθησι κατὰ τρόπο σταθερὸ καὶ ταυτῶσημο χρησιμοποιώντας ὄργανα πού στὴν πραγματικότη-
τητα εἶναι **μ ε τ ρ ι κ ᾶ ὄ ρ γ α ν α**.

Ἔτσι ὁ μουσικὸς ἔχει στὴν κατοχὴ του ἓνα τέλειο σύστημα καλὰ καθορισμένων μέσων πού πραγματοποιοῦν τὴν ἀκριβῆ ἀνταπόκριση μεταξὺ αἰσθήσεων καὶ πράξεων! Ἄπ' ὅλα αὐτὰ προκύπτει ὅτι ἡ μουσικὴ ἐξησφάλισε μιὰ ἰδιάζουσα στῆ φύση τῆς περιοχῆ ἀπολύτως δική της. Ὁ κόσμος τῆς μουσικῆς τέχνης, κόσμος τῶν ἡχῶν, ξεχωρίζει γερὰ ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν θορύβων. Ἐνῶ ἓνας **θ ὀ ρ υ β ο ς** περιορίζεται στὸ νὰ ξυπνᾷ μέσα μας ἓνα ὁποιοδήποτε ἀπομονωμένο γεγονός — ἓνα σκύλο, μιὰ πόρτα, ἓνα αὐτοκίνητο — **ἔ ν α ς π α ρ α γ ὀ μ ε ν ο ς ἡ χ ο ς ἄ ν α κ α λ εῖ**, αὐτὸς **μ ὀ ν ο ς τ ο υ**, τὸ **μ ο υ σ ι κ ὸ σ ὺ μ μ α ν**. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν αἴθουσα πού σὰς μιλῶ, ὅπου ἀκούετε τὸ θόρυβο πού κάνει ἡ φωνή μου, ἂν ἓνα διαπασῶν ἢ ἓνα ὄργανο καλὰ κορδισμένο ἀρχίσι νὰ δονεῖται, εἶθὺς ἀμέσως μὲ τὴν ἐπήφεια τοῦ ἐξαιρετικοῦ καὶ ἀνόθευτου αὐτοῦ θορύβου, πού δὲν μπορεῖ ν' ἀναμιχθῆ μὲ τοὺς ἄλλους, θὰ ἔχετε τὸ αἶσθημα μᾶς ἀρχῆς, τῆς ἀρχῆς ἐνὸς κόσμου στῆ στιγμή θὰ δημιουργηθῆ μιὰ ἐντελῶς διαφορετικὴ ἀτμόσφαιρα, μιὰ νέα τάξις θ' ἀναγγελθῆ, καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι ἀσυνείδητα **ἦ ἄ δ ι ε υ θ ε τ ῆ θ ἦ τ ε** γιὰ νὰ τὴν ὑποδεχθῆτε. Τὸ μουσικὸ σύμψαν βρισκότανε λοιπὸν μέσα σας, μὲ ὅλες τὶς σχέσεις του καὶ τὶς ἀναλογίες του — ὅπως, μέσα σ' ἓνα ὑγρὸ κορεσμένο ἀπὸ ἀλάτι, ἓνα κρυσταλλῶδες σύμψαν περιμένει τὸ μοριακὸ σὸκ ἐνὸς μικροσκοπικοῦ κρυστάλλου γιὰ νὰ **β ε β α ἰ ὴ σ η τ ῆ ν ὕ π α ω ἰ ξ ἦ τ ο υ**. Δὲν τολμῶ νὰ πῶ: τὴν κρυσταλλῶδη ιδέα τέτοιου συστήματος...

Καὶ νὰ ἡ ἐπαλήθευση τοῦ μικροῦ μας πειράματος: ἂν μέσα σὲ μιὰ αἴθουσα συναυλιῶν, κατὰ τὴ διάκωσια πού ἀντηχεῖ καὶ κυριαρχεῖ ἡ συμφωνία, συμβῆ νὰ πέσι μέσα καρέκλα, νὰ βῆξῃ ἓνα πρόσωπο, νὰ κλείσι μιὰ πόρτα, ἀμέσως μᾶς δίνεται ἡ ἐντύπωση, δὲν ξέρω κι' ἐγώ, μᾶς κάποιας διακοπῆς. Κάτι τὸ ἀπροσδιόριστο, πού μοιάζει σὰ μαγικὸ φίλτρο ἢ σὰ βενετσιάνικο κρυστάλλο, ἔσπασε ἢ ράγισε...

Τὸ Ποιητικὸ σύμψαν δὲ δημιουργεῖται μὲ τὴν δύναμη καὶ μὲ τὴν εὐκολία. Ἐπάρχει, **§ 47—53** μὰ ὁ ποιητὴς στερεῖται τῶν ἀπεράντων πλεονεκτιμάτων πού κατέχει ὁ μουσικὸς. Δὲ διαθέτει, γιὰ καλλιωπιστικὴ χρῆσι, ἓνα σύνολο μέσων εἰδικὰ καμωμένο γιὰ τὴν τέχνη του. Ὁφείλει νὰ **θ ν ε ἰ σ τ ῆ** γ λ ὠ σ σ α — τὴ δημόσια λεωφόρο, αὐτὴ τὴ συλλογὴ παραδεδομένων κι' ἀνορθολογικῶν ὄρων, πού δημιουργοῦνται καὶ μεταμορφώνονται παράξενα, καὶ πού προφέρονται καὶ ἡχοῦν μὲ μεγάλη ποικιλία. Πουθενὰ ἐδῶ δὲ βρίσκεται ὁ φυσικὸς πού νὰ ἔχῃ καθορίσει τὶς σχέσεις τῶν στοιχείων αὐτῶν· κανένα διαπασῶν, κανέναν μετρονόμος, κανέναν πού νὰ φτιάξῃ τὶς κλίμακες, οὔτε θεωρητικοὶ τῆς ἁρμονίας. Μὰ ἀντίθετα, ἔχουμε τὶς φωνητικὰς καὶ σημαντικὰς διακρίσεις τοῦ λεξιλογίου. Τίποτε τὸ καθαρό· παρὰ μόνο ἓνα ἀνακάτεμα ἀκουστικῶν καὶ ψυχικῶν ἐρεθισμῶν τελείως ἀσυναρτήτων. Κάθε λέξι εἶναι μιὰ στιγμιαία συναρμολόγησι ἐνὸς ἢ **χ ο υ** καὶ μᾶς **ἔ ν ν ο ἰ α ς** πού δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μεταξὺ τῶν. Κάθε φράσι εἶναι μιὰ τόσο περιπλοκὴ πράξι πού κανέναν, νομίζω, δὲν μπόρεσε μέχρι σήμερα νὰ τῆς δώσῃ ἓνα ὑποφερτὸ ὄρισμό. Ὅσο γιὰ τὴ χρῆσι αὐτοῦ τοῦ μέσου, ὅσο γιὰ τὶς διατυπώσεις αὐτῆς τῆς πράξεως, ξέρετε πόση ποικιλία παρουσιάζουν οἱ χρῆσεις τῆς καὶ πόση σύγχυσι μπορεῖ κάποτε νὰ προκύψῃ ἀπ' αὐτὴ. Ἐνας λόγος μπορεῖ νὰ εἶναι λογικὸς, μπορεῖ νὰ εἶναι πλήρης ἐννοίας, ἀλλὰ νὰ στερεῖται ρυθμοῦ καὶ τοῦ παραμικροῦ μέτρου. Μπορεῖ νὰ εἶναι εὐχάριστος στὴν ἀκοή καὶ συνάμα ἐντελῶς παράλογος κι' ἀσήμαντος· μπορεῖ νὰ εἶναι σαφὴς καὶ μάταιος, ἀόριστος καὶ ἐξάσιος. Γιὰ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὴ ἢ παράξενη πολυμορφία του, πού δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν πολυμορφία τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς, ἀρκεῖ ν' ἀπαριθμήσι κανεὶς ὅλες τὶς ἐπιστῆμες πού ἔχουν δημιουργηθῆ γιὰ ν' ἀσχοληθοῦν μὲ τὴν ποικιλίαν αὐτὴ καὶ νὰ μελετήσουν ἢ κάθε μιὰ κάποια ἀπὸ τὶς πλευρὰς τῆς. Μπορεῖ ν' ἀναλύσι κανεὶς ἓνα κείμενο κατὰ πολλοὺς διαφορετικὸς τρόπους, γιὰτὶ εἶναι διαδοχικὰ ὑπόλογο στῆ φιλολογία, χῶρια ἀπὸ τὴ μετρικὴ, τὴν προσωδία καὶ τὴν ἐτυμολογία...

Νὰ ὁ ποιητὴς μπλεγμένος μ' αὐτὸ τὸ γλωσσικὸ ὕλικό, ὑποχρεωμένος νὰ λογαριάζῃ ταυτόχρονα τὸν ἡχο καὶ τὴν ἐννοια· νὰ ἐκαιοποιῇ ὄχι μονάχα τὴν ἁρμονία, τὴ μουσικὴ περιόδο, μὰ ἀκόμη ποικίλους πνευματικὸς κι' αἰσθητικὸς ὄρους, χωρὶς νὰ ὑπολογίζοιμε τοὺς συμβατικὸς κανόνες...

Δέστε πόση προσπάθεια θ' ἀπαιτοῦσε τὸ ἐπιχείρημα τοῦ ποιητοῦ, ἂν ἦτανε ὑποχρεωμένος νὰ δώσῃ μιὰ **σ υ ν ε ἰ δ ῆ τ ῆ** λύσι σ' ὅλα αὐτὰ τὰ προβλήματα...

Είναι πάντα ενδιαφέρουσα ή απόπειρα άναστηλώσεως μίας από τις πολυσύνθετες ενεργειές μας, μίας άπ' εκείνες τις ολοκληρωμένες πράξεις που απαιτούν από μίας μία ειδικότητα ταυτόχρονα νοητική, αισθησιακή και κινητική, υποθέτοντας ότι είμαστε ύποχρεωμένοι για την εκπλήρωση της πράξεως αυτής να γνωρίσουμε και να οργανώσουμε όλες τις λειτουργίες που ξέρουμε ότι παίζουν τόν ρόλο τους σ' αυτή. Έστω κ' αν αυτή ή ταυτόχρονα φανταστική κ' αναλυτική απόπειρα είναι χονδροειδής, πάντα κάτι θα μās διδάσκη. Όσο για μένα, πού, όμολογώ, είμαι πολύ πιο προσεκτικός στη διαμόρφωση και την κατασκευή των έργων παρά σ' αυτά τὰ ίδια τὰ έργα, συνηθίζω ή έχω τή μανία να μὴν έκτιμώ τὰ έργα παρά σάν πράξεις. Άντιλαμβάνομαι τόν ποιητή σάν έναν άνθρωπο που με άφετηρία ένα κάποιο έπεισόδιο ύψίσταται μιά άφανή μεταμόρφωση. Άπομακρύνεται από τή συνηθισμένη του κατάσταση γενικής διαθεσιμότητας, και βλέπω να δημιουργείται μέσα του ένας πράκτωρ, ένα ζωντανό σύστημα παραγωγής στίχων. Όπως συμβαίνει να βλέπουμε στα ζώα να παρουσιάζεται ξαφνικά ένας ικανός κληγός, ένας κτίστης φωλιάς, ένας οικόδομος γεφυριών, ένας που διανοίγει σήραγγες και στοές, έτσι βλέπουμε στους ανθρώπους να εκδηλώνεται αυτή ή εκείνη ή σύνθετη οργάνωση που εξασκεί τις λειτουργίες της πάνω σ' ένα καθορισμένο έργο. Φαντασθήτε ένα πολύ μικρό παιδί: αυτό τó παιδί που ύπηρεξάμε είχε μέσα του πολλές δυνατότητες. Άφου συνέπληρωσε μερικούς μήνες ζωής, έμαθε μέσα στο χρόνο αυτό, ή σχεδόν κατά τόν ίδιο χρόνο να μιλά και να περπατά. Άπέκτησε δυό τύπους πράξεων. Σά να λέμε ότι κατέχει τώρα δυό είδη δυνατοτήτων, από τις όποιες οι τυχαίες περιστάσεις της κάθε στιγμής θα άντλήσουν ό,τι μπορέσουν, για να άνταποκριθούν στις διάφορές του άνάγκες ή φαντασίες του.

Άφου μάθη πώς να χρησιμοποιή τὰ πόδια του, θ' άνακαλύψη ότι μπορεί όχι μόνο να περπατά, μιά και να τρέχη κ' όχι μόνο να περπατά και να τρέχη, μιά και να χορεύη. Πρόκειται για ένα σημαντικό γεγονός. Έπενόησε κ' άνεκάλυψε μονομιās ένα είδος χ ο ή σ ε ω ς τ η ς δ ε υ τ έ ρ α ς κ α τ η γ ο ρ ί α ς για τὰ μέλη του, μιά γενίκευση του τύπου κινήσεώς του. Πράγματι, ενώ τó βάδισμα είναι τελικά μιά δουλειά άρκετά μονότονη και λίγο τελειοποίησιμη, αυτή ή νέα μορφή πράξεως, ό Χορός, επιτρέπει άναρίθμητες δημιουργίες και παραλλαγές ή φιοούρες.

Άλλά, από τή μεριά του λόγου, δέ θα διαπιστώση μιά άνάλογη εξέλιξη; Θ' αναπτύξη τις δυνατότητες της Ικανότητός του να μιλά θ' άνακαλύψη πώς με την Ικανότητα αυτή έχει πολύ περισσότερα να κάνει πέρα από τó να ζητά γλυκό και ν' άρνείται τις μικρές άταξίες που διέπραξε. Θα άδράξη τή δύναμη της σκέψεως' σά θάνα μόνος θα πλάη με τή φαντασία του εικόνες που θα τόν τέρπουν' θα επαναλαμβάνη στον έαυτό του λέξεις που θ' άγαπήση για τήν παραξενιά τους και τó μυστήριο που κρύβουν.

Έτσι, παρόλληλα με τó Β ά δ ι σ μ α και τó Χ ο ρ ό, θα πάρουν θέση και θα διακριθούν μέσα του οι διαχωριζόμενοι τύποι της Π ε ξ ο γ ρ ω φ ί α ς και της Π ο ι ή σ ε ω ς.

Αυτός ό παραλληλισμός μου έχει κάμει έντύπωση και μ' έχει σαγηνεύσει από πολλού § 54—
άλλά κάποιος τόν είχε διατυπώσει πριν από μένα. Κατά τόν Ρακάν, ό Μαλέριμ τόν χρησιμοποιούσε. Είναι, κατά τή γνώμη μου, κάτι παραπάνω από μιά άπλη σύγκριση. Διακρίνω σ' αυτόν μιά άναλογία ούσιαστική και τόσο γόνιμη όσο κ' εκείνες που σταναντά κανείς στη Φυσική όταν παρατηρή την όμοιότητα των τύπων που αντιπροσωπεύουν τó μέτρο φαινομένων έξωτερικά πολύ διαφορετικών. Ίδού, πράγματι, πώς αναπτύσσεται ή σύγκριση που κάναμε.

Τó βάδισμα, όπως και ό πεζός λόγος, άποβλέπει σ' ένα καθορισμένο άντικείμενο. Είναι μιά πράξη που κατευθύνεται προς κάτι που άποσκοπούμε να φθάσουμε. Είναι οι συγκεκριμένες περιστάσεις της στιγμής, όπως ή άνάγκη ενός άντικειμένου, ή παρόρμηση της έπιθυμίας μου, ή κατάσταση του σώματός μου, της οράσεώς μου, του έδάφους, κ.λ., που καθορίζουν τόν τρόπο του βάδισματος, του προσδιορίζουν τή διεύθυνσή του, τή ταχύτητά του, και του δίνουν ένα π ε ρ ι γ ρ ε γ ρ α μ μ ε ν ό θ ρ ι ο. Όλα τὰ χαρακτηριστικά του βάδισματος έξάγονται άπ' αυτούς τούς στιγμιαίους όρους που συνδυάζονται κάθε φορά κ α τ ά τ ρ ό π ο μ ο ν α δ ι κ ό. Δέν υπάρχουν μετακινήσεις με τó βάδισμα που να μὴν είναι ειδικές προσομοιώσεις, μιά που καταγοούνται κάθε φορά και με κάποιο τρόπο άπορροφούνται από τήν έκτέλεση της πράξεως, από τήν επίτευξη του σκοπού.

Ό χορός είναι έντελώς άλλο πράγμα. Είναι, άναμφίβολα, ένα σύστημα πράξεων, που έχουν όμως τόν τελικό τους σκοπό μέσα τους. Δέν οδηγεί πουθενά. Κι' αν άκόμη επιδιώκη κάποιο άντικείμενο, δέν είναι παρά ένα ιδεώδες άντικείμενο, μιά κατάσταση, μιά γοήτευση, ένα

φανταστικό άνθος, ένα κομματάκι ζωής, ένα χαμόγελο — που διαγράφεται τελικά πάνω στο πρόσωπο αυτού που το αναζητούσε στο κενόν.

Δέν πρόκειται καθόλου λοιπόν για την πραγματοποίηση μιάς πεπερασμένης πράξεως, που ό σκοπός της βρίσκεται κάπου μέσα στο περιβάλλον που μάς περιτριγυρίζει· μά για τή δημιουργία, και τή συντήρησή μαζί με τήν εξύψωση, μιάς κάποιας *κ α τ α σ τ ά σ ε ω ς* δια μέσου μιάς περιοδικής κινήσεως που μπορεί να εκτελεσθῆ ἐπὶ τόπου· κίνηση που ἀδιαφορεῖ σχεδόν ἐξ ὀλοκλήρου για τήν ὄραση, μά που ζωηρεύει και κανονίζεται με τούς ἀκουστικούς ρυθμούς.

“Ὅμως, ὅσο κι’ ἂν διαφέρει ὁ χορὸς αὐτὸς ἀπὸ τὸ βᾶδισμα και τὶς ὀφελμιστικὲς κινήσεις, σᾶς παρακαλῶ νὰ λάβετε ὑπ’ ὄψει τήν πάρα πολὺ ἀπλῆ αὐτὴ παρατήρηση, ὅτι δηλαδὴ χρησιμοποιεῖ τὰ ἴδια ὄργανα, τὰ ἴδια κόκκαλα, τούς ἰδίους μῦς που χρησιμοποιεῖ και τὸ βᾶδισμα, με διαφορετικὸ συντονισμό και διαφορετικὴ διέγερση.

Εἶναι σ’ αὐτὸ τὸ σημείο που ξαναβρίσκουμε τήν πεζογραφία και τήν ποίηση στὴν ἀντίθεσή των. Πεζογραφία και ποίηση χρησιμοποιοῦν τὶς ἴδιες λέξεις, τήν ἴδια σύνταξη, τὰ ἴδια σχήματα και τούς ἰδίους ἤχους ἢ χροῖές, μά με διαφορετικὸ συντονισμό και με διαφορετικὴ διέγερση. Ἡ πεζογραφία και ἡ ποίηση διακρίνονται λοιπὸν ἀναμεταξύ τους ἀπὸ τὴ διαφορὰ κάποιων συνδυασμῶν και συνειρμῶν που γίνονται και ξαναγίνονται μέσα στὸν ψυχικὸ και νευρικὸ μας ὄργανισμό, παρ’ ὅλο ὅτι τὰ στοιχεῖα αὐτῶν τῶν τρόπων λειτουργίας εἶναι ταυτόσημα. Νὰ γιατί πρέπει ν’ ἀποφεύγῃ κανεὶς νὰ συζητᾷ για τήν ποίηση με τὸν ἴδιο τρόπο που συζητᾷ για τήν πεζογραφία. Αὐτὸ που ἀληθεύει στὴ μιά περίπτωση παύει νὰ ἔχῃ νόημα, πολλὲς φορές, σὰ θελήσουμε νὰ τὸ ἀναζητήσουμε στὴν ἄλλη. Μά ἰδοὺ ἡ μεγάλη κι’ ἀποφασιστικὴ διαφορὰ. “Ὅταν ὁ ἄνθρωπος που βαδίζει φθάσῃ στὸ σκοπὸ του — σᾶς τὸ ἔχω ἤδη πῆ — ὅταν φθάσῃ στὸν τόπο, στὸ βιβλίον, στὸ φρούτο, στὸ ἀντικείμενον που τοῦ κινούσε τήν ἐπιθυμία, και που ἡ ἐφροσύνη του τὸν τράβηξε ἀπὸ τὴν ἡσυχία του, ἀμέσως αὐτὴ ἡ κατοχὴ ἐξουδετερώνεται ὀριστικᾶ ὅλη τὴν πράξη του· τὸ ἀποτέλεσμα καταβροχθίζει τὸ αἶπιο, ὁ τελικὸς σκοπὸς ἔχει ἀπορροφήσει τὸ μέσον· κι’ ὀποιαδήποτε κι’ ἂν ὑπῆρξε ἡ πράξη, δέν παραμένει ἀπ’ αὐτὴ παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα. Συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἴδιο με τὴ γλῶσσα τῆς καθημερινῆς χρήσεως: ἡ γλῶσσα που μόλις μοῦ χρησίμισε για νὰ ἐκφράσω τὸ σκοπὸ μου, τὴν ἐπιθυμία μου, τὴ διαταγή μου, τὴ γνώμη μου, αὐτὴ ἡ γλῶσσα που ἐξετέλεσε τὴν ὑπηρεσία τῆς ἐξαφανίζεται μόλις φθάσῃ. Τὴν ἐξέφρασα για νὰ χαθῆ, για νὰ μεταμορφωθῆ ριζικᾶ σὲ κάτι τὸ διαφορετικὸ μέσα στὸ μυαλὸ σας· και θὰ ξέρω πὼς ἔγινε *ἀ ν τ ι λ η π τ ὸ ς* ἀπὸ τὸ ἀξιοσημείωτο αὐτὸ γεγονός, ὅτι ὁ λόγος μου δέν ὑπάρχει πᾶ: ἀντικαταστάθηκε ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὸ *ν ὀ η μ ᾶ* του — δηλαδὴ ἀπὸ εἰκόνες, παρομοιώσεις, ἀντιδράσεις ἢ πράξεις που σᾶς ἀνήκουν: με λίγα λόγια, ἀπὸ μιά δικὴ σας ἐσωτερικὴ μεταβολή.

Ἄπ’ αὐτὸ προκύπτει ὅτι ἡ τελειότης αὐτοῦ τοῦ εἶδους γλώσσας, που ὁ μοναδικὸς τῆς προορισμὸς εἶναι νὰ γίνῃ ἀντιληπτή, συνίσταται φανερὰ στὴν εὐκολία με τὴν ὁποία μεταβάλλεται σὲ κάτι τὸ ἐντελῶς διαφορετικὸ.

Ἐνῆθεν, τὸ ποίημα δέν πεθαίνει λόγω τοῦ ὅτι ἔξησε: εἶναι ἐπίτηδες φτιαγμένο για νὰ ξαναγεννᾶται μέσα ἀπὸ τὴν τέφρα του και νὰ ξαναγίνεται ἐπ’ ἀπειρον αὐτὸ που μόλις ὑπῆρξε. Ἡ ποίηση ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὴν ιδιότητα που ἔχει νὰ τείνῃ νὰ ἀναπαράγεται στὴ μορφὴ τῆς: μάς παρακινεῖ νὰ τὴν ἀνασυγκροτοῦμε αὐτοῦσια.

Πρόκειται για μιά ἀξιοθαύμαστη και χαρακτηριστικὴ ιδιότητα ἀνάμεσα σ’ ὅλες τὶς ἄλλες.

Θᾶθελα νὰ σᾶς δώσω μιά ἀπλῆ περιγραφή τῆς ιδιότητος αὐτῆς. Φαντασθῆτε ἓνα ἐκκενρὲς που ταλαντεύεται ἀνάμεσα σὲ δύο συμμετρικὰ σημεία. Ὑποθέσετε ὅτι μιά ἀπὸ τὶς ἄκρες αὐτὲς θέσεις ἀντιπροσωπεύει τὴ μορφὴ, τὰ ἀπτὰ χαρακτηριστικὰ τῆς γλώσσας, τὸν ἤχο, τὸ ρυθμὸ, τούς τόνους, τὴ χροιά, τὴν κίνηση — με μιά λέξη, τὴ *Φ ω ν ἦ* στὴν πράξη. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, συνδέστε με τὸ ἄλλο σημείο, αὐτὸ που εἶναι ἀντίστοιχο στὸ πρῶτον, ὅλες τὶς σημειολογικὲς ἀξίες, τὶς εἰκόνες, τὶς ἰδέες, τὶς διεγέρσεις τοῦ αἰσθήματος και τῆς μνήμης, τὶς δυνατικὲς παρομοιώσεις και τούς σχηματισμοὺς κατανόησεως — με μιά λέξη, ὅλα ὅσα ἀποτελοῦν τὴν *ο ὕ σ ί α*, τὴν ἔννοια ἐνός λόγου. Προσέξτε τότε τὰ ἀποτελέσματα τῆς ποιήσεως μέσα μας. Θὰ βρῆτε πὼς σὲ κάθε στίχο ἡ ἔννοια που παράγεται μέσα μας ὄχι μόνο δέν καταστρέφει τὴ μουσικὴ μορφὴ που σᾶς ἔχει μεταδοθῆ, μά ἀναζητᾷ τὴ μορφὴ αὐτὴ. Τὸ ζωντανὸ ἐκκενρὲς που ταλαντεύθηκε ἀπὸ τὸν *ἦ χ ο* πρὸς τὴν *ἔ ν ν ο ἰ α* τείνει νὰ ξαναἰσθῆ πρὸς τὸ σημείο τοῦ αἰσθητοῦ ἔκκενρμάτος του, ὡσάν αὐτὴ τούτῃ ἡ ἔννοια που προσφέρεται στὸ πνεῦμα σας νὰ μὴ βροῖσῃ ἄλλη διέξοδο, ἄλλη ἐκφραση, ἄλλη ἀνταπόκριση, παρὰ μόνο σ’ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴ μουσικὴ που τὴ γέννησε.

Έτσι, ανάμεσα στη μορφή και στην ουσία, ανάμεσα στον ήχο και στην έννοια, ανάμεσα στο ποίημα και στην ποιητική κατάσταση, παρουσιάζεται μια συμμετρία, μια ισοτής όσον αφορά τη σπουδαιότητα, την αξία και τη δύναμη, που δεν υπάσχει στην πεζογραφία: που αντίκειται στους κανόνες της πεζογραφίας που καθιερώνουν την ανισότητα των δυο συστατικών στοιχείων της γλώσσας. Η ουσιαστική αρχή της ποιητικής μηχανικής — δηλαδή των όρων παραγωγής της ποιητικής καταστάσεως δια μέσου του λόγου — σε μένα φαίνεται ότι είναι αυτή η άρμονική ανταλλαγή μεταξύ έκφρασεως και έντυπώσεως.

Άς παρεμβάλουμε εδώ μια μικρή παρατήρηση που θα την αποκαλέσω «φιλοσοφική», πράγμα που σημαίνει απλώς ότι θα μπορούσαμε να την αποφύγουμε.

Το ποιητικό μας εκκρεμές ιπγαίνει απ' την αίσθησή μας προς κάποια ιδέα ή προς κάποιο αίσθημα, κι' επιστρέφει προς κάποια ανάμνηση της αίσθησεως και προς τη δυναμική πράξη που θα ξαναφέρει αυτή την αίσθηση. Λοιπόν, αυτό που είναι αίσθηση είναι ουσιαστικά π α ρ ό ν. Δεν υπάσχει άλλος όρισμός του παρόντος απ' αυτή την ίδια την αίσθηση, με τη συμπλήρωση ίσως της παρορμήσεως προς την πράξη που θα τροποποιούσε αυτή την αίσθηση. Μά αντίθετα, αυτό που είναι κυρίως σκέψη, εικόνα, αίσθημα, είναι πάντοτε, κατά κάποιο τρόπο, π α ρ α γ ω γ ή ά π ό ν τ ω ν π ρ α γ μ ά τ ω ν. Η μνήμη είναι ή υπόσταση κάθε σκέψεως. Η πρόβλεψη και οι ψηλαφισμοί της, ή επιθυμία, τὰ σχέδια, ή προδιαγραφή των ελπίδων μας, των φόβων μας, αποτελούν την κυριότερη ενέργεια των υπάρξεών μας.

Με δυο λόγια, ή σκέψη είναι ή εργασία που κάνει να ζή μέσα μας αυτό που δεν υπάσχει, που του δανείζει, είτε το θέλουμε είτε όχι, τις πραγματικές μας δυνάμεις, που μās κάνει να παίρνουμε το μέρος για το όλο, την εικόνα για την πραγματικότητα, και που μās δίνει την αὐταπάτη να βλέπουμε, να ενεργοῦμε, να υφιστάμεθα, να γινόμαστε κάτοχοι ανεξάρτητα από το άγνωστό μας γέφυρο σώμα, που το εγκαταλείπουμε μ' ένα τσιγάρο στην πολυθρόνα του μέχρι να το ξαναπάρουμε πίσω ξαφνικά στην κλήση του τηλεφώνου ή στην όχι λιγώτερο παράξενη έπιταγή του στομαχιού μας που άπαιτεί κάποια χορηγία...

Άνάμεσα στη Φωνή και στη Σκέψη, ανάμεσα στη Σκέψη και στη Φωνή, ανάμεσα στην Παρουσία και στην Άπουσία, ταλαντεύεται το ποιητικό εκκρεμές.

Προκύπτει από την ανάλυση αυτή ότι ή αξία ενός ποιήματος διαμένει μέσα στο άδιαχώριστο του ήχου και της έννοιας. Λοιπόν, έχουμε εδώ έναν όρο που φαίνεται να ζητά τὰ αδύνατα. Καμά σχέση δεν υφίσταται ανάμεσα στον ήχο και στην έννοια μās λέξεως. Το ίδιο πράγμα ονομάζεται HORSE στα άγγλικά, ΙΠΠΙΟ Σ στα ελληνικά, EQUUS στα λατινικά, και CHEVAL στα γαλλικά: μά καμμά επέμβαση σ' οποιοδήποτε από τους όρους αυτούς δε θα μου δώσει την ιδέα του έν λόγω ζώου: καμμά επέμβαση πάνω στην ιδέα αυτή δε θα μου παραδώσει οποιαδήποτε από τις λέξεις αυτές — πράγμα που αν δε συνέβαινε θα ξέραμε μ' ευκολία όλες τις γλώσσες, αρχίζοντας από τη δική μας.

Και όμως είναι δουλειά του ποιητή να μās παρέχη την αίσθηση της ένδομύχου ενώσεως μεταξὺ του λόγου και του πνεύματος.

Πρέπει νάχουμε υπ' όψει ότι πρόκειται για ένα αποτέλεσμα κυριολεκτικά υπέροχο. Λέω ύ π ε ρ ο χ ο, αν και δεν είναι υπερβολικά σπάνιο. Λέω: ύ π ε ρ ο χ ο, με την έννοια που δίνουμε σ' αυτό τον όρο όταν αναλογιζόμαστε τὰ γόητρα και τὰ θαυμάσια της αρχαίας μαγείας. Δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι ή ποιητική μορφή υπήρξε για αιδώνες έντεταλμένη στην υπηρεσία των μαγικών έπωδων. Αυτοί που έπεδίδοντο στις παράξενες αυτές πράξεις έπρεπε κατ' ανάγκη να πιστεύουν στη δύναμη του λόγου, και μάλιστα πολύ περισσότερο στην αποτελεσματικότητα του ήχου του λόγου αυτού παρὰ στη σημασία του. Συχνά οι μαγικές φράσεις στεροῦνται έννοιας: αλλά δεν έθεωρείτο ότι ή δύναμη που είχαν έξηρητά από το πνευματικό περιεχόμενο που είχαν.

Μά άς ακούσουμε τώρα στίχους σαν κι' αυτοί :

Μητέρα των άναμνήσεων, Δέσποινα των κυριών...

ή ακόμη :

Νάσαι συνετή, ώ δδύνη μου, και κρατήσου πιό φρόνιμα...

Αυτά τὰ λόγια έπενεργούν πάνω μας (τουλάχιστο πάνω σε μερικούς από μās) χωρίς να μās μαθαίνουν μεγάλα πράγματα. Το μόνο που ίσως μās πληροφοροῦν είναι ότι δεν έχουν

τίποτα νὰ μᾶς μάθουν· καὶ ὅτι ἐκπληροῦν ἓνα ἐντελῶς διαφοροετικὸ ρόλο μὲ τὰ ἴδια μέσα πὸν γενικὰ μᾶς μαθαίνουν κατὰ. Ἐπενεργοῦν πάνω μας κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο ὅπως καὶ μὴ μουσικὴ συγχορδία. Ἡ ἐντύπωση πὸν προκαλοῦν ἐξαρτᾶται κατὰ μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴν ἀπήχηση, τὸ ρυθμὸ, τὸν ἀριθμὸ τῶν συλλαβῶν αὐτῶν μὰ προκύπτει ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἀπλὴ προσέγγιση τῶν σηματομένων. Στὸ δεύτερον ἀπὸ τοὺς στίχους αὐτοὺς, ἡ συμφωνία τῶν ἀορίστων ἰδεῶν τῆς Σοφίας καὶ τῆς Ὀδύνης, καθὼς καὶ ἡ τρυφερὴ σοβαρότητα τοῦ τόπου, γεννοῦν τὴν ἀνεκτίμητη ἀξία μᾶς γοητείας: τ ὀ σ τ ι γ μ ι α ἰ ο ὶ δ ν πὸν ἔκανε τὸ στίχο αὐτὸ δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὸν κἀνῃ ἂν βρισκότανε σὲ μιὰ κατάστασι ὅπου ἡ μορφὴ καὶ ἡ οὐσία τοῦ προσεφέροντο στὸ πνεῦμα του ξεχωριστά. Ἀπεναντίας, βρισκότανε σὲ μιὰ εἰδικὴ φάση τῆς περιοχῆς τῆς ψυχικῆς του ὑπάρξεως, σὲ μιὰ φάση κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὁποίας ὁ ἦχος καὶ ἡ ἔννοια τοῦ λόγου ἀποκοτῶν ἢ διατηροῦν ἴση σημασία — πρᾶγμα πὸν ἀποκλείεται ἀπὸ τὴς συνήθειες τῆς πρακτικῆς ὁμιλίας ὅπως καὶ ἀπὸ τὴς ἀνάγκης τοῦ ἀφηρημένου λόγου. Ἡ κατάστασι στὴν ὁποία τὸ ἀδιάφορο τοῦ ἤχου καὶ τῆς ἐννοίας, ἡ ἐπιθυμία, ἡ ἀναμονή, ἡ δυνατότης τοῦ ἐνδόμυχου κ' ἀδιάλυτου συνδυασμοῦ τὸν ἀπαιτοῦνται καὶ ζητοῦνται ἢ δίνονται καὶ κάποτε ἀνυπόμονα ἀναμένονται, εἶναι μιὰ κατάστασι σχετικὰ σπάνια. Εἶναι σπάνια, πρῶτα γιὰτὶ ἔχει ἐναντία τῆς ὅλες τῆς ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς· ἔπειτα γιὰτὶ ἐναντιώνεται στὴν ὠμὴ ἀπλοποίηση καὶ στὴν αὐξανόμενη εἰδίκευσι τῶν γλωσσικῶν σημείων.

Μὰ αὐτὴ ἡ κατάστασι τῆς ἐσωτερικῆς ἀλλαγῆς, ὅπου ὅλες οἱ ἰδιότητες τῆς γλώσσας μας καλοῦνται νὰ παρερθεθοῦν χωρὶς διάκριση ἀλλὰ ἁρμονικὰ, δὲν ἀρκεῖ γιὰ νὰ δημιουργήσῃ αὐτὸ τὸ πλήρες ἀντικείμενο, αὐτὴ τὴ σύνθεσι ὁμορφίας, αὐτὸ τὸ ἀπάνθισμα καλοτυχιῶν γιὰ τὸ πνεῦμα πὸν μᾶς προσφέρει ἓνα εὐγενὲς πῶημα.

§ 74—78

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δὲν ἀποκοτῶμε παρὰ κομμάτια. Ὅλα τὰ πολύτιμα πρᾶγματα πὸν βρισκονται μέσα στὴ γῆ, ὁ χρυσός, τὰ διαμάντια, τὰ πετράδια πὸν θὰ λαξευτοῦν, βρισκονται διασκορπισμένα, ἐγκατεσπαρμένα, ἐγκαταρρηγμένα κρυμμένα μέσα σ' ἓνα ὄγκο βράχου ἢ ἄμμου, ἀπ' ὅπου ἡ τύχη κάποτε κάνει ὥστε ν' ἀνακαλυφθοῦν. Αὐτοὶ οἱ ἠθασαυροὶ δὲ θὰ ἦταν τίποτα χωρὶς τὴν ἀνθρώπινη ἐργασία πὸν τοὺς βγάζει ἔξω ἀπὸ τὸ πυκνὸ σκοτάδι ὅπου κοιμόντουσαν, πὸν τοὺς μαζεύει, τοὺς μετατρέπει καὶ τοὺς ὀργανώνει σὲ στολίσματα. Αὐτὰ τὰ κομμάτια ἀπὸ μέταλλο πὸν βρισκονται σφηνωμένα μέσα σὲ μιὰ ἄμορφη ὕλη, αὐτὰ τὰ κρύσταλλα μὲ παράξενα σχήματα, πρέπει ν' ἀποκτήσουν ὅλη τὴ λάμψη τους μὲ τὴ νοήμονα ἐπεξεργασία. Εἶναι μιὰ ἐργασία αὐτοῦ τοῦ εἶδους πὸν ἐκτελεῖ ὁ ἀληθινὸς ποιητής. Μπροστὰ σ' ἓνα ὄρατο ποίημα ἀντιλαμβανόμεστε ὅτι λίγες εἶναι οἱ πιθανότητες γιὰ ἓναν ἄνθρωπο, ὅσο προικισμένος κ' ἂν εἶναι, νὰ μπόρῃ νὰ αὐτοσχεδιάσῃ χωρὶς ἀναστροφές, χωρὶς ἄλλη προσπάθεια παρὰ νὰ γράψῃ καὶ νὰ ὑπαγορεύσῃ, ἓνα συνεπὲς καὶ πλήρες σύστημα τυχερῶν εὐρημάτων. Ἐπειδὴ τὰ ἴχνη τῆς προσπάθειας, οἱ ἐπαναλήψεις, οἱ μεταμέλειες, οἱ χρονικὲς ποσότητες, οἱ κακὲς μέρες καὶ οἱ ἀηδίες ἔχουν ἐξαφανισθῇ, ἐξαλειμμένες ὅπως εἶναι ἀπὸ τὴν ὑπέροχη ἀναδρομὴ τοῦ πνεύματος στὸ ἔργο του, μερικοί, πὸν δὲν κοιτάζουν παρὰ τὴν τελειότητα τοῦ ἀποτελέσματος, θὰ τὸ θεωρήσουν σὰ συνέπεια κάποιας ὑπερφυσικῆς ἐνεργείας πὸν ὀνομάζουν ΕΜΠΝΕΤΨΗ. Μεταβάλλουν λοιπὸν τὸν ποιητὴ σ' ἓνα εἶδος στιγμιαίου μ ε ν τ ι ο υ μ . Ἄν θέλαμε ν' ἀναπτύξουμε συστηματικὰ τὴ θεωρία τῆς καθαρῆς ἐμπνεύσεως, θὰ βγάλαμε πολλὰ παράξενα συμπεράσματα. Θὰ διαπιστώναμε, ἐπὶ παραδείγματι, ὅτι ὁ ποιητὴς αὐτὸς πὸν περιορίζεται νὰ μεταδίδῃ αὐτὰ πὸν παίρνει, νὰ παραδίδῃ σὲ ἀγνώστους αὐτὰ πὸν κρατᾶει ἀπὸ τὸ ἀγνωστο, δὲν ἔχει καμμιά ἀνάγκη νὰ καταλαβαίνῃ αὐτὰ πὸν γράφει, πὸν τὰ ὑπαγορεύει μιὰ μυστηριώδης φωνή. Θὰ μπορούσε νὰ γράφῃ ποίματα σὲ μιὰ γλῶσσα πὸν θ' ἄγνοῦσε...

Στ' ἀλήθεια, ὑπάρχει στὸν ποιητὴ ἓνα εἶδος πνευματικῆς ἐνεργείας εἰδικῆς φύσεως: ἐκδηλώνεται μέσα του καὶ τὸν φανερῶνει στὸν ἴδιον τὸν ἑαυτό του σὲ κάποιες ἀνεκτίμητες στιγμὲς. Ἀνεκτίμητες γι' αὐτόν... Τονίζω: ἀ ν ε κ τ ἰ μ η τ ε ς γ ι' α ὐ τ ὀ ν... γιὰτὶ ἡ πείρα, ἀλόιμονο, μᾶς διδάσκει ὅτι οἱ στιγμὲς αὐτές, πὸν μᾶς φαίνονται νὰ ἔχουν παγκόσμια ἀξία, κάποτε δὲν ἔχουν μέλλον, καὶ μᾶς κάνουν τελικὰ νὰ φιλοσοφοῦμε πάνω στὴν ἀλόγητη πρότασι: α ὐ τ ὀ π ο ὕ ἔ χ ε ι ἀ ξ ί α γ ιὰ ἔ ν α ν κ α ἰ μ ὀ ν ο ν, δ ἔ ν ἀ ξ ί ζ ε ι τί πο τ α. Εἶναι ὁ σιδηροῦς νόμος τῆς Λογοτεχνίας.

Ἄλλὰ κάθε πραγματικὸς ποιητὴς εἶναι κατ' ἀνάγκην ἓνας πρῶτης τάξεως κριτικὸς. Γιὰ νὰ ἀμφιβάλλῃ κανεὶς γι' αὐτό, πρέπει νὰ μὴ ἀντιλαμβάνεται καθόλου ποιά εἶναι ἡ φύσι τῆς πνευματικῆς ἐργασίας, αὐτὴ ἡ πάλῃ ἐναντία στὶς ἀνισότητες τῶν στιγμῶν, στὸν τυχαῖο χαρακτήρα τῶν συνειρημῶν, στὶς διαλείψεις τῆς προσοχῆς, στὶς ἐξωτερικὲς παροετρώσεις. Τὸ πνεῦμα εἶναι τρομερὰ εὐμετάβλητο, παραπλανητικὸ καὶ αὐταπατόμενο, γόνιμο σὲ ἄλλα

προβλήματα και σε άπαιτητες λύσεις. Πώς θα μπορούσε απ' αυτό το χάος να βγῆ ἓνα αξιόλογο ἔργο, ἂν αὐτὸ τὸ χάος ποὺ περιέχει τὰ πάντα δὲν περιείχε ἐπίσης μερικὲς σοβαρὲς εὐκαιρίες νὰ γνωρισθῆ τὸν ἑαυτὸ του καὶ νὰ κἀν ἐπιλογὴ ἀπὸ μέσα του αὐτοῦ ποὺ ἀξίζει νὰ σταχυολογηθῆ ἀπ' αὐτὴ τούτῃ τὴν κάθε στιγμὴ καὶ νὰ χρησιμοποιηθῆ προσεκτικὰ;

Δὲν ἀρκεῖ μόνο αὐτὸ. Κάθε πραγματικὸς ποιητὴς εἶναι πολὺ πὸ ικανὸς γιὰ ὀρθὸ συλλογισμὸ καὶ ἀφρημένη σκέψη ἀπὸ ὅ,τι εἶναι γενικὰ γνωστὸ.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ζητοῦμε τὴν ἀληθινὴ φιλοσοφία του στὰ λίγο-πολὺ φιλοσοφικά § 79—84 λεγόμενά του. Κατὰ τὴ γνώμη μου, ἡ πὸ ἀθθεντικὴ φιλοσοφία δὲ βρίσκεται τόσο μέσα στὰ ἀντικείμενα τοῦ συλλογισμοῦ μας, ὅσο μέσα σ' αὐτὴ τούτῃ τὴν πράξη τῆς σκέψεως καὶ τὴν πηδαιουχισῆ της. Ἀφαιρέστε ἀπὸ τὴ μεταφυσικὴ ὄλου τοὺς εὐνοουμένους καὶ εἰδικούς ὄρους της, ὅλο τὸ παραδομένο λεξιλόγιό της, καὶ θὰ διαπιστώσετε ἴσως ὅτι δὲν κάνατε τὴ σκέψη πὸ φταιχῆ. Ἀπεναντίας, μπορεῖ νὰ τὴν ἔχετε ἀνακουφίσει, νὰ τῆς ἔχετε ξαναδώσει σφοῦτος, κ' ἔτσι νὰ ἔχετε ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὰ προβλήματα τῶν ἄλλων, μὴ ἔχοντας πὰ ν' ἀσχοληθῆτε παρὰ μὲ τὶς δικές σας δυσκολίες, μὲ τὶς ἀπορίες σας ποὺ δὲν ὀφείλουν τίποτα σὲ κανένα, ποὺ τὸ πνευματικὸ τους κέντρισμα τὸ αἰσθάνεσθε κατὰ τρόπο ἀληθινὸ καὶ ἄμεσο.

Συνέβη ἐν τούτοις πολλὲς φορὲς, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ἡ ἱστορία τῆς λογοτεχνίας, ἡ ποίηση νὰ βάλθηκε νὰ διατυπώσῃ θέσεις ἢ ὑποθέσεις, καὶ τὸ σ ὄ λ ο τῆς ποιητικῆς γλώσσας, ποὺ ἡ μ ο ρ φ ῆ της, δηλαδὴ ἡ πράξη καὶ ἡ αἴσθησις τῆς φ ω ν ῆ ς, ἔχει τὴν ἴδια δύναμη μὲ τὴν οὐσία, μὲ ἄλλα λόγια ὁ τελικὸς μετασχηματισμὸς ἐνὸς πνεύματος, νὰ χρησιμοποιηθῆ γιὰ νὰ μεταδώσῃ «ἀφρημένες» ιδέες, ποὺ εἶναι ἀπεναντίας ιδέες ἀνεξάρτητες ἀπὸ τὴ μορφή των — ἢ ποὺ νομίζουμε πὼς εἶναι τέτοιες. Πολὺ μεγάλοι ποιητὲς συνέβη καμμιά φορὰ νὰ δοκιμάσουν αὐτὸ τὸ εἶδος. Ἀλλά, ὅποιοιδήποτε κ' ἂν εἶναι τὸ ταλέντο ποὺ ξοδεύεται σ' αὐτὲς τὶς πολὺ εὐγενεῖς προσπάθειες, δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ ὡστε ἡ προσοχὴ ποὺ καταβάλλεται γιὰ τὴν παρακολούθησι τῶν ιδεῶν νὰ μὴ βρίσκεται σὲ ἀταγωνισμὸ μὲ τὴν προσοχὴ ποὺ παρακολουθεῖ τὸ ἄσμα. Τὸ ἔργο DE NATURA RERUM βρίσκεται σὲ διένεξι μὲ τὴ φύσι τῶν πραγμάτων. Ἡ κατάστασι αὐτοῦ ποὺ διαβάζει ποιήματα δὲν εἶναι ἡ κατάστασι αὐτοῦ ποὺ διαβάζει καθαρὰ νοήματα. Ἡ κατάστασι τοῦ ἀνθρώπου ποὺ χορεύει δὲν εἶν' ἐκείνη τοῦ ἀνθρώπου ποὺ προχωρεῖ πάνω σὲ τραχὺ ἔδαφος γιὰ νὰ κἀν τὸν τοπογραφικὸ χάρτη ἢ τὴ γεωλογικὴ ἐξερεύνησι.

Εἶπα ἐν τούτοις ὅτι ὁ ποιητὴς ἔχει τὴν ἀφρημένη του σκέψη καί, ἂν θέλετε, τὴ φιλοσοφία του καὶ εἶπα ὅτι τὴν ἐξασκεῖ σ' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν ποιητικὴ του πράξι. Τὸ εἶπα γιὰ τὸ πρόσεξα στὸν ἑαυτὸ μου καὶ σὲ μερικούς ἄλλους. Ἐδῶ, ὅπως κ' ἄλλου, δὲν ἔχω ἄλλη σύστασι, ἄλλη ἀξίωσι ἢ ἄλλη δικαιολογία ἀπὸ τὴν καταφυγὴ μου στὴ δική μου πειρα, ἢ στὴν πὸ κοινὴ παρατήρησι.

Αἱ λοιπόν, κάθε φορὰ ποὺ ἐργάστηκα ποιητικὰ, πρόσεξα ὅτι ἡ ἐργασία μου ἀπαιτοῦσε ἀπὸ μένα ὄχι μόνο τὴν παρουσία αὐτῆ τοῦ ποιητικοῦ σύμπαντος γιὰ τὸ ὅποιο σᾶς ἔχω μιλήσει, μὰ ἐπίσης ἓνα μεγάλο ἀριθμὸ συλλογισμῶν, ἀποφάσεων, ἐπιλογῶν καὶ συνδυασμῶν, ποὺ χωρὶς αὐτοὺς ὅλα τὰ δυνατὰ δῶρα τῆς Μούσας ἢ τῆς Τύχης παρέμεναν σὰν πολὺτιμα ὕλκᾳ σ' ἓνα γιὰ τὴν χωρὶς ἀρχιτέκτονα. Λοιπόν ἓνας ἀρχιτέκτων δὲ συνίσταται κατ' ἀνάγκη ἀπὸ πολὺτιμα ὕλκᾳ. Ἐνας ποιητὴς, σὰν ἀρχιτέκτων ποιημάτων, εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὸς ἀπὸ ὅ,τι εἶναι σὰν παραγωγὸς τῶν πολυτίμων ἐκείνων στοιχείων ἀπὸ τὰ ὅποια κάθε ποίησι πρέπει νὰ συντεθῆ, μὰ ἀπὸ τὰ ὅποια ἡ σύνθεσι διακρίνεται καὶ ἀπαιτεῖ μὰ διανοητικὴ ἐργασία ἐντελῶς διαφορετικῆ.

Μιά μέρα, κάποιος μὲ πληροφοροῦσε ὅτι ὁ λυρισμὸς εἶναι ἐνθουσιασμός, καὶ ὅτι οἱ ὠδὲς τῶν μεγάλων λυρικῶν γραφῆκανε χωρὶς στρόφι πρὸς τὰ πίσω, μὲ τὴν ταχύτητα τῆς φωνῆς τοῦ παραληρήματος καὶ τοῦ ἀνεμοῦ τοῦ πνεύματος ποὺ φυσοῦσε ὅπως τὴ θύελλα...

Τοῦ ἀπάντησα ὅτι εἶχε ἀπόλυτο δίκαιο· μὰ αὐτὸ δὲ δὲν ἦτανε προνόμιο τῆς ποιήσεως, καὶ ὅλος ὁ κόσμος ἤξερε ὅτι γιὰ νὰ κατασκευασθῆ μὴ σιδηροδρομικὴ ἀτμομηχανή, εἶναι ἀπαραίτητο ὁ κατασκευαστὴς νὰ προσανατολισθῆ μὲ τὴν ταχύτητα τῶν ὀδόντων μιλιῶν τὴν ὥρα γιὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐργασία του.

Στὴν πραγματικότητα, ἓνα ποιήμα εἶναι ἓνα εἶδος μηχανῆς γιὰ τὴν παραγωγή τῆς ποιητικῆς καταστάσεως διὰ μέσου τῶν λέξεων. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μηχανῆς αὐτῆς εἶναι ἀβέβαιο, γιὰ τὴν τίποτα δὲν εἶναι βέβαιο προκειμένου γιὰ ἐπίδρασι πάνω στὰ πνεύματα. Ἀλλά, ὅτιδήποτε κ' ἂν εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα καὶ ἡ ἀβεβαιότης του, ἡ κατασκευὴ τῆς μηχανῆς ἀπαιτεῖ τὴ λύσι ἐνὸς ἀριθμοῦ προβλημάτων. Ἄν ὁ ὄρος 'μηχανή' σᾶς εἶναι ἀποκρουστικὸς, ἂν ἡ σύγκρισή μου μὲ τὴ μηχανικὴ σᾶς φαίνεται χονδροειδής, σᾶς παρακαλῶ νὰ προσέξετε ὅτι, § 85—9

ἐνώ ἡ διάρκεια τῆς συνθέσεως ἐνὸς ποιήματος ἔστω καὶ πολὺ σύντομου μορφεῖ νὰ πάρῃ χρόνια, ἢ ἐπίδραση τοῦ ποιήματος πάνω σ' ἕναν ἀναγνώστη θὰ συντελεσθῆ μέσα σὲ μερικὰ λεπτά. Μέσα σὲ μερικὰ λεπτά ὁ ἀναγνώστης αὐτὸς θὰ δεχθῆ τὸ σὸκ εὐρημάτων, προσεγγίσεων, ἐκφραστικῶν ἀναλαμπῶν, πὸν μαζευτήκανε κατὰ τὴ διάρκεια μῆνῶν ἀναζητήσεως καὶ ἀναμονῆς. Εἶναι δυνατὸν νὰ καταλογίσῃ στὴν ἔμπνευση πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι αὐτὴ μορφεῖ νὰ δώσῃ. Θὰ ἀναπλάσῃ μὲ τὴ φαντασία του τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο πὸν θὰ χρειάζοτανε γιὰ νὰ πλάσῃ χωρὶς διακοπές, χωρὶς δισταγμούς, χωρὶς δευτέρη ἐπεξεργασία, τὸ δυνατό καὶ τέλειο αὐτὸ ἔργο πὸν τὸν μεταφέρει σ' ἕναν κόσμον ὅπου τὰ πράγματα κ' οἱ ὑπάρξεις, τὰ πάθη κ' οἱ σκέψεις, οἱ ἠχηρότητες κ' οἱ ἔννοιες, ἐκπορεύονται ἀπὸ τὴν ἴδια ἐνέργεια, ἀνταλλάσσονται κ' ἀνταποκρίνονται μεταξὺ των σύμφωνα μὲ ἐκτάκτους ἠχητικούς νόμους, γιὰτὶ δὲν μορφεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἕνας ἐξαιρετικός τύπος ἐρεθισμοῦ αὐτὸς πὸν ἐπιτυγχάνει τὴν ταυτόχρονη ἔξαρση τῆς εὐαισθησίας μας, τῆς διανοησεῶς μας, τῆς μνήμης μας καὶ τῆς ἱκανότητός μας γιὰ λεκτικὴ δράση, πὸν τόσο σπάνια μορφοῦν νὰ συναρμονισθοῦν μέσα στὴ συνηθισμένη πορεία τῆς ζωῆς μας.

Πρέπει ἴσως νὰ ἐπιστήσω ἐδῶ τὴν προσοχὴ στὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐκτέλεση ἐνὸς ποιητικοῦ ἔργου, ἂν τὴ δοῦμε ὅπως ὁ μηχανικός πὸν μόλις ἀναφέραμε μορφεῖ νὰ βλέπῃ τὴ σύλληψη καὶ τὴν κατασκευὴ τῆς ἀκουστικῆς του, δηλαδὴ καθιστώντας σαφῆ τὰ προβλήματα πρὸς λύση, θὰ μᾶς φαινόταν ἀδύνατη. Σὲ καμμιά τέχνη ὁ ἀριθμὸς τῶν ὄρων καὶ τῶν ἀνεξαρτήτων λειτουργιῶν πὸν πρέπει νὰ συντονισθοῦν δὲν εἶναι πὸν μεγάλος. Δὲ θὰ εἶναι ἐπιβάλλω μὲ λεπτομερῆ κατάδειξη τῆς προτάσεως αὐτῆς. Περιορίζομαι νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω αὐτὸ πὸν εἶπα πάνω στὸ θέμα τοῦ ἤχου καὶ τῆς ἐννοίας, πὸν δὲν ἔχουν ἀναμεταξὺ των παρὰ μὴ καθαρά συμβατικὴ σύνδεση, καὶ πὸν πρέπει ἐν τούτοις νὰ κάνουμε ὥστε νὰ συνεργάζονται ὅσο τὸ δυνατό πὸν ἀποτελεσματικά. Λόγω τῆς διπλῆς φύσεως πὸν ἔχουν, οἱ λέξεις μὲ κάνουν νὰ μεταφέρω συχνὰ τὴ σκέψη μου στίς περίπλοκες αὐτὲς ποσότητες πὸν οἱ γεωμέτρους χειρίζονται μὲ τόσο ἀγάπη.

Εὐτυχῶς, δὲν ξέρω κ' ἐγὼ, κάποια ἀρετὴ ἐνυπάρχει σὲ μερικές στιγμὲς ὠρισμένων ὑπάρξεων, πὸν ἀλλοποιεῖ τὰ πράγματα καὶ ἀνάγει τίς ἀνυπερβλητὲς δυσκολίες γιὰ τίς ὁποῖες σᾶς μιλοῦσα στὰ μέτρα τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων.

Ὁ ποιητὴς ἀφηνίχεται μέσα στὸν ἄνθρωπον ἀπὸ ἕνα ἀπροσδόκητο γεγονός, ἕνα ἐξωτερικὸ ἢ ἐσωτερικὸ ἐπεισόδιο: ἕνα δέντρο, ἕνα πρόσωπο, ἕνα «θέμα», μὴ συγκίνηση, μὴ λέξη. Καὶ εἶναι κάποτε μὴ θέληση ἐκφράσεως πὸν θέτει σ' ἐνέργεια τὸ πρᾶγμα, μὴ ἀνάγκη νὰ ἀποδώσουμε αὐτὰ πὸν αἰσθανόμαστε μὴ κάποτε εἶναι ἀπεναντίας ἕνα στοιχεῖο μορφῆς, ἕνα διάγραμμα ἐκφράσεως πὸν γυρνεῖ τὴν αἰτία του, πὸν ἀναζητᾷ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του μὴ ἔννοια μέσα στὸ χῶρον τῆς ψυχῆς μου... Προσέξτετε καλὰ αὐτὴ τὴν πιθανὴν δυαδικότητα στὸν τρόπο ἐπεμβάσεως: κάποτε εἶναι κάτι τί πὸν θέλει νὰ ἐκφρασθῆ, κάποτε κάποιο μέσο ἐκφράσεως θέλει κάτι τί νὰ τὸ ἐξυπηρετήσῃ.

Τὸ ποιήμα μου «Τὸ ναυτικὸ Κοιμητήριον» ἄρχισε μέσα μου μὲ ἕναν ὠρισμένο ρυθμὸ, ἐκεῖνον τοῦ γαλλικοῦ δεκασυλλάβου, μὲ τομὴ σὲ 4 καὶ 6. Δὲν εἶχα ἀκόμη καμμιά ἰδέα πὸν νὰ γεμίσῃ τὴ φόρμα αὐτὴ. Σιγὰ σιγὰ μερικές ξεκάρφωντες λέξεις ἤλθαν καὶ στερεώθηκαν μέσα στὴ φόρμα, προσδιορίζοντας ὀλοένα καὶ πὸν συγκεκριμένα τὸ θέμα, κ' ἔτσι ἡ δουλειὰ (μὴ πολὺ μακρόχρονη δουλειὰ) ἐπεβλήθη. Ἐνα ἄλλο ποιήμα, «Ἡ Πυθία», μὸν παρουσιάσθηκε στὴν ἀρχὴ μὲ ἕναν ὀκτασύλλαβον στίχον, τοῦ ὁποῖου ἡ ἠχηρότης συνετέθη μόνη τῆς. Μὰ αὐτὸς ὁ στίχος ὑπέθετε μὴ φράση, τῆς ὁποίας ἀποτελοῦσε μέρος, καὶ αὐτὴ ἡ φράση ὑπέθετε, σὲ περίπτωσιν πὸν θὰ ὑπῆρχε, πολλὰς ἄλλες φράσεις. Ἐνα πρόβλημα αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἐπιδέχεται ἀναρίθμητες λύσεις. Ἄλλὰ στὴν ποίησιν οἱ μετρικοὶ καὶ μουσικοὶ ὄροι περιορίζουν πολὺ τὴν ἀπροσδιόριστὴν δράσιν τοῦ ποιητοῦ. Νὰ τί συνέβη: τὸ ἀπόσπασμα μου συμπεριεφέρθη σὸν ἕνα ζωντανὸ ἀπόσπασμα, ἐφ' ὅσον, βουτηγμένον μέσα στὸ (χωρὶς ἀμφιβολία θεατρικὸ) περιβάλλον πὸν τοῦ προσέφεραν ἡ ἐπιθυμία κ' ἡ ἀναμονὴ τῆς σκέψεώς μου, σλήθιυνε καὶ γέννησε ὅλα αὐτὰ πὸν τοῦ λείπανε: μερικοὺς στίχους ἀπὸ πάνω του, καὶ πολλοὺς στίχους ἀπὸ κάτω.

Ζητῶ συγγνώμην πὸν διάλεξα τὰ παραδείγματά μου μέσα ἀπὸ τὴ μικρὴ μου προσωπικὴ ἱστορία μὴ ἀδυνατοῦσα σχεδὸν νὰ τὰ πάρω ἀπὸ ἄλλου.

Ἴσως νὰ βροῖσκατε τὴν ἀντίληψίν μου τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ ποιήματος ἀρκετὰ παράδοξην. Δοκιμάστε ὅμως νὰ σχηματίσετε μὴ ἰδέαν τοῦ τί ὑποθέτει ἡ παραμικρὴ ἀπὸ τίς πράξεις μας. Ἀναλογισθῆτε ὅλα αὐτὰ πὸν πρέπει νὰ συμβοῦν μέσα στὸν ἄνθρωπον πὸν ἐκφέρει μὴ μικρὴ καταληπτὴ φράση, καὶ μετρήστε πόσα πράγματα χρειάζονται γιὰ νὰ πάρῃ μορφὴ ἕνα ποιήμα

τοῦ Κήτις ἢ τοῦ Μπωντλαίρ πάνω σ' ἓνα ἄσπρο χαρτί μπροστά στὸν ποιητὴ.

Ἀναλογισθῆτε ἐπίσης ὅτι ἀνάμεσα σ' ὅλες τὶς τέχνες ἡ δική μας εἶναι ἴσως ἐκείνη ποὺ συντονίζει τὸ μεγαλύτερο ἀριθμὸ μερῶν ἢ ἀνεξαρτήτων παραγόντων: τὸν ἦχο, τὴν ἔννοια, τὸ πραγματικὸ καὶ τὸ φανταστικὸ, τὴ λογικὴ, τὴ σύνταξη καὶ τὴ διπλὴ ἐπινόηση τῆς οὐσίας καὶ τῆς μορφῆς... καὶ ὅλα αὐτὰ διὰ μέσου τοῦ οὐσιαστικὰ πρακτικοῦ αὐτοῦ μέσου, ποὺ ὑφίσταται διαρκῶς ἀλλαγές, ποὺ κηλιδώνεται, ποὺ κάνει ὅλες τὶς δουλειές, δηλαδὴ τῆς *κ σ ι ν ἦ ς γ λ ὡ σ σ α ς*, ἀπὸ τὴν ὁποία τὸ ζήτημα γιὰ μᾶς εἶναι νὰ βγάλουμε μὰ Φωνή, ἰδεώδη, ἱκανὴ νὰ μεταδώσῃ χωρὶς ἀδυναμίες, χωρὶς φαινομενικὴ προσπάθεια, χωρὶς παραφωνία καὶ χωρὶς νὰ σπάσουμε τὴ στιγμαία σφαῖρα τοῦ ποιητικοῦ σύμπαντος, μὰ ἰδέα κάποιου ἔ γ ὦ ποὺ κατὰ θαυμαστὸ τρόπο στέκεται ψηλότερα ἀπὸ Ἐμένα.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

«Η βράβευσή δεν είναι αναγκαστικά, ή ανάδειξη πάντα του καλύτερου λογοτέχνη, ούτε οδηγεί απαραίτητα, στην καθιέρωση ενός βιβλίου».

Οι απόψεις αυτές είναι όρθες χωρίς αμφιβολία όταν όμως τις εκφράζει ο Πιέρ Σιλβαίν προσδίδουν στον ίδιο αρκετή διακριτικότητα. Γιατί το όνομα του νέου αυτού Γάλλου μυθιστοριογράφου, στο τέλος του 1965, άκουσθηκε σ' όλες τις κριτικές επιτροπές για την άπονομή βραβείων. Ο Σιλβαίν κίνησε την προσοχή ανθρώπων σαν τον Άρμάν Σαλακρού, τον Ρόμ Γκριγιέ και τον Φελισιέν Μαρσώ με το βιβλίο του «Κυρία του Έλλχ», που είναι το τέταρτο μυθιστόρημά του.

Ο Σιλβαίν πιστεύει ότι ο Σαλακρού και ο Μαρσώ τον πρότειναν για βράβευσή επειδή διέκριναν σκηνικές αρετές στο μυθιστόρημά του που μιάζει πολύ με θεατρικό μονόλογο.

Συχνά ο Σιλβαίν επισκέπτεται διάφορους τόπους που, όπως ο ίδιος λέγει, «ναί και όχι και ως ένα σημείο τον έπηρεάζουν στα βιβλία τους». Μιλώντας, για παράδειγμα, για το περσιό του ταξίδι στην Κίνα ανάφερε κι αυτά τα πολύ ενδιαφέροντα:

«Από πριν ήθελα να γράψω ένα βιβλίο με υπόθεση στη Σαγκάη. Θέλω να το δώσω ένα τίτλο χαρακτηριστικό κάτι σαν «Διασθατήριο για την Κίνα». Θα είναι, όμως, μυθιστόρημα χωρίς έξωτικά στοιχεία. Όλη η δράση θα σημειώνεται τη νύχτα και η Κίνα δεν θα εμφανίζεται. Το ενδιαφέρον του θα βρίσκεται άλλοι. Θα είναι βιβλίο σε διαλογικό τόνο γραμμένο, σαν θεατρικό έργο. Θέλω να ξεφύγω από τις συνηθισμένες φόρμουλες του μυθιστορημάτος, χωρίς να πέσω και στην συμβατικότητα του «νέου μυθιστορημάτος». Πάντως, αυτό μ'αξ έλευθέρωσε και μπορούμε να το είμαστε ευγνώμονες για τις δυνατότητες που μ'αξ έδωσε».

♦ Ο καθηγητής της Φιλοσοφίας Paul Ricoeur που διδάσκει στη Σορβόνη, είναι ο συγγραφέας ενός βιβλίου που κυκλοφόρησε στο Παρίσι πάνω στην ψυχολογία του Φρόυντ. Η μελέτη αυτή, που απέσπασε ήδη ενυοικές κριτικές, είναι πολυσέλιδη και χωρίζεται σε τρία βιβλία που φέρουν τους τίτλους «Προβληματική», «Αναλυτική» και «Διαλεκτική».

♦ Στη Γερμανία κυκλοφόρησε πρόσφατα το βιβλίο του Έριχ Πόνταχ «Φρειδερίκος Νίτσε: Τα έργα της κατάρρευσης», που άποσκοπεί «στην όρθή τοποθέτηση και αξιολόγηση του φαινομένου Νίτσε φωτίζοντας ιδιαίτερα το πιό διλημματικό τμήμα του έργου του, εκείνο της περιόδου της άρρώστιας του». Αναφέρεται σε όσα ο Νίτσε δημοσίευσε άποσπασματικά τα τελευταία χρόνια της σχετικής διανοητικής διαύγειάς του, ή σε όσα παρέμειναν ανέκδοτα μέχρι το θάνατό του.

Θέμα ανεξάντλητο ο Νίτσε, διάνοια καταπληκτική, άποσχολεύει πάντα έπισταμένα τους έρευνητές του. Ο Πόνταχ το μελέτησε για χρόνια και ή έκδοσή του βιβλίου του χαιρετίστηκε σαν σταθμός στη διευκρίνιση του νιτσεϊκού έργου.

♦ Με την ευκαιρία των 75 χρόνων από τη γέννησή του, δημοσιεύθηκαν στη Ρωσία θερμά εγκώμια για τον Ήλιε Έρεμπουργκ. Ο ρωσοεθραϊός Έρεμπουργκ χαρακτηρίστηκε σαν «ο συνεχιστής ενός των μεγάλων πατροπαράδοτων ρευμάτων της ρωσικής λογοτεχνίας: του «άνοιγματος προς τη Δύση».

Στον περασμένο χρόνο, το λογοτεχνικό περιοδικό «Νόβου Μίρ» της Μόσχας, δημοσίευσε τα άπομνημονεύματα του Έρεμπουργκ με τον τίτλο «Άνθρωποι,

Χρόνια, Ζωή» που προκάλεσαν αίσθηση.

♦ Αυτό το χρόνο πρόκειται να κυκλοφορήσει από έκδοτικό οίκο του Μιλάνου ή βιογραφία «Ο Ντοστογιέφσκι από το κάτεργο στο πάθος» του Τάσου Άθανασιάδη.

♦ Με τον τίτλο «Οι κωμωδοί» κυκλοφόρησε, ύστερα από πέντε χρόνια σιωπής, το νέο μυθιστόρημα του Γκράχαμ Γκρήν. Πρόκειται για «άνατομία μιας δικτατορίας που δεν ενδιαφέρεται για τους φτωχούς, ή για μιá καλύτερη κοινωνία ή για κάποιο παράδοξο τρόπο βελτιώσεως της ζωής, αλλά είναι, όπως αναφέρει ή σχετική εϊδηση, ή φαυλότητα προσωποποιημένη».

♦ Κυκλοφόρησε σε γαλλική μετάφραση ένα ογκώδες έργο γύρω από την άραβική γεωγραφική λογοτεχνία που άνηθε πολύ στον Μεσαίωνα. Πρόκειται για το έργο: «Περιγραφή της Βορείου Άφρικής» που γράφτηκε γύρω στα 1068 μ.Χ. από ένα Άραβα της Ίσπανίας, τον Άμποϋ—Όμπέϊν—Άμταλλάχ άλ Μπακρί.

Το έργο αυτό είναι άπόσπασμα ενός ευρύτερου έχειριδιού παγκόσμιας γεωγραφίας της έποχής, με τίτλο: «Το βιβλίο των οδών και των βασιλείων», γραμμένο από τον ίδιο. Η πρώτη έκδοσή του έργου έγινε στα 1857—1859 από τον βαρώνο De Slane που παρουσίασε μαζί με τη μετάφραση και το άραβικό κείμενο. Γύρω στα 1910 κυκλοφόρησε και δεύτερη έκδοσή στο Άλγέρι.

Η νέα έκδοσή είναι άναθεωρημένη και βασίζεται στη μετάφραση του De Slane.

♦ Άποδοκιμασίες και έπιδοκιμασίες άκούστηκαν όταν ανεβάστηκε στο Δυτικό Βερολίνο το θεατρικό έργο του Γκύντερ Γκράς «Οι πληθείοι κάνουν πρόβα στην επανάσταση». Το έργο χαρακτηρίζεται σαν υπερβολικά δουλεμένο και σοφό. Ο συγγραφέας κάνει πολλές μπειές στον Μπρέχτ, Σαίξπηρ, Πίτο Λίθιο, Πλούταρχο και σε σύγχρονα ακόμα πολιτικά κείμενα.

Άν ή έπίδοση του Γκράς στον θεατρικό τομέα άμφισθητείται για την ποιότητά της (το έργο αυτό είναι ή έκτη του άπόπειρα να έπιβληθή) στο μυθιστόρημα, θεωρείται κορυφαίος και σαν λογοτέχνης από τους πιό προικισμένους στη Γερμανία. Το σημαντικώτερο μυθιστόρημά του είναι τα «Σκυλία Χρόνια» και άκολουθεί το «Τενεκεδένιο Ταμπούρολο».

♦ Έβδομηντα έργα του Τζών Φρίντλαντερ, τα περισσότερα έγχρωμα, έκτίθενται στο Ίσραηλινό Μουσείο της Ίερουσαλήμ. Ο Φρίντλαντερ θεωρείται ένας από τους σπουδαιότερους σύγχρονους χαρακτές.

♦ Σε ηλικία 70 χρόνων πέθανε πρόσφατα στο Χόλλυγουντ ο διάσημος άμερικανός ήθοποιός του θωθοΰ κινηματογράφου Μπάστερ Κήτον.

Ο Κήτον ειχε μιá έντελώς προσωπική τεχντροπία και ήταν μεγάλος κωμικός, ίδιος στην έποχή του μεσοπολέμου. Πιό καλή ταινία του θεωρείται «Ο Στρατηγός» με θέμα από τον έμφύλιο πόλεμο της Άμερικής.

Με την εμφάνιση του διμολούτος κινηματογράφου ή λαμπρή σταδιοδρομία του, άν και δεν έσθυσε, περιωρίστηκε στο έλάχιστο. Τον Σεπτέμβριο του 1965 προέβησε ένθουσιασμο ή συμμετοχή του στη βωδη ταινία «Φίλμ» διάρκειας 22 λεπτών σε σενάριο του Σάμουελ Μπέκετ, που προβλήθηκε στο φεστιβάλ της Βενετίας.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΕΡΕΖΗΣ

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

σελ. 150, τιμή 500 μίλς

Άπαραίτητο για κάθε σπίτι, γραφείο,
βιβλιοθήκη.

Έκδοση: ΜΑΜ.

ΜΙΧ. ΜΑΡΑΘΕΤΤΗ

ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ

έκδοση ΡΙΚ

Τιμή: 100 μίλς.

ΚΩΣΤΑ ΜΟΝΤΗ

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ
ΚΑΙ ΆΛΛΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Τιμή: 400 μίλς.

δρος Κ. ΧΡΤΣΑΝΘΗ

ΥΓΙΕΙΝΗ

(σημειώσεις για τὰ Γυμνάσια)

Τιμή: 250 μίλς

Κ. ΧΡΤΣΑΝΘΗ

ΟΙ ΜΠΑΛΛΑΝΤΕΣ ΜΙΑΣ ΗΡΩΪΚΗΣ
ΕΠΟΧΗΣ

(άπό τόν άγώνα τής ΕΟΚΑ)

Τιμή: 250 μίλς.

ΤΡΙΑΝΤΑ ΕΞΗ (36) ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΤΗΣ «ΛΥΡΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ»

£ 6.—

ΑΝΔΡΕΑ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ
ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΚΑΙ ΤΟ ΑΣΠΡΟ

έκδοση «Πνευματικής Κύπρου»

ΦΡΙΣΟΤ ΒΡΑΧΑ

ΟΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΕΝΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

Τιμή: 500 μίλς.